

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม
Self – Development according to the Principle
of Samaggidhamma (Harmony)

โดย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

นายบรรชร กล้าหาญ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ.๒๕๕๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ๖๑๐๖๕๐๐๔๑

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม
Self – Development according to the Principle
of Samaggidhamma (Harmony)

โดย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

นายบรรชร์ กล้าหาญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ.๒๕๕๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS ๖๑๐๖๕๐๐๔๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Self – Development according to the Principle
of Samaggidhamma (Harmony)

By

Mrs.Runtip

Krahan

Mr.Bunchon

Krahan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

B.E.2550

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610650041

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม
 ผู้วิจัย : นาง รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และนายบรรชร กล้าหาญ
 หน่วยงาน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
 ปีงบประมาณ : ๒๕๕๐
 ทุนอุดหนุนการวิจัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรมสำหรับนักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งเป็นนักเรียนอาสาสมัคร จำนวน ๓๐ คน ที่ศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช. ๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๐

สำหรับเครื่องมือประกอบด้วย แผนกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมที่สร้างตามแนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันจำนวน ๑๐ แผน แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกวิเคราะห์การตนเอง: วันนี้ที่ฉันเป็น และวิถีพัฒนาตน โครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม ดำเนินการเก็บรวบรวมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีการวิเคราะห์ผลแบบวัดผลสัมฤทธิ์ด้วยใช้สถิติพื้นฐานคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด การบอกเล่าบันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง ตลอดจนผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์จากโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ที่สื่อผ่านเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม ดังนี้

ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งพบว่า ภายหลังจากร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งพบว่า ภายหลังจากร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๑ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความยุติธรรม ซึ่งพบว่า ภายหลังจากร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความยุติธรรมในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๔ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความสามัคคี ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความสามัคคีในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความเมตตา ซึ่งพบว่าภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความเมตตาในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๓ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

นอกจากนี้ยังพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อตนเองและสังคม โดยมีการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบชัดเจน ครอบคลุมประเด็นคำถาม มีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ อ้างอิงหลักการ และมีมุมมองเชิงสร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคม ทั้งนี้เป็นลักษณะการพัฒนาโดยลำดับนับจากการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังปรากฏว่า นักเรียนได้มีการขยายขยายความดีชักชวนเพื่อนในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่ โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี โครงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม โครงการอาสาเกษตร โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพื้นที่สูง และโครงการชวนเพื่อนเข้าวัด

โดยสรุป การใช้หลักสามัคคีธรรมที่เรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด และการกระทำ

Research Title: Self – Development according to the Principle of Samaggidhamma (Harmony).
Researcher: Mrs.Runtip Klahan and Mr.Bunchon Klahan
Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus
Fiscal Year: 2550/2007
Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research had been a quasi experimental research or the semi-experimental research which had the objective of studying the self development through the principle of samaggidhamama (Harmony). The experimental samples consisted of 30 Agriculture vocational students who were the third year students enrolled for vocational certificate level (Powochon-3) in the academic year 2007, the Chiangmai Agriculture and Technology College.

The research tools were composed of a 10-page self-development program through Buddhist philosophical activities for the future lifestyle concept, a behavioral observation form, a self-analytical record: What I am today and self-development pathway; the project for doing things for the country, and self-evaluation on the achievement of the self-development through the Buddhist way of life.

The data collection was done through quantitative and qualitative methods, and the basic analysis was carried out in order to get the following statistical values: percentage the average, and Standard Deviation (S.D.) as well as the paired sample t-test. The qualitative analysis was carried out through the method of behavioral observation, thought reflection, and the story-telling according to the analytical self-development records. In short, the data processing process was carried out owing to the doing good things for the society project.

It was found that after having participated in the Buddhist self-development project through the utilization of the unity principles of Buddhism and the usage of mass communication on the future construction process, the students seemed to have achievement on the self-development process which was statistically significant at 0.05 level and the average score of the unity principles after the participation was higher than the score before the participation in the Buddhist activities in the following details.

On the matter of honesty and truthfulness, it was found that after the students had learnt by technique of joint future making process, they had the scores on honesty behavior at the most level of 4.45 which was higher than the scores of the pre-joining of the activities, and was statistically significant at 0.05 level.

Concerning the responsibility it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, they had the scores on responsibility behavior at the most level of 4.61 which were higher than the scores before joining the activities and were statistically significant at .05 level.

On the matter of justice, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students had the scores on justice behavior at the most level of 4.64 which was higher than the scores joining before the activities, and was statistically significant at .05 level.

On the matter of unity, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students had score on harmony behavior at the most level of 4.55 which was higher than the scores joining before the activities, and was statistically significant at .05 level.

On the matter of kindness, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students had the score on kindness and sympathy behavior at the most level of 4.43 which was higher than the scores joining before the activities, and was statistically significant at .05 level.

In addition, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students were able to think for themselves and to develop the analytical thinking skill for them and for the society. Their thinking processes gave the impression that they had a systemic thinking process, so clear and so vivid that it could cover all the questions being asked. Their analytical thinking ability seemed to be clear with reasonable reference. In summary, they had creative thinking capability to solve all the social problems. Consequently, their viewing perspective appeared to be developed after the joining of Buddhist group activities.

In sum, the use of Buddhist principles of Samaggidhamma in the constructing process of the mutual future life, could being about self-development in the students expressed through thinking process, speaking process, and action process.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๐

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อคณะกรรมการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และผู้บริหารทุกท่านที่ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเยาวชน จึงได้สนับสนุนให้ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อให้เกิดการนำความรู้สู่การปฏิบัติในการพัฒนาเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์สนิท สัตโยภาส ดร.เกตุมณี มากมี และรศ.พิเศษถาวร เสาร์ศรีจันทร์ ที่ปรึกษาให้คำชี้แนะที่มีคุณค่าในการดำเนินการวิจัยจนกระทั่งสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนผู้บริหารของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ที่เอื้ออำนวยสถานที่ อุปกรณ์ครุภัณฑ์ และยานพาหนะในจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน และที่สำคัญยิ่งคือ นักเรียนแกนนำอาสา ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ ๓ จำนวน ๓๐ คน ที่ให้ความร่วมมือสร้างสรรค์การเรียนรู้ร่วมกัน จนก่อให้เกิดข้อสรุปถึงแนวทางในการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม เช่นเดียวกับกัลยาณมิตรทางวิชาการผู้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการสร้างสรรค์ผลงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์

คุณค่าใดๆ ที่อาจก่อให้เกิดจากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาคุณแก่บุพการี ผู้ที่ให้ชีวิต ให้โอกาสทางการศึกษาและสังคม ผู้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่เคารพต่อความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติ และหล่อหลอมความคิดความเป็นตัวตน ครู – อาจารย์นับแต่ปฐมวัยตราบนานปัจจุบัน ที่ให้คำพร่ำสอนและจุดประกายความคิด ความสำนึกที่ตึงามต่อสังคม ตลอดจนครอบครัวอันเป็นที่รัก แหล่งสร้างพลังใจในการคิดและการกระทำ เพื่อการมุ่งพัฒนางานในภาระหน้าที่และการสร้างความหมายของการดำรงอยู่

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ

๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ข
สารบัญตาราง.....	ช
อธิบายการใช้อักษรย่อคัมภีร์.....	ณ

บทที่ ๑ บทนำ.....๑

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๔

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....๖

๒.๑ แนวคิดการพัฒนาตนเอง.....	๖
๒.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพุทธธรรม.....	๑๐
๒.๓ แนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน.....	๑๓
๒.๔ แนวคิดระบบคู่สัญญา.....	๑๘
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๒๒
๒.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๒๖

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....๒๘

๓.๑ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร.....	๒๘
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๒๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๒๙
๓.๔ ขั้นตอนการดำเนินการ.....	๓๓
๓.๕ การรวบรวมข้อมูล.....	๓๔
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๓๔

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....๓๖

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่ร่วมกิจกรรม.....	๓๖
๔.๒ การปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม.....	๓๗
๔.๓ ผลการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม.....	๔๓
๔.๔ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเอง ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน.....	๕๐

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๕๓
๕.๑ สรุปผล.....	๕๕
๕.๒ อภิปรายผล.....	๕๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๖๑
บรรณานุกรม.....	๖๒
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย.....	๖๔
ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์..	๗๖
ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้	
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ ..	๗๗
ภาคผนวก ง. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	๗๙
ภาคผนวก จ. ภาพประกอบกิจกรรมวิจัย.....	๑๓๖
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๔๐
ประวัตินักวิจัย.....	๑.๑๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ.....	๓๖
ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนและร้อยละของระดับผลการเรียนเฉลี่ย.....	๓๖
ตารางที่ ๓ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความซื่อสัตย์สุจริต	๓๗
ตารางที่ ๔ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความรับผิดชอบ.....	๓๘
ตารางที่ ๕ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความยุติธรรม.....	๓๙
ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความสามัคคี.....	๔๐
ตารางที่ ๗ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความเมตตา.....	๔๒
ตารางที่ ๘ แสดงค่าเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการพัฒนาตนเอง	
ตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม.....	๔๓
ตารางที่ ๙ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความรู้สึกรับรู้ของนักเรียน	
ต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้าง	
อนาคตร่วมกัน.....	๕๐

อธิบายการใช้อักษรย่อคัมภีร์

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในรายงานวิจัยเล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย และอรรถกถา ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดพิมพ์ปี พ.ศ.๒๕๓๙ เรียงตามลำดับคัมภีร์ได้ดังนี้

ในงานวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ อ้าง เล่ม / ข้อ / และหน้า ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น วิมहा. (ไทย) ๒/๒๘/๓๗ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวิภังค์ พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๒ ข้อที่ ๒๘ หน้า ๓๗.

พระสุตตันตปิฎก

ม.มู. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ (ภาษาไทย)
 อง. ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)
 อง. ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ม.มู.อ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์อรรถกถา (ภาษาไทย)
 ม.อ.อ. (ไทย) = มัชฌิมนิกาย ปปัญจสุทนี อภิปริปันณาสก์อรรถกถา (ภาษาไทย)
 ส.สพา.อ. (ไทย) = สังยุตตนิกาย สारัตถปกาสินี สหายตนวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยบริบทของสังคมโลกในปัจจุบัน ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพื่อการก้าวสู่สังคมโลกาภิวัตน์หรือสังคมโลกไร้พรมแดน ทำให้มีการแข่งขันในด้านต่าง ๆ สูงมากขึ้น สำหรับประเทศไทยได้มีการศึกษาและวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง โดยรัฐบาลได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา “คน” และ “คุณภาพคน” เนื่องจากเห็นว่า “คนเป็นสาเหตุปัจจัยและเป็นผลลัพธ์สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ” ดังนั้นแผนการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๐ – ๒๕๕๔) จึงเน้นพัฒนาศักยภาพของคนหรือเน้นคนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งเน้นให้ประชาชนทุกคนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ รวมทั้งมีโอกาสมมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุก ๆ ด้านอย่างเต็มที่ โดยคาดหวังว่า เมื่อคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพทั้งด้านสติปัญญา ร่างกายและจิตใจแล้วจะเป็นพื้นฐานในการสร้างพลังครอบครัว ชุมชน สังคมและส่งผลดีต่อการพัฒนาประเทศต่อไป”

สำหรับการพัฒนาคนตามหลักพุทธศาสนานั้น เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนจะต้องแก้ไขพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และจะต้องพัฒนาตลอดเวลา โดยไม่ประมาณ เป็นการพัฒนาโดยเน้นการสร้างเสริมคุณภาพของคนที่จะมาเป็นส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของยุคสมัย และเป็นการพัฒนาคนที่สอดคล้องกับจุดหมายระยะยาวแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วย ไม่ใช่เป็นเพียงการพัฒนามนุษย์เพื่อมาสนองความต้องการด้านทรัพยากรคนเฉพาะกาลเฉพาะกรณี แต่มุ่งส่งผลให้บุคคลมีนามยดี แข็งแรง มีอารมณ์ที่มั่นคงมีจิตใจที่งดงาม มีความสามารถเข้าใจตนเอง เข้าใจบุคคลอื่น สามารถปรับตัว สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้โดยง่าย และอยู่กับงานอื่นได้เป็นสุข โดยเป้าหมายการพัฒนาคนตามหลักพุทธศาสนา คือ การพัฒนาทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญา

การพัฒนาตนทางพุทธศาสนาเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีดุลยภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการเดินทางชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อม และมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ เป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน และหลักการพัฒนาตนที่สำคัญคือ ทมะ สิกขา และภาวนา”

* กรมวิชาการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๕), หน้า ๑ – ๑๒.

* พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดิมทอง, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

ดังนั้น การที่บุคคลจะพัฒนาตนเองได้จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง เพื่อช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาตนเองประสบความสำเร็จ สำหรับวิธีการพัฒนาตนไปสู่ชีวิตที่ดีงามประกอบด้วย การรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี การรู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ การมีความพึงพอใจจะสร้างสรรค์กิจการที่ดีงามและมีประโยชน์ การมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ การปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม อดทนต่อการเรียนรู้ การมีสติ กระจ่างรู้ทัน ตื่นตัวตลอดเวลา การรู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง สำหรับเทคนิคสำคัญของการพัฒนาตนเองคือ วิธีการควบคุมตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยการควบคุมสิ่งเร้า การเตือนตนเอง การเสริมแรงตนเองและการลงโทษตัวเอง การทำสัญญากับตัวเอง การเปลี่ยนการตอบสนอง วิธีการปรับความคิดและความรู้สึก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และ วิธีการเจริญสมาธิเบื้องต้นเพื่อทำจิตใจให้สงบ

โดยนัยนี้การพัฒนาตนสำหรับวัยรุ่นจึงมีไม่เรื่องง่ายเลยเพราะท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมปัจจุบันนี้ ทุกฝ่ายในสังคมทั้งครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สื่อและศาสนา ต้องประสานความร่วมมือกันและกัน เพราะการพัฒนาตนเปรียบเทียบโดยอุปมาเหมือนการปลูกต้นไม้ ที่ต้องมีการรดน้ำพรวนดินอย่างสม่ำเสมอ หากทอดทิ้งการทูลำบากเมื่อใดต้นไม้ก็จะเหี่ยวเฉา โดยนัยเดียวกัน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแม้จะปลูกฝังได้นับแต่วัยเยาว์ ก็ยังจำเป็นต้องพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ และทำอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบททางสังคม – วัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน”

อนึ่ง สถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน ผู้คนมีวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่รีบเร่งแข่งขันให้ความสำคัญกับมูลค่าทางวัตถุนิยมละเลยคุณค่าทางจิตใจ ความเป็นปัจเจกและพวกพ้องเพิ่มมากขึ้น การสนใจใส่ใจแบ่งปันด้วยเอื้ออาทรระหว่างกันลดลง การรับและชื่นชมในวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งยังมีกระแสความคิดเห็นที่แตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมืองก็ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยจนน่าเป็นห่วง เกิดความสับสนลดความปกติสุขของชีวิต ในภาวะการณ์เช่นนี้เป็นที่น่าห่วงใยต่อกลุ่มเยาวชนที่กำลังรับรู้ เรียนรู้ และเลียนแบบ ซึ่งดูเหมือนจะห่างเหินจากธรรมชาติ และมีช่องว่างความสัมพันธ์ทางครอบครัวทำให้เกิดความเครียดและว้าวุ่น หันไปพึ่งความสุขชั่วคราว เช่น เที่ยวกลางคืน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย ใช้ยาเสพติด บ้างตกเป็นเหยื่อของสังคมบริโภคนิยม หลงเชื่อโฆษณา ใช้สินค้าฟุ่มเฟือย หลงระเริงอยู่ในโลกบันเทิง เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ติดการพนัน ส่วนเยาวชนที่หวังความสำเร็จในชีวิต ก็มุ่งแต่สร้างอนาคตโดยไม่สนใจธรรมะ จึงเป็นความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแสวงหาวิธีการเสริมสร้างให้เยาวชนเกิดการคิดแบบมีวิจารณญาณ เพื่อเกิดความรู้และเข้าใจอย่างเท่าทันต่อสิ่งต่างๆ สามารถดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต พร้อมทั้งปลูกฝังบ่มเพาะความงดงามทางคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้มีอุดมคติที่จะนำธรรมะมาเป็นที่พึ่งของตนเอง

^๑ พระเมธีธรรมาภรณ์ ผู้เขียน, ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ, **ความรู้คู่คุณธรรม: รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๗ – ๑๙.

และรู้จักประยุกต์ธรรมะเพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม ซึ่งภาวการณ์เช่นนี้ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญ และเหมาะสมต่อการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของบุคคลและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมคือ หลัก สามัคคีธรรมหรือหลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึก ถึงกัน, เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก เคารพ เมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว และสร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว

สำหรับในกลุ่มนักเรียน / นักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนจำนวนมากและกำลัง อยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ ซึมซับและแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่จะสร้างสมดุลระหว่างสติปัญญากับสภาวะ แวดล้อม เพื่อการสร้างความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน จึงนับเป็นช่วงเวลาสำคัญของชีวิตเพราะ ครอบคลุมตั้งแต่การเป็นวัยรุ่นเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งอิทธิพลและประสบการณ์รอบด้านจะก่อให้เกิด ปฏิภาณที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในด้านต่างๆ^๔ ฉะนั้นหากได้รับการพัฒนาตนเองตาม ตามหลักสามัคคีธรรม โดยการเรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ย่อมจะเกิดการ พัฒนาตนเองทั้งทางกาย ทางจิต ทางจิตและทางปัญญา ทั้งนี้เทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคต ร่วมกันมีความเชื่อว่า การกระตุ้นให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการกล้าแสดงออกถึง ความต้องการในการพัฒนาตนเอง จะทำให้เกิดพลังและกำลังใจในการพัฒนา และศรัทธาในการ เรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการวิเคราะห์อดีตเชื่อมโยงปัจจุบัน ทำความเข้าใจ อนาคต และสร้างจินตนาการที่พึงประสงค์โดยร่วมคิด ร่วมสร้างแผนงานและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น การวิจัยเรื่องพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยหลักสามัคคีธรรม จึงเป็นความพยายามใน การบูรณาการหลักการพัฒนาคณะทางพุทธศาสนาและแนวคิดการพัฒนาคนแบบสากล

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผ่าน เทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สำหรับประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ นักเรียน ที่กำลังศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นที่ ๓ (ปวช. ๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เชียงใหม่ จำนวน ๓๑๕ คน

อนึ่ง เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ มุ่งทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางพฤติกรรมในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับการสร้างและพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม โดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผ่าน กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ดังนั้นจึงดำเนินการศึกษาในกลุ่มนักเรียนแกนนำอาสาสมัครที่เข้า ร่วมโครงการวิจัย จำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วยนักเรียนชาย ๑๘ คน นักเรียนหญิง ๑๒ คน

^๔ อมร รักษาสัตย์, รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๗๒-๗๗.

^๕ ทวีศักดิ์ นพเกษร, วิฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวที ประชาคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหา วิฤต, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเป้าหมายและแนวทางเพื่อนำไปสู่การบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาตนเอง หมายถึง การพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนด้วยตนเองให้ดีขึ้น ทั้งทางร่างกาย อารมณ์และสังคม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรม แสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการ แรงจูงใจ หรือเป้าหมายที่ตนตั้งไว้ ในการเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคม เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น ในที่นี้หมายถึงการฝึกปฏิบัติตนให้สามารถประพฤติปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพื่อการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมที่สำคัญหลายด้านเช่น หลักอริยาบท ๔ หลักอหิขันธ์ ๕ หลักอริยสัจ ๔ ฯลฯ

หลักสามัคคีธรรมหรือหลักสารณียธรรม ๖ หมายถึง หลักธรรมแห่งความให้ระลึกถึง , ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก เคารพ เมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือ ส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว สร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ในที่นี้หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความสามัคคีและความมีเมตตา

กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำ ความเข้าใจอดีต ปัจจุบันและอนาคต เพื่อการสร้างพันธสัญญาในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน อันจะนำไปสู่การสร้างแบบแผนการปฏิบัติ และการปฏิบัติจริงเพื่อการพัฒนาตนเอง

นักเรียนอาชีวเกษตร หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในหลักสูตรอาชีวศึกษา สังกัดวิทยาลัยเกษตรกรรม ในที่นี้คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้น ทั้งกาย วาจา ใจ ในด้านความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคีและความเมตตา ทั้งนี้ด้วยการเรียนรู้ผ่านเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๕.๑ ผลการวิจัยนี้ ทำให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาตนเองด้านสามัคคีธรรม โดยผ่านกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมหนึ่งทางการศึกษาที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทางการศึกษาหรือการพัฒนาคน ให้สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาจริยธรรมให้แก่ประชาชน ตลอดจนสามารถใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร สื่อการสอนและวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธาและเกิดพฤติกรรมพัฒนาตนเองด้านสามัคคีธรรม

๑.๕.๒ ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยนี้ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ หรือภาพในอนาคตที่พึงประสงค์ในเรื่องการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมให้แก่เยาวชน

๑.๕.๓ ผลการวิจัยนี้ ก่อเกิดประโยชน์โดยตรงต่อนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ได้ฝึก และเรียนรู้หลักสามัคคีธรรมอย่างจริงจัง ฝึกการทำงานเป็นหมู่คณะ ฝึกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ รู้จักตนเอง เคารพตนเอง ฝึกการเป็นผู้นำ รู้จักให้และมีจิตนึกถึงการทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ได้ เรียนรู้ธรรมะที่เป็นเรื่องจริงในชีวิตของตนโดยผ่านการไตร่ตรองด้วยตนเองและได้เรียนรู้วิธีการ เบื้องต้นจากการฝึกสมาธิ และสรุปเป็นหลักธรรมะด้วยตนเอง ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นพื้นฐานให้ นักเรียนได้มีโอกาสเข้าถึงธรรมะอย่างลึกซึ้งต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นวิธีการวิจัยกึ่งทดลองเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมนักเรียนด้านสามัคคีธรรม ดังนั้นเพื่อให้การศึกษานี้ มีความชัดเจนในกรอบแนวคิด กระบวนการวิจัยและสามารถอภิปรายข้อค้นพบได้อย่างครอบคลุม คณะผู้วิจัยจึงได้ใช้แนวคิดทฤษฎีต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดการพัฒนาตนเอง

๒.๒ แนวคิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม

๒.๓ แนวคิดกระบวนการสอนแบบสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference)

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับระบบคู่สัญญา

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดการพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตน (Self - Development) หรือ การปรับปรุงตน (Self - Improvement) หรือ การบริหารตน (Self - Management) หรือ การปรับตน (Self - Modification) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงตัวเองให้เหมาะสม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรม แสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการและเป้าหมายของตนเอง หรือเพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่สังคมคาดหวัง

๒.๑.๑ แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตน

บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้ จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยมีความเชื่อหรือแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การพัฒนาตนเอง ประสบความสำเร็จ แนวคิดที่สำคัญมีดังนี้

๑. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าอยู่ในตัวเอง ทำให้สามารถฝึกหัดและพัฒนาตนได้ในเกือบทุกเรื่อง

๒. ไม่มีบุคคลใดที่มีความสมบูรณ์พร้อมทุกด้าน จนไม่จำเป็นต้องพัฒนาในเรื่องใดๆ อีก

๓. แม้บุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตนเองได้ดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ในบางเรื่อง ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการพัฒนาตน

๔. การควบคุมความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเอง มีความสำคัญเท่ากับการควบคุมสิ่งแวดล้อมภายนอก

๕. อุปสรรคสำคัญของการปรับปรุงและพัฒนาตนเอง คือ การที่บุคคลมีความคิดติดยึด ไม่ยอมปรับเปลี่ยนวิธีคิด และการกระทำ จึงไม่ยอมสร้างนิสัยใหม่ หรือฝึกทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อตนเอง

๖. การปรับปรุงและพัฒนาตนเองสามารถดำเนินการได้ตลอดเวลาและอย่างต่อเนื่อง เมื่อพบปัญหาหรือข้อบกพร่องเกี่ยวกับตนเอง

๒.๑.๒ ความสำคัญของการพัฒนาตน

บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขในสังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมโลก การพัฒนาตนจึงมีความสำคัญดังนี้

ก. ความสำคัญต่อตนเอง จำแนกได้ดังนี้

๑. เป็นการเตรียมตนให้พร้อมในด้านต่างๆ เพื่อรับกับสถานการณ์ทั้งหลายได้ด้วย ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง

๒. เป็นการปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง และพัฒนาพฤติกรรมให้เหมาะสม ขจัดคุณลักษณะที่ไม่ต้องการออกจากตัวเอง และเสริมสร้างคุณลักษณะที่สังคมต้องการ

๓. เป็นการวางแผนทางให้ตนเองสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายในชีวิตได้อย่างมั่นใจ ส่งเสริมความรู้สึกในคุณค่าแห่งตนสูงให้ขึ้น มีความเข้าใจตนเอง สามารถทำหน้าที่ตามบทบาทของตน ได้เต็มศักยภาพ

ข. ความสำคัญต่อบุคคลอื่น เนื่องจากบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การพัฒนาในบุคคลหนึ่งย่อมส่งผลต่อบุคคลอื่นด้วย การปรับปรุงและพัฒนาตนเองจึงเป็นการเตรียมตนให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของผู้อื่น ทั้งบุคคลในครอบครัวและเพื่อนในที่ทำงาน สามารถเป็นตัวอย่างหรือเป็นที่อ้างอิงให้เกิดการพัฒนาในคนอื่นๆ ต่อไป เป็นประโยชน์ร่วมกันทั้งชีวิตส่วนตัวและการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชุมชน ที่จะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ค. ความสำคัญต่อสังคมโดยรวม ภารกิจที่แต่ละหน่วยงานในสังคมต้องรับผิดชอบ ล้วนต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นผู้ปฏิบัติงาน การที่ผู้ปฏิบัติงานแต่ละคนได้พัฒนาและปรับปรุงตนเอง ให้ทันต่อพัฒนาการของรูปแบบการทำงานหรือเทคโนโลยี การพัฒนาเทคนิควิธี หรือวิถีคิดและทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและคุณภาพของผลผลิต ทำให้หน่วยงานนั้นสามารถแข่งขันในเชิงคุณภาพและประสิทธิภาพกับสังคมอื่นได้สูงขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมได้

๒.๑.๓ หลักการพัฒนาตน

หลักการพัฒนาตนเชิงจิตวิทยา ประกอบด้วยแนวคิดจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และจิตวิทยากลุ่มปัญญานิยม (Cognitive Psychology) โดยมีสาระสำคัญ

๑. จิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ว่าพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนาล้วนเกิดจากการเรียนรู้ คือเป็นผลของการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมที่ไม่ปกติของบุคคล อันเนื่องจากพันธุกรรม ความผิดปกติทางชีวเคมีและจากความบกพร่องของระบบประสาท เป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง ถ้าจะปรับปรุงหรือแก้ไขก็ทำได้โดยให้การเรียนรู้เสียใหม่ โดยใช้ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ เป็นหลักการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการพัฒนาหรือปรับปรุงตนเอง

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ อธิบายว่า พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลพวง เนื่องจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาจะเปลี่ยนแปลงไปได้เนื่องจากผลกรรมที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้น ผลกรรมนี้มี ๒ ประเภท คือ ผลกรรมที่เป็นตัวเสริมแรง (Reinforce) ที่มีผลให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำอยู่มีอัตรากระทำเพิ่มมากขึ้น และผลกรรมที่เป็นตัวลงโทษ (punisher) ที่มีผลให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำอยู่นั้นลดลง

๑.๑ การเสริมแรง คือการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เป็นผลเนื่องมาจากการปฏิบัติพฤติกรรม โดยมีตัวเสริมแรง ๒ ชนิด คือ ตัวเสริมแรงปฐมภูมิ เป็นตัวเสริมแรงที่สนองความต้องการทางชีวภาพได้โดยตรง เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ระดับอุณหภูมิ และความเจ็บปวด เป็นต้น ตัวเสริมแรงอีกตัวหนึ่ง คือ ตัวเสริมแรงทุติยภูมิ เป็นตัวที่ต้องผ่านการสัมพันธ์กับตัวเสริมแรงปฐมภูมิ ระยะเวลาหนึ่งก่อนที่จะมีคุณสมบัติเป็นตัวเสริมแรงได้ด้วยตัวเอง เช่น คำยกย่องชมเชย เงินตรา เครื่องหมาย หรือตำแหน่ง เป็นต้น

การเสริมแรงมี ๒ ลักษณะ คือ การเสริมแรงเชิงบวก และการเสริมแรงเชิงลบ สำหรับการเสริมแรงเชิงบวก เป็นการเสริมที่ทำให้พฤติกรรมที่ได้รับการเสริมมีความถี่เพิ่มมากขึ้น ในขณะที่การเสริมแรงเชิงลบ เป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เมื่อผลของพฤติกรรมนั้นสามารถช่วยให้บุคคลถอดถอนสิ่งรบกวนหรือสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงพอใจออกไปได้ ทั้งนี้การเสริมแรงลบทำให้เกิดพฤติกรรมได้ ๒ แบบ คือ พฤติกรรมหลีกเลี่ยง และพฤติกรรมหลีกเลี่ยง

๑.๒ ส่วนผลกรรมที่ทำให้พฤติกรรมซึ่งเคยกระทำอยู่ลดลงหรือยุติลง ได้แก่ การลงโทษ และการหยุดยั้ง สำหรับการลงโทษ คือ การลดความถี่ของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ส่วนการหยุดยั้ง คือ การทำให้พฤติกรรมที่เคยได้รับการเสริมแรงมาก่อน ไม่ได้รับการเสริมแรงอีกต่อไป ซึ่งมีผลทำให้พฤติกรรมนั้นจะค่อยๆ ลดลงและสามารถยุติไปในที่สุด ซึ่งจะสามารถหยุดยั้งได้เร็วหรือมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประวัติในการได้รับการเสริมแรงของพฤติกรรมนั้นว่า ได้รับตัวเสริมแรงขนาดใด สม่าเสมอมาเพียงใด และระยะเวลาในการได้รับการเสริมแรงนานเท่าใด

๒. หลักจิตวิทยาของกลุ่มปัญญานิยม เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะเกี่ยวข้องกับ ๓ ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ๑) ปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งได้แก่ สติปัญญา ลักษณะทางชีวภาพ และกระบวนการอื่นๆ ภายในร่างกาย ๒) ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ๓) ปัจจัยด้านพฤติกรรมได้แก่กระทำต่างๆ ปัจจัยทั้งสามนี้ทำหน้าที่กำหนดซึ่งกันและกัน แต่ไม่ได้หมายความว่า จะมีอิทธิพลต่อกันและกันอย่างเท่าเทียมกัน และอาจไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกัน บางปัจจัยอาจมีอิทธิพลมากกว่าซึ่งอาจต้องอาศัยระยะเวลาเป็นตัวประกอบด้วยในการกำหนดให้เกิดผลกระทบต่อยังปัจจัยอื่น

ทั้งนี้กลุ่มปัญญานิยม มีมุมมองต่อความสำคัญของการเสริมแรงคือ

๑. เป็นข้อมูลให้บุคคลให้บุคคลรู้ว่าคราวต่อไปในอนาคตควรจะทำพฤติกรรมใดในสภาพการณ์ใด

๒. เป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลเกิดความคาดหวังว่าการกระทำบางอย่างจะทำให้ได้รับการเสริมแรง เป็นการเพิ่มโอกาสให้การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นในระยะต่อมา

๓. ทำหน้าที่เป็นตัวเสริมแรง คือเพิ่มความถี่ให้พฤติกรรม ต่อเมื่อบุคคลตระหนักถึงการมีโอกาสดูที่จะได้รับการเสริมแรง

นอกจากนี้กลุ่มปัญญานิยมเชื่อว่า พฤติกรรมส่วนใหญ่เกิดจาก การเรียนรู้โดยการสังเกต จากตัวแบบ ซึ่งแตกต่างจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่มีการลองผิดลองถูก แต่ตัวแบบเพียงคนเดียวสามารถถ่ายทอดทั้งความคิดและการกระทำได้พร้อมกัน เนื่องจากคนส่วนใหญ่มักมี สภาพแวดล้อมที่จำกัด การรับรู้ทางสังคมจึงผ่านจากประสบการณ์ของคนอื่นหรือสื่อต่างๆ เป็น ส่วนมาก ตัวแบบแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) ตัวแบบที่เป็นบุคคลจริง ที่เราได้มีโอกาสสังเกตและ เกี่ยวข้องกับตัวแบบนั้นโดยตรง และ ๒) ตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ เป็นตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ ทางวิทยุ โทรทัศน์ หรือนิยาย ความสำคัญของตัวแบบต่อการเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ

๑. ทำหน้าที่สร้างพฤติกรรมใหม่ให้บุคคลในกรณีที่ยังไม่เคยเรียนรู้พฤติกรรมนั้นมาก่อน เลย

๒. ทำหน้าที่เสริมพฤติกรรมของบุคคลที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ในกรณีที่เคยเรียนรู้พฤติกรรม นั้นมาบ้างแล้ว ตัวแบบจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลพยายามพัฒนาพฤติกรรมให้ดียิ่งขึ้น

๓. ทำหน้าที่ยับยั้งการเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ หรือทำให้พฤติกรรมนั้นลดความถี่ลง ในกรณีที่เห็นผลกรรมที่เป็นโทษจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมของตัวแบบ

สำหรับการเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ ประกอบด้วย ๔ กระบวนการ คือ

๑. กระบวนการตั้งใจ (Attention) เป็นตัวกำหนดว่าบุคคลจะสังเกตอะไรจากตัวแบบ การตั้งใจสังเกตจะทำให้เกิดการรับรู้ได้อย่างแม่นยำถึงพฤติกรรมของตัวแบบ ความตั้งใจจะสูงถ้าหาก ตัวแบบเป็นผู้มีชื่อเสียงมีลักษณะดึงดูดใจ เป็นที่นิยมและชื่นชอบกันทั่วไปหรือมีลักษณะคล้ายคลึงกับ ผู้สังเกต และยังขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สังเกต เกี่ยวกับความสามารถในการรับรู้ สถิติปัญญา ระดับการ ตื่นตัว เจตคติ อีกด้วย

๒. กระบวนการเก็บจำ (Retention) ผู้สังเกตต้องมีความสามารถในการเก็บจำลักษณะ ของตัวแบบได้ถูกต้อง สามารถแปลงข้อมูลจากตัวแบบเป็นสัญลักษณ์ทางภาพหรือทางภาษาได้ เพื่อ จัดโครงสร้างในการเก็บจำให้ง่ายขึ้น ในขั้นนี้จะเกี่ยวข้องกับความสามารถทางภาษาและการสร้างจินต ภาพในสมอง เมื่อเก็บจำไว้แล้วจะต้องสามารถเรียกกลับมาได้อีก ในกรณีที่ต้องการทดลองปฏิบัติเป็น พฤติกรรมของตนเอง

๓. กระบวนการกระทำ (Reproduction) ในขั้นนี้ผู้สังเกตจะใช้ความคิดดัดแปลง พฤติกรรมที่ได้เก็บจำไว้นั้นออกมาเป็นการกระทำจริงด้วยตัวเอง ตอนแรกคงเป็นการพยายามกระทำ ให้เหมือนกับตัวแบบ ซึ่งจะทำให้ดีหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับสิ่งที่เก็บจำ การสังเกตตนเอง การได้ข้อมูล ย้อนกลับ และการเปรียบเทียบการกระทำของตนกับสิ่งที่จำได้ เมื่อได้ทดลองทำบ่อยๆจะสามารถ เรียนรู้ได้เร็วขึ้น และยังสามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าไปโดยจินตนาการของตนเองได้อีกด้วย

๔. กระบวนการจูงใจ (Motivation) แม้ผู้สังเกตจะมีความสามารถในการเก็บจำการ กระทำของตัวแบบได้ดีเพียงใด แต่ถ้าขาดแรงจูงใจเขาย่อมไม่ประสงค์จะเลียนแบบหรือทำตามตัว แบบ เขาจะทำตามอย่างเมื่อมีเหตุผลที่ดีพอหรือมีแรงจูงใจบางอย่างเท่านั้น เช่น

๔.๑ ประวัติการได้รับการเสริมแรงในอดีตที่ผ่านมาเมื่อเขาทำตามแบบอย่างในเรื่อง อื่นได้

๔.๒ ความเชื่อมั่นในสัญญาว่าจะได้รับการเสริมแรง เป็นความคาดหวังว่าเมื่อทำตามตัวแบบได้จะได้รับสิ่งที่ต้องการหรือพึงพอใจ

๔.๓ มีการเสริมแรงทางอ้อมจากการที่เห็นคนอื่น ๆ ได้รับสิ่งที่พอใจเมื่อทำตามตัวแบบได้ ในการพัฒนาตนเองหรือการปรับปรุงพฤติกรรมตนเองตามหลักการจิตวิทยาปัญญานิยม จะเน้นที่การเปลี่ยนแปลงความคิด เปลี่ยนความรู้สึก และการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา

สำหรับแนวคิดการพัฒนาตนเอง ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบคิดในการอธิบายลักษณะพฤติกรรมการพัฒนาตนเองด้านสารานุกรม ๖ ของนักเรียนอาชีวเกษตร ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการ เจื้อนไข และผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาตนเอง

๒.๒ แนวคิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม

ตามแนวคิดทางพุทธศาสตร์ การพัฒนาตนเองเป็นการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อไปสู่ความพอดีหรือการมีคุณภาพของชีวิต มีความสัมพันธ์อันกลมกลืนระหว่างการดำเนินชีวิตของบุคคลกับสภาพแวดล้อมและมุ่งการกระทำตนให้มีความสุขด้วยตนเอง รู้เท่าทันตนเอง เข้าใจตนเองมากกว่าการพึ่งพาอาศัยวัตถุ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาชีวิตที่ยั่งยืน หลักการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ประกอบด้วยสาระสำคัญ ๓ ประการ คือ ทมะ สิกขา และภาวนา

๑. ทมะ ในที่นี้เป็นชื่อแห่งความสำรวมอินทรีย์ เป็นต้น อนึ่ง ความสำรวมอินทรีย์ ท่านอธิบายว่า ถูกข่มไว้ด้วยสัจจะแล้วจึงเข้าถึงการข่มใจ ผู้ประกอบด้วยความข่มใจและสงบใจชื่อว่าผู้ถึงที่สุดพระเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ส่วนความสงบใจ (อุปสมะ) เป็นไฉไลของใจที่ข่มใจ คือ การฝึกนิสัยดั้งเดิมที่ยังไม่ได้ขัดเกลาให้เหมาะสม มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ ๑) การรู้จักข่มใจ ข่มระงับความเคยชินที่ไม่ดีทั้งหลายได้ ไม่ยอมให้กิเลสรบเร้า หลอกล่อ ชักนำไปสู่ความเลวร้ายได้ และ ๒) การฝึกปรับปรุงตนเอง โดยทำคุณความดี ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

๒. สิกขา คือการศึกษา เพื่อให้รู้แจ้ง รู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตัวเอง เป็นกระบวนการฝึกฝนตนเองในการดำเนินชีวิต เรียกว่า ไตรสิกขา มี ๓ ประการ คือ (๑) อธิศีลสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องศีล (๒) อธิจิตตสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องจิต (สมาธิ) (๓) อธิปัญญาสิกขา ฝึกอบรมในเรื่องปัญญา^๖ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑ ศีลสิกขา หมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจาและการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสฐานของสังคมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงามโดยมีความรับผิดชอบเกื้อกูลต่อสังคม

๒.๒ จิตตสิกขา หมายถึงการฝึกจิต สร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิ มีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม

๒.๓ ปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ความเข้าใจสรรพสิ่ง รู้แจ้งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระและมีปัญญابริสุทธิ์

^๖ ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๓๙๖/๒๓๔ ส.สพ.อ. (ไทย) ๓/๘๘-๘๙/๒๔.

^๗ อ.จ.ด.ก. (ไทย) ๒๐/๘๖/๓๑๒ ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๗/๔๔

๓. กาวนา คำนี้ตรงกับคำว่าพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย กายกาวนา คีลกาวนา และปัญญา กาวนา เทียบได้กับการพัฒนาทางกาย พัฒนาทางสังคม พัฒนาอารมณ์ และพัฒนาสติปัญญา

๓.๑ กายกาวนา หมายถึง การพัฒนาทางกายเพื่อให้เกิดการเจริญงอกงามในอินทรีย์ ๕ หรือ ทวาร ๕ ได้แก่ช่องทางการติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ ตา หู จมูก ลิ้น และ ผิวกาย การพัฒนาทางกายเป็นการส่งเสริมให้ความสัมพันธ์ทั้ง ๕ ทางเป็นไปอย่างปกติ ไม่เป็นโทษ ไม่มี พิษภัยอันตราย เช่น รู้จักสัมพันธ์ทางตา เลือกรับเอาสิ่งดีมีประโยชน์จากการเห็นทางตามาใช้ รู้จัก สัมพันธ์ทางหู เลือกรับฟังสิ่งดีมีประโยชน์ ไม่รับฟังสิ่งเลวร้ายเข้ามา เป็นต้น

๓.๒ คีลกาวนา หมายถึง การพัฒนาการกระทำ ได้แก่การสร้างความสัมพันธ์ทางกาย และวาทะกับบุคคลอื่นโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่กล่าวร้ายทำลายผู้อื่น ไม่กระทำการใดๆ ที่จะก่อความ เดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น แต่จะใช้วาจาและการกระทำที่ดี ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลและเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดี

๓.๓ จิตตกาวนา หมายถึง พัฒนาจิตใจ เพื่อให้จิตมีคุณภาพดี สมรรถภาพทางจิตดี และสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี คือจิตใจที่มีคุณธรรม ได้แก่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา มีศรัทธา และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น สมรรถภาพทางจิตดี คือการมีความพร้อมในการทำงาน ได้แก่ ขันติคือมีความอดทน สมาธิคือความมีใจตั้งมั่น อธิษฐานคือมีความเด็ดเดี่ยว วิริยะ คือ มีความเพียร สติคือมีความระลึกรู้เท่าทัน เป็นต้น ส่วนสุขภาพจิตดีเป็นสภาพจิตที่มีความสบายใจ อิ่มเอิบใจ แข่มชื่น เบิกบาน เกิดความสบายใจได้เสมอเมื่อดำรงชีวิตหรือทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

๓.๔ ปัญญา กาวนา หมายถึง การพัฒนาปัญญา ได้แก่การรู้เข้าใจสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวะของโลกและชีวิต ทำให้จิตใจเป็นอิสระได้จนถึงขั้นสูงสุด ส่งผลให้อยู่ในโลกได้โดยไม่ติดโลก มีอิสระที่จะเจริญเติบโตงอกงามต่อไป^๗

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต, ๒๕๓๒) เสนอวิธีการที่จะพัฒนาตนไปสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เรียกว่า “รุ่งอรุณแห่งการพัฒนาตน” ไว้ ๗ ประการ ดังนี้

๑. รู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี ได้แก่ การรู้จักใช้สติปัญญาในการ วิเคราะห์ พิจารณาในการเลือก เริ่มจากการเลือกคบคนดี เลือกตัวแบบที่ดี เลือกบริโภคสื่อและ ข่าวสารข้อมูลที่มีคุณค่า เรียกว่า ความมีกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตา)

๒. รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยศีล (ศีลสัมปทา)

๓. ถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์ มีความสนใจ มีความพึงพอใจ มีความต้องการจะ สร้างสรรค์กิจการงานใหม่ๆ ที่เป็นความดีงามและมีประโยชน์ เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยฉันทะ (ฉันท สัมปทา)

๔. มีความมุ่งมั่นพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพ ผู้มีความเชื่อในตนว่าสามารถจะพัฒนาได้ จะมี ความงอกงามถึงที่สุดแห่งความสามารถของตน เรียกว่า ทำให้ตนให้ถึงพร้อม (อัตตสัมปทา) ปรับเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้สติปัญญางอกงามขึ้น เรียกว่า กระทำความเห็นความเข้าใจให้ถึงพร้อม (ทัญญูสัมปทา)

^๗ อ.ปญจ. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๒๑.

๕. การมีสติ กระตือรือร้น ตื่นตัวตลอดเวลา หมายถึง การมีจิตสำนึกแห่งความไม่ประมาท เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชีวิตและสภาพแวดล้อม เห็นคุณค่าของเวลาและใช้เวลาอย่างคุ้มค่า เรียกว่า ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (อัปปมาทสัมปทา)

๖. รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง จัดการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความคิดวิจารณ์ญาณ ตามเหตุปัจจัยด้วยตนเอง เรียกการคิดแบบนี้ว่า โยนิโสมนสิการ (โยนิโสมนสิการสัมปทา)

๗. การพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ เน้นที่การพัฒนาจิตใจ ทำให้สงบ บริสุทธิ์ โดยการทำสมาธิ หรือวิปัสสนา

การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม หรือ สาราณียธรรม ๖ นั้นเป็นหลักธรรมแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก เคารพ เมตตา เอื้ออาทร ช่วยเหลือส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว สร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว สำหรับหลักสาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย

๑. เมตตาการุณยธรรม (ตั้งเมตตาการุณยธรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวัจจกรรม คือ ตั้งเมตตาวัจจกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาเมทสนกรรม คือ ตั้งเมตตาเมทสนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี คือ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคด้วยกัน

๕. สีลสามัญญตา คือ มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฐิสามัญญตา คือ มีทิฐิดีงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา“

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธศาสตร์ ได้นำมาใช้เป็นกรอบในการอธิบายลักษณะการพัฒนาตนเอง หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลัก สาราณียธรรม ๖ ของนักเรียนอาชีวศึกษาเกษตร โดยเปรียบเทียบก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ และเหตุแห่งการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

๒.๓ แนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference)

กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) หรือเรียกย่อๆ ว่า F.S.C เป็นเทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนามาจากหลักการทางสังคมจิตวิทยา โดยภาคธุรกิจในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาซึ่งพัฒนาเทคนิคดังกล่าวมาตลอดระยะเวลา ๒๐ ปีเศษ องค์กรอื่น ๆ นอกภาคธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ได้นำเทคนิค F.S.C ไปใช้อย่างแพร่หลาย สำหรับประเทศไทยเทคนิค F.S.C เริ่มเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ปี ๒๕๓๙

๒.๓.๑ ความหมายของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C)

ทวิชศักดิ์ นพเกษร^๕ กล่าวว่า F.S.C เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่มหลายประเภท หลายระดับ ซึ่งต่างก็มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในเรื่องนั้นมาร่วมกันทำงาน โดยนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในเรื่องนั้น และได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติให้ไปถึงวิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม โดยมีจิตสำนึก พันธะสัญญาร่วมกันเป็นกระบวนการที่ใช้นาอนาคตเป็นจุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงาน”

๒.๓.๒ วัตถุประสงค์ของการใช้เทคนิค F.S.C

๑. ร่วมกันทำความเข้าใจสถานการณ์ในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยงซึ่งจะมีผลกระทบในอนาคต
๒. เพื่อเสนอภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน
๓. เพื่อลงมติและสร้างพันธะสัญญาในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน
๔. เพื่อรวบรวมแนวคิด ความเข้าใจ ข้อมูลพื้นฐาน แผนปฏิบัติการ ที่จะใช้ในการสร้างอนาคตร่วมกัน

๒.๓.๓ ผลลัพธ์ของการใช้กระบวนการ F.S.C.

๑. เข้าใจ ปัจจัย องค์กรประกอบ เหตุการณ์ในอดีตที่มีผลต่อสภาพปัจจุบันและแนวโน้มที่มีผลกระทบในอนาคต
๒. ทุกคนเห็นภาพรวมเป็นภาพเดียวกัน เกิดวิสัยทัศน์ในอนาคตร่วมกันที่เต็มไปด้วยความหวังและพันธะสัญญาร่วมกัน
๓. ทุกคนเกิดความตระหนัก ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ๆ ร่วมกัน เป็นการขยายเครือข่าย มีสัมพันธภาพที่ดี เข้าใจและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ความคิดทุกอย่างอยู่ในสมองของทุกคนและตระหนักว่าทุกคนลงเรือลำเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายปลายทางร่วมกัน มีแผนที่ชัดเจน ร่วมกัน

^๕ ทวิชศักดิ์ นพเกษร, วิฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต ๒๕๔๑), หน้า ๒๕-๒๗.

^๖ สนิท สัตโยภาส, “การพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๗ -๑๑.

๒.๓.๔ บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม F.S.C.

๑. เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ให้ข้อมูล / ประสพการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล / ประสพการณ์
๒. ช่วยกันทำงานภายในกลุ่มตามที่ได้รับมอบให้ทันเวลาที่กำหนด
๓. ช่วยกันสร้างภาพของอนาคตที่พึงปรารถนา
๔. ค้นหา “ความคิดเห็นร่วม” ของกลุ่ม
๕. ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำ “ความคิดเห็นร่วม” ไปสู่การปฏิบัติ
๖. ในกลุ่มย่อยให้มีการแบ่งหน้าที่เป็นผู้นำสนทนา ผู้บันทึก ผู้ควบคุมเวลา ผู้ควบคุมแผ่นพลิกโฆษณา และให้หมุนเวียนสลับเปลี่ยนหน้าที่กันในแต่ละกิจกรรม

๒.๓.๕ องค์ประกอบของกิจกรรม F.S.C.

๑. วิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงสถานการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน
 ๒. วิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจทิศทาง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประเด็นการประชุม
 ๓. การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาโดยร่วมกันคิดแล้วร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน
- ทั้งนี้ ทวีศักดิ์ นพเกษร “ได้เสนอกิจกรรมแต่ละขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C.) จำนวน ๑๓ ขั้น ดังแผนภูมิต่อไปนี้

อนาคต	๑๓.แผนปฏิบัติการกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง	กลุ่มเฉพาะ (Action Plan Stakeholder Group)
	๑๒.แผนปฏิบัติการกลุ่มสนใจ	กลุ่มสนใจ (Action Plan Self – Selected Group)
	๑๑.แผนปฏิบัติการส่วนบุคคล	รายบุคคล (Action Plan - Individuals)
	๑๐.ความคิดเห็นร่วมและความคิดเห็นที่เป็นไปได้	กลุ่มผสม (Common and Promising Ideas)
	๙.การนำเสนอละคร	กลุ่มเฉพาะ (Presentation of Dramatizations)
ปัจจุบัน	๘.การเป็นละคร (Dramatization)	กลุ่มเฉพาะ
	๗.การสังเคราะห์ (Synthesis)	ประชุมรวม
	๖.ความภูมิใจ – ความเสียใจ (Prouds and Sorries)	กลุ่มเฉพาะ
	๕. มุมมองของผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholder Perspectives)	กลุ่มเฉพาะ
อดีต	๔. การสร้างแผนที่ความคิด (Mind Mapping)	ประชุมรวม
	๓.การหยั่งเห็น (Insight)	ประชุมรวม
	๒.เข้าใจอดีต (Understanding the Past)	กลุ่มผสม
	๑.เส้นแบ่งเวลา (Timeline)	กลุ่มผสม

ทั้งนี้แต่ละกิจกรรมมีวิธีการพอสังเขป คือ

อดีต

๑. เส้นแบ่งเวลา

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกทุกคนสะท้อนประสบการณ์ในอดีตของตน

วิธีการ : ให้สมาชิกนั่งรวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ละไม่เกิน ๑๐ คนแต่ละคนจะนั่งคิดทบทวน

ความรู้ ประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ที่ผ่านมามาตามกำหนด แล้วนำสิ่งที่ทบทวนได้ไปเขียนลง

ช่องกระดาษที่ปิดไว้ที่ผนังห้องประชุม วิธีนี้ทำให้ได้ข้อมูลจากสมองของสมาชิกทุกคนมาสร้างภาพร่วมกัน

๒. เข้าใจดีด

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกนำข้อมูลจากเส้นแบ่งเวลา มาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ เชื่อมโยงเพื่อตอบคำถาม

วิธีการ : ให้สมาชิกทุกคนเดินอ่านข้อมูลที่เพื่อน ๆ เขียนไว้ในกิจกรรมข้อ ๑ พร้อมกับนำข้อมูลมาตอบคำถามที่วิทยาลัย

๓. การหยั่งเห็น

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอดีต

วิธีการ : ให้สมาชิกเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อดีและปัจจุบันของกลุ่มต่าง ๆ

ปัจจุบัน

๔. แผนที่ความคิด

วัตถุประสงค์ : เพื่อสร้างภาพรวม ทิศทาง แนวโน้ม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

วิธีการ : ให้สมาชิกทุกคนเสนอความคิดเห็นและอธิบายความคิดของตนให้ชัดเจนเพื่อให้กลุ่มทราบ วิทยากรสรุปบันทึกทุกความคิดลงบนกระดาษแผ่นใหญ่ด้วยคำสั้น ๆ แล้วลากเส้นแสดงความเชื่อมโยง ประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย และประเด็นเสริม ท้ายสุดจึงให้สมาชิกนำสติ๊กเกอร์ไปติดที่ประเด็นที่ตนเห็นว่าสำคัญที่สุด วิทยากรจะนำคะแนน จัดลำดับแล้วนำเสนอที่ประชุม

๕. มุมมองของผู้เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกรับรู้มุมมองของกลุ่ม ทำให้พิจารณาได้ลึกซึ้ง

วิธีการ : จัดกลุ่มเฉพาะต่าง ๆ แล้วให้ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของประเด็นเสียใหม่ แล้วนำเสนอในที่ประชุม

๖. ความภูมิใจ เสียใจ

วัตถุประสงค์ : เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกคิดทบทวนผลงานและภาระงานของตนในอดีต และปัจจุบันทำให้แต่ละคนเข้าใจสภาวะความสามารถและข้อจำกัดกันและกันทำให้มีกำลังใจ

วิธีการ : ให้สมาชิกนั่งเป็นวงกลม แต่ละคนแจ้งผลงานที่ทำให้ตนมีความภาคภูมิใจและเสียใจ แล้วเลือกความภาคภูมิใจ ๓ ลำดับ ความเสียใจ ๓ ลำดับ เสนอในที่ประชุมรวม

๗. การสังเคราะห์

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกสะท้อนความรู้สึกสิ่งที่ตนเสียใจ เป็นการเปิดใจและยอมรับกันและกันเพื่อเตรียมให้ทุกคนเข้าสู่อนาคตที่สวยงามร่วมกัน

วิธีการ : ให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความรู้สึกหลังจากทำกิจกรรมภูมิใจ/เสียใจจบลง

อนาคต

๘. การทำเป็นละคร

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกร่วมจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาร่วมกัน

วิธีการ : ให้สมาชิกเข้ากลุ่มร่วมกันจินตนาการด้วยการวาดภาพแล้วนำภาพมาหลอมรวมเป็นจินตนาการของกลุ่ม แล้วช่วยกันถ่ายทอดออกไปในรูปของละครไม้ ละครหุ่น บทเพลง บทกวี บทสัมภาษณ์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ข่าว หรือละครพูด ที่มีเนื้อหาพร้อมที่จะนำเสนอความฝันที่อยากให้มันเป็นเมื่อคิดแล้วก็ให้ฝึกซ้อม

๙. การนำเสนอละคร

ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอละคร เพื่อให้ผู้ชมจับประเด็นแล้วบันทึกเป็นข้อมูลเก็บไว้ใช้วางแผนทำงานในช่วงต่อไป

๑๐. ความคิดเห็นร่วม

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกแลกเปลี่ยนและค้นหาอนาคตที่พึงปรารถนาร่วมกัน

วิธีการ : สมาชิกทุกคนร่วมกันพิจารณาค้นหา “ความคิดเห็นร่วม” (ความคิดที่ทุกคนเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าสำคัญ) และ “ความคิดที่เป็นไปได้” (ความคิดเห็นที่บางคนเท่านั้นที่มีความเห็นด้วย) แล้วให้สมาชิกลงคะแนนอีกครั้งหนึ่ง

๑๑. แผนปฏิบัติการส่วนบุคคล

ให้สมาชิกแต่ละคนเลือกประเด็นที่ตนสนใจและให้ความสำคัญมา ๑ ประเด็น แล้วตอบคำถามว่าตนและองค์กรที่สังกัดและมีส่วนร่วมในประเด็นที่เลือกอย่างไร

๑๒. แผนปฏิบัติการกลุ่มสนใจ

ให้สมาชิกที่สนใจประเด็นเดียวกันมารวมกลุ่มเป็นกลุ่มสนใจ เพื่อพิจารณาสภาพที่เป็นอยู่ กลยุทธ์และกิจกรรม พร้อมทั้งปัญหาที่มีอยู่เขียนแผนปฏิบัติการแล้วนำเสนอในที่ประชุมรวม

๑๓. แผนปฏิบัติการกลุ่มเฉพาะ

ให้กลุ่มเฉพาะมาร่วมกันค้นหาและวางแผนกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่กลุ่มพึงปรารถนาในอนาคตร่วมกัน

สำหรับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกันดังกล่าว สนิท สัตโยภาส ได้สรุปให้เห็นว่า มีลักษณะขั้นตอนและกระบวนการในการทำงานเกี่ยวกับการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

๑. ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง = Construct

๒. ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ ช่วยกันเรียนรู้ = Interaction

๓. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน = Participatory

๔. ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการไปพร้อมกับการสรุปข้อความรู้และได้ผลงาน = Process/Product

๕. ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้จริง = Application“

“ สนิท สัตโยภาส, “การพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”, หน้า ๑๐.

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยนำเอาแนวคิดการพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมเพื่อ “สร้างอนาคตร่วมกัน” (F.S.C) และใช้เป็นกระบวนการพัฒนาตนเองตามหลักสารณียธรรม ๖ ซึ่งเน้นย้ำบทบาทของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการในการเป็นผู้คิด วิเคราะห์ วาดหวัง วางแผน ออกแบบ ดำเนินงานและประเมินเพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน โดยคาดหวังจะสร้างให้นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นคนรุ่นใหม่ที่สามารถเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของดำรงชีวิตในสังคมอย่างเป็นผู้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนา สอดคล้องวิถีกระบวนการทัศน์แบบไทยและหลักสากล

๒.๔ แนวคิดระบบคู่สัญญา

จริยธรรมเป็นเรื่องของการพัฒนาคุณธรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล และบุคคลใดสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง นับว่า เป็นผู้ควรได้รับการยกย่อง แต่การปฏิบัติเช่นนี้นับเป็นการยากยิ่งสำหรับคนจำนวนมาก เพราะบุคคลส่วนใหญ่ยังขาดความสามารถในการควบคุมและเอาชนะใจตนเอง แต่อย่างไรก็ตาม เชื่อว่า บุคคลสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผลสำเร็จตามเป้าหมาย และก้าวไปสู่การควบคุมและเอาชนะตนเองได้ด้วย ” ระบบคู่สัญญา”^๑

โดยทั่วไปในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเอง สามารถเริ่มต้นทำได้ ๒ วิธีคือ การสำรวจตนเอง จากการคิดวิเคราะห์ว่า ตนเองมีปัญหาสิ่งใด มีอะไรที่ต้องการปรับปรุงหรือพัฒนาให้เกิดขึ้น วิธีการเช่นนี้จะทำให้บุคคลรู้ถึงสถานภาพหรือลักษณะของตัวเองว่าเป็นเช่นไร น่าพึงพอใจหรือไม่ แต่ขณะเดียวกันวิธีการนี้ก็ยังมีจุดอ่อนคือ ไม่ทราบจุดบอดของตนเอง ฉะนั้นวิธีการที่ผู้อื่นช่วยมอง ให้ข้อมูล และข้อเสนอแนะ จึงเป็นอีกวิธีในการที่ทำให้บุคคลรับรู้ถึงปัญหาของตนเอง แต่กระนั้นก็ยังพบว่า การพัฒนาตนเองตามแนวคิดดังกล่าวยังมีอุปสรรคหลายประการคือ

๑. ทศนคติในการแก้ปัญหาซึ่งเกิดจากการที่ผู้มีปัญหารู้ตนเองว่ามีปัญหา และต้องการเปลี่ยนแปลงแต่กลับจะมีความคิดว่า ตนเองเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความคาดหวังที่ว่า พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลเนื่องมาจากความคิดและความรู้สึกของบุคคล

๒. วิธีการแก้ปัญหา ซึ่งพบว่า ผู้มีปัญหามหาส่วนใหญ่มหาทราบว่าตนเองมีปัญหาอะไร และต้องการแก้ไขอย่างไร หากแต่ขาดการวางแผนและระเบียบวินัยในการแก้ไขอย่างจริงจัง

๓. การนำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหาซึ่งพบว่าผู้มีปัญหาจำนวนมากมักใช้วิธีการแก้ปัญหาโดยการคิดเอง ขาดการประยุกต์เชื่อมโยงความรู้ในด้านต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหาย่างเป็นองค์รวม จึงทำให้ไม่ได้ผลในการแก้ไขปัญหาเท่าที่ควร

๔. การแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งพบว่า บุคคลจำนวนมากทราบว่าตนเองมีปัญหาและคิดอยากแก้ปัญหา คิดวางแผนในการแก้ปัญหา แต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนเองได้

^๑ ทิศนา ขมณัฏฐ์, ผู้เขียน, ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ, **ความรู้คู่คุณธรรม: รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๗ – ๘๓.

๕. การควบคุมพฤติกรรมการแก้ปัญหา ซึ่งพบว่า บุคคลจำนวนมากมักจะรู้ปัญหาและพยายามแก้ไข โดยการวางแผนอย่างเป็นระบบ แต่ไม่สามารถทำได้อย่างต่อเนื่อง เพราะไม่สามารถเอาชนะบังคับควบคุมจิตใจตนเองได้ จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาดตนเอง ในลักษณะเช่นนี้จึงต้องมีการควบคุมพฤติกรรมโดย

๕.๑ การควบคุมจากภายนอก (External Control) เป็นวิธีการปรับพฤติกรรมโดยการให้บุคคลภายนอกเป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งทำได้โดยการเสริมแรงเมื่อบุคคลนั้นมีพฤติกรรมที่ต้องการ หรือลงโทษเมื่อบุคคลนั้นไม่ปรับพฤติกรรมตามที่ต้องการ วิธีการนี้ผู้ควบคุมต้องเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด แต่ก็จะมีปัญหาคือ ผู้ควบคุมไม่สามารถติดตามได้ตลอดและผู้ปฏิบัติรู้สึกว่าคุณถูกบังคับควบคุม ดังนั้นเมื่อใดที่บุคคลรู้สึกว่าคุณขาดการเสริมแรงหรือลงโทษ ก็มักจะมีพฤติกรรมเช่นเดิม

๕.๒ การควบคุมตนเอง (Self Control) คือ เป็นแบบที่ผู้ต้องการปรับพฤติกรรมดำเนินการควบคุมพฤติกรรมด้วยตนเอง โดยการกำหนดการเสริมแรงและลงโทษด้วยตนเอง วิธีนี้ดีตรงที่เป็นที่ยินยอมพร้อมใจของผู้ปฏิบัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของผู้ปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติกำหนดวิธีการต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเอง ทำให้ไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ แต่วิธีการนี้มีข้อจำกัดคือ หากผู้ปฏิบัติไม่สามารถเอาชนะใจหรือมีวินัยในการควบคุมตนเอง วิธีการนี้ก็ไร้ผล

ด้วยเหตุผลทั้ง ๕ ประการดังกล่าว จึงได้เกิดความพยายามในการแก้ไขปัญหาของจุดอ่อนต่าง ๆ พร้อมทั้งการนำเอาลักษณะนิสัยของคนไทยมาศึกษาเพื่อการออกแบบวิธีการแก้ไข ซึ่งพบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีลักษณะ ๔ ประการคือ

๑. ความเกรงใจ คือ มักจะทำอะไรโดยคำนึงถึงผู้อื่นที่เรียกว่า การเกรงใจ

๒. การรักษาน้ำหน้าคือคนไทยให้ความสำคัญต่อการรักษาน้ำหน้ากลัวการเสียหน้าหรือขายหน้า

๓. การทำดีให้ผู้อื่นรับรู้ คือ คนไทยมักจะชอบทำความดีในสายตาของผู้อื่นมากกว่าการทำดีในสายตาตนเอง คือ มีลักษณะชอบทำความดีที่ผู้อื่นรับรู้

๔. การทำงานตามกำหนดเส้นตาย คือ การทำงานใดหากไม่มีกำหนดระยะเวลาแน่นอนมักจะเฉื่อย งานสำเร็จได้ยาก หากแต่เมื่อมีการกำหนดเส้นตายงานก็จะสำเร็จได้

ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังกล่าวจึงก่อเกิด การพัฒนาพฤติกรรมตนเองด้วย “ระบบคู่สัญญา ” ขึ้นซึ่งมุ่งหวังจะเป็นระบบที่ใช้ในการแก้ปัญหาการพัฒนาตนเองโดยวิธีการให้ผู้ปฏิบัติได้มีวิเคราะห์ตนเอง มีการวางแผนในการแก้ปัญหาดตนเองอย่างเป็นระบบระเบียบชัดเจน และดำเนินพฤติกรรมภายใต้การรับรู้ของคู่สัญญา ซึ่งทำหน้าที่รับรู้และส่งเสริมพฤติกรรมพัฒนาตนเองของผู้ปฏิบัติสำหรับกระบวนการของระบบคู่สัญญา ประกอบด้วย ๗ ขั้นตอน คือ

๑. ขั้นตอนที่ ๑ : หาคู่สัญญา

บุคคลใดก็ตามที่ต้องการจะแก้ปัญหาดด้วยระบบนี้จะต้องเริ่มต้นโดยการแสวงหาคู่สัญญา เพื่อให้ช่วยรับรู้ในปัญหา และความพยายามที่จะแก้ปัญหาดของตนเองทั้งเพื่อขอคำปรึกษาแนะนำเบื้องต้นด้วย ทั้งนี้บุคคลผู้แก้ปัญหาดควรจะเลือกคู่สัญญาที่มีคุณสมบัติดังนี้

- เป็นบุคคลที่ผู้แก้ปัญหามีความเกรงใจ ไม่กล้าที่จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความผิดหวัง
- เป็นบุคคลที่มีทัศนคติที่ดีต่อผู้แก้ปัญหา คือ มองผู้แก้ปัญหาในทางที่ดี ทำให้ผู้แก้ปัญหาไม่กล้าที่จะทำให้บุคคลนั้นเสียภาพพจน์ที่ดีของตนไป
- เป็นบุคคลที่ผู้แก้ปัญหามีความเคารพ เชื่อถือ สามารถให้คำแนะนำตักเตือนได้

๒. ขั้นที่ ๒ ตั้งปณิธานและขอคำแนะนำจากคู่สัญญา

ในขั้นนี้ ผู้แก้ปัญหะจะทำดังนี้

- พูดคุยกับคู่สัญญาแจ้งความจำนงของตน
- เล่าปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ตนคิดไว้อย่างคร่าวๆ
- ตั้งปณิธานในการแก้ปัญหา คือ แสดงความตั้งใจในการแก้ปัญหาย่างแน่วแน่ต่อ

คู่สัญญา

- ขอคำปรึกษาแนะนำจากคู่สัญญา

ผู้ทำหน้าที่เป็นคู่สัญญาควรปฏิบัติตนดังนี้

- แสดงความเต็มใจที่จะช่วยเหลือ
- แสดงให้ผู้แก้ปัญหาเห็นว่า ตนมีภาพพจน์ที่ดีต่อผู้แก้ปัญหา
- พยายามซักถามให้ผู้แก้ปัญหาได้คิดในเรื่องต่อไป

๑. สิ่งที่ต้องการแก้ไขนั้นเป็นปัญหาจริงหรือไม่

๒. ผู้แก้ปัญหามีความเข้าใจในปัญหานั้นมากน้อยเพียงใด

๓. ผู้แก้ปัญหามีตระหนักถึงผลต่างๆทั้งดีทั้งเสียที่จะเกิดจากกระบวนการแก้ปัญหานั้นหรือไม่

๔. ผู้แก้ปัญหามีความตั้งใจจริงที่จะแก้ปัญหานั้นหรือไม่

๕. เสนอแนะความคิดเห็นและให้ความรู้ที่ผู้แก้ปัญหจะสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาได้

๖. รับรู้ในความตั้งใจจริงของผู้แก้ปัญหา ย้ำปณิธานและให้กำลังใจ

๓. ขั้นตอนที่ ๓ วางแผนการแก้ปัญหา

ผู้แก้ปัญหะควรดำเนินการต่อไปดังนี้

- สำรวจสภาพปัญหาและแจกแจงปัญหา
- วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
- คิดวิธีการแก้ไขปัญหา กำหนดลงไปให้ชัดเจนว่าจะต้องทำอะไรบ้าง อย่างไร
- กำหนดระยะเวลาให้ชัดเจนว่า จะจบขั้นตอนและประเมินผลการปฏิบัติเมื่อใด

๔. ขั้นตอนที่ ๔ ทำสัญญากับคู่สัญญา ผู้แก้ปัญหะควรดำเนินการดังนี้

- นำแผนการแก้ปัญหาไปให้คู่สัญญา
- ทำสัญญากับคู่สัญญาว่าจะปฏิบัติตามแผนงาน

และคู่สัญญาควรปฏิบัติดังนี้

- ซักถามถึงแผนการแก้ปัญหา
- ทำความตกลงเรื่องการรายงานผลการปฏิบัติ
- อาจให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้บ้าง

- รับคำสัญญาของผู้แก้ปัญหา และให้กำลังใจ

๕. ขั้นตอนที่ ๕ ลงมือปฏิบัติตามแผนและบันทึกผลส่งคู่สัญญา ผู้แก้ปัญหาควรดำเนินการดังนี้

- ปฏิบัติตามแผนอย่างจริงจัง
- บันทึกผลการปฏิบัติเป็นระยะๆตามที่ได้ตกลงไว้กับคู่สัญญา
- ส่งบันทึกผลการปฏิบัติให้คู่สัญญา

และคู่สัญญาควรปฏิบัติดังนี้

- อ่านบันทึกผลการปฏิบัติ และให้ข้อเสนอแนะตามที่เห็นสมควร
- หากผู้แก้ปัญหาไม่ส่งรายงานตามที่ตกลงไว้ คู่สัญญาจะต้องติดตามเรื่อง

๖. ขั้นตอนที่ ๖ ประเมินผลการปฏิบัติ ผู้แก้ปัญหาควรดำเนินการดังนี้

- ประเมินผลการปฏิบัติตามแผนว่า ตนเองทำได้สำเร็จมากน้อยเพียงใด
- จดรายการข้อควรปรับปรุง หรือประมวลผลการเรียนรู้ทั้งหลายที่ได้รับ

คู่สัญญาควรปฏิบัติดังนี้

- ประเมินผลการปฏิบัติของผู้แก้ปัญหาตามความเห็นของตน
- แจ้งให้ผู้แก้ปัญหารทราบ
- ให้ข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงต่อไป
- กระตุ้นให้ผู้แก้ปัญหาดำเนินการต่อ (ถ้าหากการปฏิบัติยังไม่บรรลุผลอย่างสมบูรณ์)

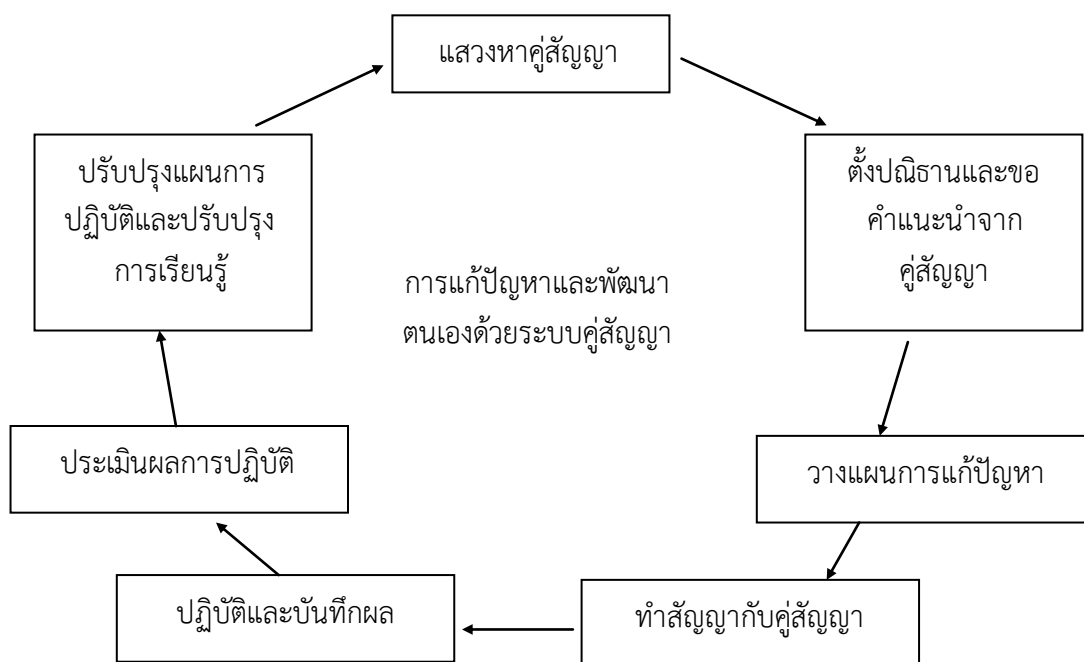
๗. ขั้นตอนที่ ๗ ปรับปรุงแผนการปฏิบัติ ผู้แก้ปัญหาควรดำเนินการดังนี้

- นำข้อมูลจากการประเมินผลมาปรับปรุงแผนการปฏิบัติให้เหมาะสมขึ้น (ถ้าการปฏิบัติตามแผนยังไม่สมบูรณ์)

- หากการปฏิบัติตามแผนเป็นไปครบทุกขั้นตอน และได้ผลเป็นที่น่าพอใจผู้แก้ปัญหาที่เพียงแต่ทบทวนข้อมูลจากการประเมินผล จดจำการเรียนรู้ต่างๆ ที่ได้รับไปใช้ในโอกาสต่อไป

- ถ้าผู้แก้ปัญหา สามารถแก้ปัญหาหนึ่งให้ลุล่วงไปได้อย่างดีก็สามารถที่จะแก้ปัญหาอื่นๆได้ โดยเริ่มต้นตามขั้นตอนที่ ๑

ขั้นตอนทั้ง ๗ ขั้น ดังกล่าวข้างต้นเป็นกระบวนการที่สำคัญของระบบคู่สัญญา ซึ่งสามารถเขียนแสดงให้เห็นเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒ แสดงกระบวนการของระบบคู่สัญญา

จึงอาจสรุปได้ว่า ระบบคู่สัญญา เป็นระบบที่มีลักษณะดังนี้

๑. ส่งเสริมให้บุคคลได้รู้จักสำรวจและพัฒนาตนเอง
๒. ช่วยให้ผู้คนได้จัดการปัญหาต่างๆให้ลดน้อยลง ทำให้ชีวิตมีความสุขขึ้น
๓. ช่วยให้ผู้คนได้ใช้วิธีการวางแผนการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบระเบียบ
๔. ช่วยให้ผู้คนได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างมีระบบระเบียบในทางปฏิบัติจริง
๕. ใช้ลักษณะนิสัยบางประการที่มีอยู่แล้วมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยกระตุ้น และควบคุมให้การปฏิบัติจริงบรรลุผลมากขึ้น
๖. ช่วยให้ผู้คนได้ฝึกทักษะการคิด วิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ทำให้มีลักษณะเป็นคน คิดเป็นมากยิ่งขึ้น
๗. ช่วยเพิ่มพูนความสามารถในการแก้ปัญหา อันเป็นทักษะที่จำเป็นยิ่งต่อการดำรงชีวิตของบุคคล

สำหรับแนวคิดระบบคู่สัญญา ได้ถูกนำมาเป็นกรอบคิดในการส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมด้านสราณียธรรม ๖ ของนักเรียนอาชีวเกษตร

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กองวิจัยการศึกษา (๒๕๔๒) ได้ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง ซึ่งพบว่า แนวทางในการเสริมสร้างความรับผิดชอบและความมีวินัยในตนเองประกอบด้วย ๕ แนวทางคือ แนวทางการจัดการเรียนการสอน ตามที่นักการศึกษาเสนอ แนวทางการใช้เทคนิคการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แนวทางการใช้เทคนิคการพัฒนาจริยธรรม แนวทางการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และแนวทางการจัด

สภาพแวดล้อมของนักเรียน ทั้งนี้การที่จะสามารถพัฒนาวินัยและความรับผิดชอบได้อย่างเป็นรูปธรรมสถานศึกษาจะต้องกำหนดเป็นนโยบาย มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ มีการกำหนดกิจกรรมการพัฒนา มีการดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนด การนิเทศติดตามประเมินผลระหว่างดำเนินการกิจกรรม มีการประเมินและสรุปผลการดำเนินงาน”^{๖๖}

บรรชกร กล้าหาญ (๒๕๔๘) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการบูรณาการเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมให้กับผู้เรียน ด้วยกิจกรรมบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา กรณีศึกษานักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.๑) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาการประมงทั่วไป ในภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๗ จำนวน ๑๔๗ คน ซึ่งพบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมด้วยบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับการแสดงพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๑ .๒๙ และหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมด้วยบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับการแสดงพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันในระดับมาก โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๑.๕๙ สำหรับลักษณะพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมประกอบด้วย การใช้คำพูดและกิริยาที่เหมาะสม การซื่อสัตย์และเสียสละ การเมตตา การมีวินัยปฏิบัติตามกฎกติกา การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ การพิจารณาเพื่อปรับปรุงตนเอง การขยันหมั่นเพียรและรับผิดชอบ การประหยัดและอดออม อีกทั้งเมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมด้วยบัตร์คุณธรรมและระบบคู่เข้าร่วมกิจกรรม สัญญา พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีลักษณะการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐ .๐๑ นอกจากนี้ นักเรียนยังแสดงความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรมบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ ๒.๕๔”^{๖๗}

สุวิมล ว่องวานิชและนางลักขณ์ วิรัชชัย (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษาระดับคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมของนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย (๒) ศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวมของนิสิตนักศึกษา (๓) วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยและกระบวนการกับระดับคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวม (๔) ประเมินแนวทางการพัฒนา "รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวม" คุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวมตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งพบว่า

^{๖๖} กองวิจัยทางการศึกษา, “รูปแบบหรือแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุข ระดับประถมศึกษา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓).

^{๖๗} บรรชกร กล้าหาญ, “การบูรณาการเสริมสร้างคุณธรรมด้วยกิจกรรมบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

๑. ระดับคุณธรรมของนิสิตนักศึกษา ระดับคุณธรรมจากการรายงานตนเองของนิสิตนักศึกษาไม่ค่อยสอดคล้องกับความคิดเห็นของกลุ่มอาจารย์ นิสิตนักศึกษาคิดว่าตนเองมีคุณธรรมในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ขณะที่กลุ่มอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าโดยเฉลี่ยคุณธรรมที่นิสิตนักศึกษายู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ และควรได้รับการพัฒนาเร่งด่วนที่สุดคือ ด้านการมีวินัย ความรับผิดชอบ ความสามารถในการพึ่งตนเอง และสัจจะ (ความตั้งใจและจริงใจต่อการทำงาน)

๒. ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

๒.๑ กระบวนการพัฒนาจากบุคคลรอบข้าง โดยกลุ่มนิสิตนักศึกษาประมาณร้อยละ ๗๐ ระบุว่าพ่อแม่มีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรมมากกว่ากลุ่มครูหรือเพื่อนฝูงและครูจะมีส่วนในการปลูกฝังคุณธรรมมากกว่าเพื่อนฝูง

๒.๒ กระบวนการพัฒนาตนเอง นิสิตนักศึกษาคิดว่าตนเองมีความสนใจในการพัฒนาคุณธรรมตนเองน้อยกว่าคนรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นการไปวัดไปโบสถ์เพื่อฟังเทศน์และฟังธรรม การอ่านหนังสือหรือชมสื่อที่มีเนื้อหาคุณธรรม แต่ด้านการอุทิศตนบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมนิสิตนักศึกษาคิดว่าตนเองปฏิบัติมากกว่าคนรอบข้าง

๒.๓ กระบวนการพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัย อาจารย์ประมาณร้อยละ ๕๓ ไม่ได้สอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม แต่อาจารย์ส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ ๔๐ ได้มีการสอนสอดแทรกคุณธรรมแก่นิสิตนักศึกษา โดยใช้เวลาในการสอนไม่เกิน ๒๐% ของจำนวนคาบเวลา

ตอนที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยและกระบวนการกับระดับคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อมุ่งความสำเร็จของส่วนรวม พบว่า ปัจจัยที่สำคัญประกอบด้วย การพยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ จำนวนพี่น้อง การมีเพื่อนดี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม การได้รับการเอาใจใส่จากครู การได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว การสนใจใฝ่ธรรมะ การอบรมจากพ่อแม่ การไปวัดเข้าโบสถ์

ตอนที่ ๔ แนวทางการพัฒนาคุณธรรม แนวทางการพัฒนาคุณธรรมแก่นิสิตนักศึกษา ประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมให้นิสิตนักศึกษาได้เรียน การชี้แนะตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดี การสร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในมหาวิทยาลัย”

อรพินท์ ชูชม และคณะ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนวัยรุ่น ซึ่งรูปแบบจิตสำนึกทางปัญญา ประกอบด้วย การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม-อารมณ์ จากบิดามารดา ครูอาจารย์ และเพื่อน รวมทั้งการควบคุมตนเอง มีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางปัญญา และจิตสำนึกทางปัญญาส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต ความสามารถในการแก้ปัญหา และพฤติกรรมเอื้อสังคม สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตรวจสอบรูปแบบนี้ได้แก่นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๑, ๒, และ ๓) จำนวน ๑,๓๑๒ คน

^{๙๙} สุวิมล ว่องวานิชและนางลักษณ์ วัชรชัย, “ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวมของนิสิตศึกษามหาวิทยาลัย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๓).

ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่า ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชน ประกอบด้วย การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม-อารมณ์ของบิดามารดา การปลูกฝังอบรมทางปัญญา สังคม-อารมณ์จากทางโรงเรียน การเห็นแบบอย่างทางอารมณ์และพฤติกรรมจากเพื่อน และการควบคุมตนเอง ทั้งนี้การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม-อารมณ์ของบิดามารดามีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนวัยรุ่นมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่าทั้งปัจจัยทางจิตสังคมและจิตสำนึกทางปัญญาสามารถอธิบายพฤติกรรมเอื้อสังคม ความสามารถในการแก้ปัญหา และคุณภาพชีวิตของเยาวชน ทั้งยังพบว่า เยาวชนวัยรุ่นหญิงมีจิตสำนึกทางปัญญาสูงกว่าเยาวชนวัยรุ่นชาย^{๖๖}

อัจฉรา สุขารมณและคณะ (๒๕๔๗) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย โดยการสำรวจและการสร้างโปรแกรมพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนา และหาความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมพัฒนาปรีชาอารมณ์กับเพศ โดยทดลองกับ นักศึกษาชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๓๒ คน ประกอบด้วยกลุ่มทดลอง ๑๖ คนและกลุ่มควบคุม ๑๖ คน ซึ่งพบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์มีการพัฒนาด้านความคิด การปฏิบัติและความรู้สึก เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และเพศหญิงมีพัฒนาการเชิงปรีชาอารมณ์สูงกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑^{๖๗}

พรณี ศิริวรรณการ และคณะ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านจริยธรรม : ความคิดและการปฏิบัติของนักศึกษาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่โดยทำสำรวจนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ ๑ - ๖ จำนวน ๙๑๔ คน ซึ่งพบว่า นักศึกษาแพทย์ส่วนใหญ่คิดว่าตนเองมีความบกพร่องจริยธรรมของแพทย์ด้านปิยวาจา เมตตากรุณาและการเสียสละ สำหรับการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสามารถเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักศึกษาแพทย์ตลอดหลักสูตร ๖ ปี ประกอบด้วย การเป็นต้นแบบของอาจารย์และรุ่นพี่ การสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละกระบวนการวิชา^{๖๘}

สนิท สัตโยภาส (๒๕๔๔) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งพบว่า กระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาสอนทักษะการเขียนให้แก่นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพสามารถพัฒนาให้ทั้งนักเรียนที่เรียนเก่งและนักเรียนที่เรียนอ่อน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาทักษะการเขียนให้นักเรียนที่เรียนอ่อนให้มีสมรรถิผลทางการเรียนก้าวหน้าได้มากกว่านักเรียนที่เรียนเก่ง^{๖๙}

^{๖๖} อรพินท์ ชูชม และคณะ, “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๙).

^{๖๗} อัจฉรา สุขารมณ และคณะ, “การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย”, **รายงานการวิจัย**, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๗).

^{๖๘} พรณี ศิริวรรณการ และคณะ, “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านจริยธรรม : ความคิดและการปฏิบัติของนักศึกษาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, **รายงานการวิจัย**, (คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙).

^{๖๙} สนิท สัตโยภาส, “การพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”, **รายงานการวิจัย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๔).

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมด้วย กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยการวิจัยกึ่งทดลอง ในกลุ่มนิสิตคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ ๓ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา วิทยาการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนและชุมชน ซึ่งพบว่า ผลการสอนด้วย เทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันทำให้นิสิตเกิดการพัฒนาความคิด การปฏิบัติและจิตสำนึกสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และนิสิตมีความพึงพอใจต่อการสอนด้วย เทคนิคดังกล่าวด้วยเหตุผล การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ตั้งแต่การคิดวิเคราะห์ การวางแผน การลงมือปฏิบัติและการสรุปบทวน อีกทั้งด้วยความพยายามบูรณาการการจัดการเรียนรู้ที่สร้างประสบการณ์และใช้ชุมชนเป็นฐาน ทำให้นิสิตเกิดความเชื่อมั่นในทักษะความรู้และสร้างการพัฒนาบทบาทเกิดยอมรับในสังคม^{๓๙}

ดุจเดือน พันธุนาวิน (๒๕๕๐) ได้ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและเยาวชน โดยศึกษาผลงานวิจัยประมาณ ๖๐๐ เรื่อง ทั้งภายในและต่างประเทศ พบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่สอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ประกอบด้วย ปัจจัยสถานการณ์ในครอบครัว ที่เกิดจากการเลี้ยงดูและความรักความอบอุ่น ปัจจัยทางโรงเรียนที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีกับครู การคบเพื่อนที่เหมาะสม ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่เป็นลักษณะทางจิตใจคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนและความเชื่อในอำนาจในตน^{๔๐}

จากผลงานวิจัยดังกล่าวจะพบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับการพัฒนาตนเองได้แก่ เพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา อาชีพ ที่อยู่อาศัย ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา อิทธิพลของกลุ่มและรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งส่วนใหญ่เน้นสาระและหลักวิธีการเชิงสากล ขาดการเชื่อมโยงหลักการและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น สาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมไทย

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

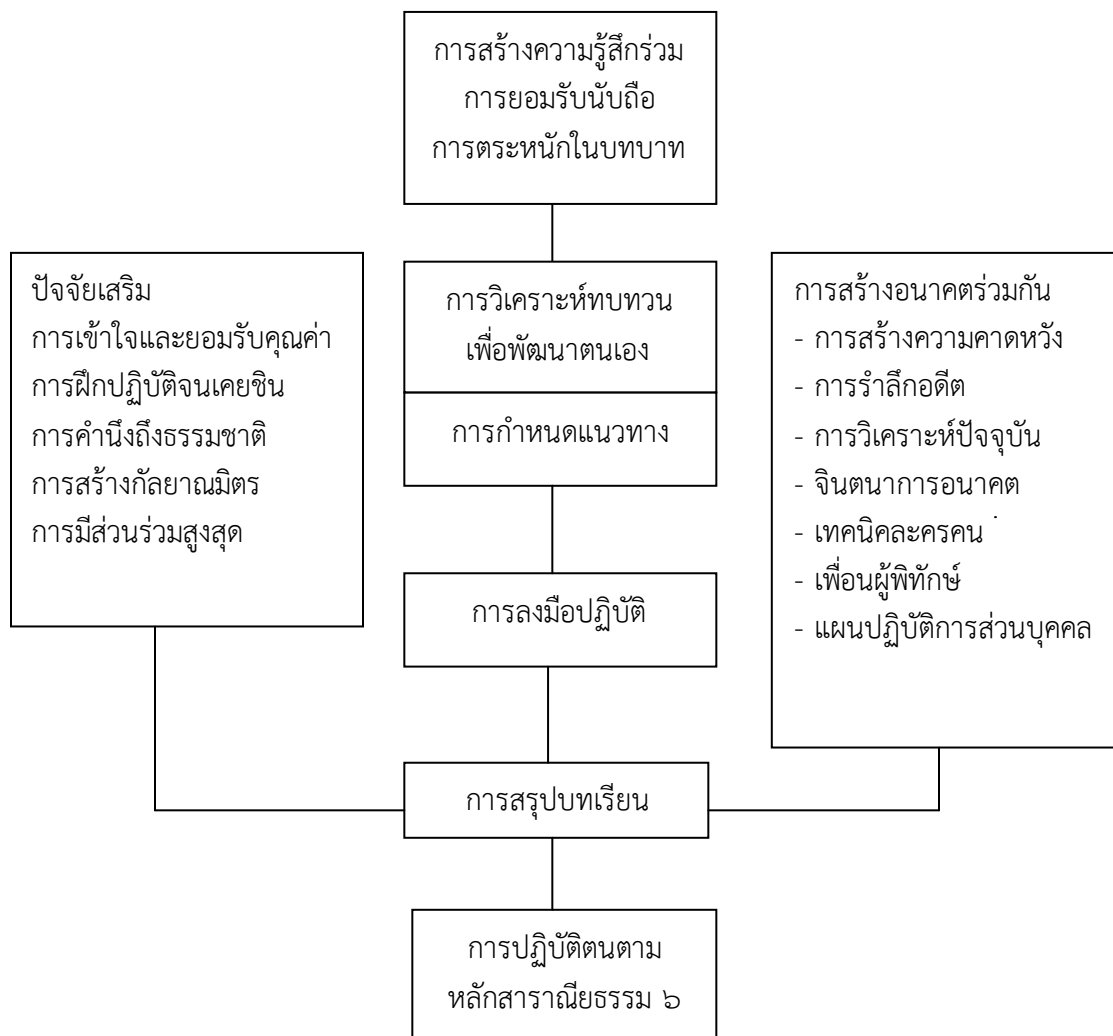
โดยธรรมชาติมนุษย์ทุกคนมีความดี ความงามและมีศักยภาพในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง หากแต่สภาพแวดล้อมทางสังคมและกระบวนการเรียนรู้ที่ขาดการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการยอมรับนับถือในคุณค่าของตนหรือผู้อื่น ส่งผลต่อการพัฒนาให้บุคคลเข้าถึงความดีและความงามของชีวิต ดังนั้นหากจะพัฒนาบุคคลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดำรงตนตามกฎระเบียบของสังคม ด้วยสำนึกรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม จึงจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เน้นการมีส่วนร่วม สร้างการเคารพในคุณค่าของบุคคล เน้นการคิดวิเคราะห์แบบมี

^{๓๙} รุ่งทิพย์ กล้าหาญ, “การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐).

^{๔๐} ดุจเดือน พันธุนาวิน, “การสังเคราะห์ผลงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและเยาวชน”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๕๐).

วิจารณ์ญาณ การฝึกปฏิบัติต่อกษัย้าทวน มีการเสริมแรงที่เหมาะสม ภายใต้บรรยากาศความเป็น
กัลยาณมิตร

แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลการพัฒนาตนเองตามหลักสูตรโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาเกษตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๐ โดยผู้วิจัยมุ่งเสนอให้เห็นภาพของปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพฤติกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งลักษณะของพฤติกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมในที่นี้จะหมายถึง การคิด การกระทำที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี และความมีเมตตา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) สำหรับวิธีการในการดำเนินการศึกษาวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

๑. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๔. ขั้นตอนการดำเนินการ
๕. การรวบรวมข้อมูล
๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

คณะผู้วิจัยได้เตรียมตัวด้านความรู้ ความสามารถทางด้านวิชาการ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้จากเอกสาร ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากห้องสมุดเพื่อเป็นแนวทางในการการศึกษาวิจัย ซึ่งแนวคิดเหล่านั้นได้แก่ แนวคิดการพัฒนาตนเอง แนวคิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม แนวคิดหลักสามัคคีธรรม แนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน แนวคิดระบบคู่สัญญาและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียน จึงใช้วิธีการประกาศรับสมัคร นักเรียนแกนนำเพื่อร่วมโครงการวิจัยในบทบาทแกนนำอาสา โดยกำหนดคุณสมบัตินักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการว่า มีความพร้อมที่จะร่วมทำกิจกรรมในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และเรียนอยู่ในระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) ซึ่งสาเหตุที่กำหนดชั้นปีดังกล่าวเพราะ เป็นช่วงชั้นที่เตรียมพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้นำนักศึกษา และมีบทบาทสำคัญในการ

ร่วมจัดระเบียบหอพักของวิทยาลัยฯ ซึ่งนักศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑ (ปวช.๑-๓) พักอาศัยอยู่ จากนั้นจึงคัดเลือกอาสาสมัครจำนวน ๓๐ คน ประกอบด้วย นักศึกษาชาย ๑๘ คน นักศึกษาหญิง ๑๒ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) โดยการที่ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือเพื่อการพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เรียน จากนั้นได้นำไปทดลองปฏิบัติและดำเนินการเก็บรวบรวมผล สำหรับเครื่องมือของการวิจัยในครั้งนี้จึงสามารถจำแนกได้ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือในการวิจัย

เนื่องจากการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ดังนั้นจึงใช้เครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้เห็นถึงผลแห่งพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย

๑. แบบทดสอบ

๑.๑ แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบ จำนวน ๒ ข้อ

๑.๒ แบบวัดลักษณะพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรม ก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๕๐ ข้อ

๑.๓ แบบวัดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๘ ข้อ

๒. แบบสังเกตพฤติกรรม : แบบสังเกตพฤติกรรมกลุ่ม และพฤติกรรมระหว่างการเรียนการสอน

๓. โปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งสร้างตามหลักการสร้างอนาคตร่วมกัน มีลำดับขั้นการสอน ๙ ขั้นตอนคือ การคาดหวัง การรำลึกอดีต ทุกข์ของผู้เรียน ต้นไม้ ปัญหา ละครคน การสร้างวิสัยทัศน์ การปฏิบัติตามแผน การสร้างองค์ความรู้และการประมวลผล การเรียน ทั้งนี้ได้จัดทำแผนกิจกรรมจำนวน ๑๑ แผน สำหรับการจัดกิจกรรม ๑๐ ครั้ง ระยะเวลา ๑๘ สัปดาห์

๔. เอกสารใบงานมอบหมาย : เอกสารบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น เอกสารบันทึกวิถีพัฒนาตน : ด้วยใจที่แผ่ฝันถึงวันหน้า , รายงานโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายความช่วยเหลือ

๓.๓.๒ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

๑) การสร้างโปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม

๑.๑) การศึกษาหลักการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม หลักสามัคคีธรรม ซึ่งพบว่า มีความสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความไม่ทะเลาะกัน , ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก เคารพ เมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว สร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว ประกอบด้วย

เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาเมโนกรรม สาธารณโมคิ สีสสามัญญตา และ ทิฏฐิสามัญญตา และในที่นี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะการปฏิบัติเป็น ๕ ด้าน คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีความสามัคคีและ มีความเมตตา

๑.๒) การศึกษาเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเพื่อนำมากำหนดแผนกิจกรรมพัฒนาตนเอง

๑.๓) การจัดทำโปรแกรมพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยจัดทำแผนกิจกรรมจำนวน ๑๐ แผน โดยระยะเวลาจัดกิจกรรม ๑๘ สัปดาห์ จำนวน ๑๔ ครั้ง ซึ่งประกอบด้วย

แผนกิจกรรมที่ ๑ กาลเวลานำพาเรามาพร้อมกัน เป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์สร้างความคุ้นเคย สะท้อนความคาดหวัง การนั่งสมาธิ พร้อมมอบหมายวิเคราะห์ตนเอง โดยบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น เป็นเวลา ๔ สัปดาห์ โดยใช้ระยะเวลา ๔ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๒ สายธารแห่งชีวิตดอกไม้แห่งความฝัน เป็นการทบทวนวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความเข้าใจช่วงชีวิตที่ผ่านมา สร้างความหวังในการพัฒนาตนในอนาคตและการเรียนรู้ใช้ชีวิตอย่างสติในความเป็นจริง การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ โดยใช้ระยะเวลา ๔ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๓ คือความใฝ่ฝัน เป็นการวิเคราะห์ตนเอง บอกสิ่งที่มีความภาคภูมิใจและเสียใจ การสร้างภาพสังคมในฝันดินแดนแห่งความรัก แนวทางสร้างสังคมในฝันและการเลือกเพื่อนผู้พิทักษ์ การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๓ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๔ หันมองสังคม เป็นการวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม การวิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมปัจจุบัน การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๔ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๕ เส้นทางสร้างสังคมแห่งฝัน เป็นการระดมความคิดเห็นถึงแนวทางสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักโดยบทบาทของนักเรียน การสร้างวิสัยทัศน์และข้อกำหนดและปฏิญญาร่วมกันในการปฏิบัติตนเพื่อสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การมอบหมายให้ทำโครงการพัฒนาตนเองพร้อมทั้งบันทึกวิถิพัฒนาตน : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า และ การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๕ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๖ เรียนรู้ธรรมเพิ่มพลังตน เป็นการศึกษากรณีตัวอย่างผู้อุทิศตนเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม การฟังธรรมบรรยายเรื่องการสร้างสังคมแห่งรักด้วยหลักสาราณียธรรม ๖ การฝึกวิเคราะห์สถานการณ์จัดการอารมณ์ การฟังธรรมบรรยายเรื่องเทคนิคการควบคุมอารมณ์ตามหลักพุทธศาสนา การศึกษาแบบอย่างการดำเนินชีวิตของคนต้นแบบปราชญ์ชาวบ้าน ๒ รูป / คน บอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๒ วัน

แผนกิจกรรมที่ ๗ คนแห่งอนาคต การบอกเล่าผลการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก การวิเคราะห์ปัญหาสังคม ผลกระทบและแนวทางแก้ไข การบรรยายพิเศษเรื่องภารกิจเยาวชนคนแห่งอนาคตกับการสร้างสังคมแห่งความสุข การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๔ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๘ ทำดีเพื่อแผ่นดิน การบอกเล่าผลการพัฒนาตนเอง เพื่อสร้างสังคมในแผ่นดินแด่แห่งรักการนั่งสมาธิ ทบทวนภาระกิจคนแห่งอนาคต การจัดทำ ข้อเสนอโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน การบรรยายเทคนิคการเขียนโครงการ และการพัฒนาข้อเสนอ โครงการทำดีเพื่อแผ่นดินเพื่อนำสู่การปฏิบัติเป็นระยะเวลา ๕ สัปดาห์ ใช้ระยะเวลา ๘ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๙ ขยายข่ายความดี การบอกเล่าผลการพัฒนาตนเอง เพื่อสร้างสังคมในแผ่นดินแด่แห่งรัก นำเสนอความก้าวหน้าโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและภารกิจ ขยายข่ายความดี การบรรยายเทคนิคการสื่อสารเพื่อสร้างข่ายความดี การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๓ ชั่วโมง

แผนกิจกรรมที่ ๑๐ เพราะวันนั้นจึงมีฉันวันนี้ เป็นการชื่นชมความดี และสะท้อนความคิดต่อการพัฒนาตนเอง การสรุปรายงานผลโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยาย ข่ายความดี การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา ๓ ชั่วโมง

นำแผนกิจกรรมที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมแล้ว นำมาปรับปรุงแก้ไข

๒) การสร้างแบบทดสอบ

การสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม

๒.๑) การศึกษาหลักการพัฒนาตนตามแนวพุทธธรรมและหลักสามัคคีธรรม

๒.๒) ศึกษาหลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ในการ ออกแบบทดสอบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์

๒.๓) สร้างแบบทดสอบเพื่อวัดการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม ซึ่งเป็น ลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๕๐ ข้อ

๓) การสร้างแบบวัดความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วย

กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๓.๑) การศึกษาจุดประสงค์และรายละเอียดของกระบวนการสร้างอนาคต ร่วมกัน

๓.๒) ศึกษาหลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ในการ ออกแบบทดสอบให้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของรายวิชา

๓.๓) สร้างแบบทดสอบเพื่อวัดความพึงพอใจต่อกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วย กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๑๕ ข้อ

๔) การสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล / รายกลุ่ม

๔.๑) ศึกษาแนวทางการสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมจากเอกสาร และตำราที่ เกี่ยวข้อง

๔.๒) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรม เป็นแบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานเป็นกลุ่ม และแบบสังเกตพฤติกรรมรายบุคคลระหว่างร่วมกิจกรรม

๓.๓.๓ วิธีการตอบแบบสอบถาม

๑) ในส่วนของแบบวัดตอนที่ ๒ – ๓ มีลักษณะเป็นข้อคำถามชนิดเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ซึ่งผู้ตอบจะเลือกตอบคนละ ๑ ข้อเท่านั้น ดังเช่นตัวอย่าง

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ข้าพเจ้ายินดีโกหกปกปิดหรือข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเอง					

๒) ในส่วนของแบบวัดตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายปิดให้เลือกตอบ ซึ่งผู้ตอบจะเลือกตอบคนละ ๑ ตัวเลือก เช่น

เพศ () ชาย () หญิง

๓.๓.๔ เกณฑ์การให้คะแนน

ตอนที่ ๒ การปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม เป็นแบบให้เลือกตอบ มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐ ข้อ ทั้งนี้ได้แบ่งข้อความในแบบสอบถามตอนที่ ๒ ออกเป็น ๒ ประเภทคือ ข้อความในเชิงบวก (Positive) และข้อความในเชิงลบ (Negative) โดยกำหนดคะแนนความคิดเห็น ดังนี้

ข้อคำถามเชิงบวก

- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมากที่สุด ให้ ๕ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมาก ให้ ๔ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยปานกลาง ให้ ๓ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อย ให้ ๒ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

ข้อคำถามเชิงลบ

- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมากที่สุด ให้ ๑ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมาก ให้ ๒ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยปานกลาง ให้ ๓ คะแนน

- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อย ให้ ๔ คะแนน

- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อยที่สุด ให้ ๕ คะแนน

จากแบบสอบถาม จะพบข้อความในเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ

- ข้อความในเชิงบวก ได้แก่ ข้อ ๑ , ๒ , ๔ , ๕ , ๗ , ๘ , ๑๐ , ๑๑ , ๑๒ , ๑๓ , ๑๔ , ๑๕ , ๑๖ , ๑๗ , ๑๘ , ๒๐ , ๒๑ , ๒๒ , ๒๓ , ๒๔ , ๒๖ , ๒๗ , ๒๘ , ๒๙ , ๓๐ , ๓๑ , ๓๓ , ๓๔ , ๓๕ , ๓๖ , ๓๘ , ๓๙ , ๔๐ , ๔๒ , ๔๓ , ๔๔ , ๔๖ , ๔๗ , ๔๘ , ๔๙ , ๕๐

- ข้อความในเชิงลบ ได้แก่ ข้อ ๓ , ๖ , ๙ , ๑๙ , ๒๕ , ๓๒ , ๓๗ , ๔๑ , ๔๕

ตอนที่ ๓ ความรู้สึกพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๔ ข้อ โดยกำหนดคะแนนความพึงพอใจดังนี้

- ถ้าตอบช่องพึงพอใจมากที่สุด ให้ ๕ คะแนน

- ถ้าตอบช่องพึงพอใจมาก ให้ ๔ คะแนน

- ถ้าตอบช่องพึงพอใจปานกลาง ให้ ๓ คะแนน

- ถ้าตอบช่องพึงพอใจน้อย ให้ ๒ คะแนน

- ถ้าตอบช่องพึงพอใจน้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

๓.๓.๕ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

โดยการนำแนวทางการสอนและแบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของเครื่องมือ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและด้านการวิจัย จำนวน ๕ ท่าน ในการตรวจสอบโครงสร้างและความครอบคลุมเนื้อหา ตลอดจนความชัดเจนของภาษาและถ้อยคำ และนำมาปรับปรุงตรวจสอบ จากนั้นจึงนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๔ ขั้นตอนการดำเนินการ

การวิจัยเพื่อศึกษาการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรมนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างโปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม ด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยการใช้แผนกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน จำนวน ๑๐ แผน ดำเนินกิจกรรม จำนวน ๑๕ ครั้ง ทำการทดสอบก่อนและหลังร่วมกิจกรรมเรียน ๑ คาบ สำหรับการดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

๔.๑ ทำการทดสอบนักเรียนก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๔.๒ ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาตนเองของนักเรียน ด้วยการนัดทำกิจกรรมในวันหยุดจำนวน ๑๕ ครั้ง

๔.๓ ทำการทดสอบนักเรียนหลังร่วมกิจกรรม ด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๔.๔ เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตน ด้วยคะแนนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

๓.๕ การรวบรวมข้อมูล

๕.๑ การทดสอบนักเรียนก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๕.๒ จัดกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ด้วยแผนกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน ๑๐ แผน

๕.๓ ในระหว่างจัดกิจกรรม ได้ทำการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของนักเรียนทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม พร้อมทั้งบันทึกลงในแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม

๕.๔ การทดสอบนักเรียนหลังร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมและ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๕.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบันทึกการวิเคราะห์ตนเองวันนี้ที่ฉันเป็น บันทึกวิถีการพัฒนาตนเองด้วยใจที่แผ่ฝันถึงวันหน้า การบอกเล่าวิเคราะห์ตนเองแลผลการพัฒนาตนเอง รายงานโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายช่วยความดี รวมทั้งทั้งการสะท้อนความคิดจากการสนทนากลุ่ม

๕.๖ นำข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถาม การสังเกตพฤติกรรม การตรวจสอบผลงาน มาเปรียบเทียบผลการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมโดยใช้ระดับค่าเฉลี่ยก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้ใช้วิธีการผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยได้ดำเนินการดังนี้

๓.๖.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

๑.๐๐ - ๑.๗๙ มีลักษณะการปฏิบัติตนน้อยที่สุด

๑.๘๐ - ๒.๕๙ มีลักษณะการปฏิบัติตนน้อย

๒.๖๐ - ๓.๓๙ มีลักษณะการปฏิบัติปานกลาง

๓.๔๐ - ๔.๑๙ มีลักษณะการปฏิบัติมาก

๔.๒๐ - ๕.๐๐ มีลักษณะการปฏิบัติมากที่สุด

๒) จากนั้นได้มีการนำเอาข้อมูลระดับการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม ก่อนและหลังร่วมกิจกรรมมาเปรียบเทียบเพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเอง โดยการใช้ค่า Paired Sample test

๓.๖.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพของการพัฒนาจริยธรรม ได้มีการนำข้อมูลจากสมุดบันทึกการวิเคราะห์ตนเอง บันทึกการพัฒนาตนเอง การนำเสนอผลโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายข่ายความรู้ และการสนทนากลุ่ม มาประกอบการอธิบายข้อมูลเชิงสถิติ ซึ่งทั้งหมดได้ถูกนำมาประมวลผลการพัฒนาตนเองของนักเรียน ซึ่งจะสามารถสะท้อนถึงความรู้ ความคิด ทักษะการปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติต่อการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธธรรม

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันของนักเรียนชั้นปีที่ ๓ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ ที่คัดเลือกจากการเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ จำนวน ๓๐ คน และได้ดำเนินการวิจัยด้วยแผนกิจกรรม ๑๐ แผนกิจกรรม สามารถนำเสนอผลการวิจัยได้ใน ๔ ประเด็นดังนี้

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

๔.๒ การปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม

๔.๓ ผลการพัฒนาตนตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๔.๔ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมพัฒนาตนเองกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ

เพศ	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
เพศชาย	๑๘	๖๐
เพศหญิง	๑๒	๔๐
รวม	๓๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๑ พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วยนักเรียนชาย ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐ และนักเรียนหญิงจำนวน ๑๒ คน ร้อยละ ๔๐

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนและร้อยละของระดับผลการเรียนเฉลี่ย

ระดับผลการเรียนเฉลี่ย	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐ - ๑.๕๐	๐	๐
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑ - ๒.๐๐	๐	๐
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๐๑ - ๒.๕๐	๐	๐
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑ - ๓.๐๐	๑๕	๕๐
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๐๑ - ๓.๕๐	๑๐	๓๓.๓
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑ - ๔.๐๐	๕	๑๖.๖๗
รวม	๓๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วยนักเรียนชาย ๑๘ คนคิดเป็นร้อยละ ๖๐ และนักเรียนหญิงจำนวน ๑๒ คน ร้อยละ ๔๐ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มีผลการเรียนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑- ๓.๐๐ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ มีผลการเรียนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑ - ๓.๐๐ จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ และผลการเรียนเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๐๐ จำนวน ๕ คนคิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๗

๔.๒ การปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม

จากการศึกษาข้อมูลการปฏิบัติตนเองตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า สามารถจำแนกผลการศึกษาลักษณะการปฏิบัติตนใน ๕ ด้านคือ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ด้านความรับผิดชอบ ด้านความยุติธรรม ด้านความสามัคคี และด้านความเมตตา ดังรายละเอียดคือ

ตารางที่ ๓ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความซื่อสัตย์สุจริต

รายการพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑. ข้าพเจ้าสามารถรักษาความลับได้และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น	๔.๑๐	๔.๕๐
๒. ข้าพเจ้าไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางมิชอบ	๔.๑๐	๔.๖๐
๓. ข้าพเจ้าเปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในการสอบเพราะสงสาร	๑.๕๐	๑.๐๐
๔. ข้าพเจ้าพยายามทำข้อสอบด้วยตนเอง แม้ข้อสอบนั้นจะยากก็ตาม	๔.๒๐	๔.๘๐
๕. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลงการเรียนรายวิชา	๔.๕๐	๔.๘๐
๖. ข้าพเจ้ายินดีโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเอง	๑.๕๐	๑.๐๐
๗. ข้าพเจ้าเชื่อว่า ชื่อกินไม่หมดคดกันไม่นาน	๔.๕๐	๕.๐๐
๘. หากแม่ค้าทอนเงินผิดข้าพเจ้าจะคืนเงินทอนให้แม่ค้า	๔.๓๐	๕.๐๐
๙. ข้าพเจ้าบอกเพื่อนทุกครั้งก่อนหยิบของเพื่อนมาใช้	๔.๐๐	๔.๕๐
๑๐. เมื่อเก็บของได้ข้าพเจ้าจะนำไปประกาศหาเจ้าของ	๔.๐๐	๔.๘๐
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๒	๔.๔๕

ตารางที่ ๓ แสดงค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตนหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สำหรับการปฏิบัติตนด้านความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งนำเสนอในรูปแบบร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลัก

สามัคคีธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๐๒ ซึ่งสามารถจำแนกตามลำดับมากไปหาน้อยดังนี้ การปฏิบัติตามข้อตกลงการเรียนรายวิชา การเชื่อว่าซื่อกินไม่หมดคดกินไม่นาน หากแม่ค้าทอนเงินผิดจะคืนเงินทอน พยายามทำข้อสอบด้วยตนเองแม้ว่าข้อสอบจะยาก การรักษาความลับได้และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น การไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางมิชอบการบอกเพื่อนก่อนหยิบของมาใช้ทุกครั้ง การประกาศหาเจ้าของเมื่อเก็บของหล่นหายได้ การโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อการอยู่รอดของตนเอง และการเปิดโอกาสให้เพื่อนลอกคำตอบในการสอบ เพราะสงสาร

หลังจากการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๕ ซึ่งสามารถจำแนกลำดับของการปฏิบัติตามหลักธรรมจากมากไปหาน้อยตามอันดับดังนี้ ความเชื่อว่าซื่อกินไม่หมดคดกินไม่นาน หากแม่ค้าทอนเงินผิดจะคืนเงินทอน การพยายามทำข้อสอบด้วยตนเองแม้ว่าข้อสอบจะยาก การปฏิบัติตามข้อตกลงการเรียนรายวิชา การประกาศหาเจ้าของเมื่อเก็บของหล่นหายได้ การไม่แสวงหาผลประโยชน์ในทางมิชอบ การรักษาความลับและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น การเปิดโอกาสให้เพื่อนลอกคำตอบในการสอบเพราะสงสาร และ การโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเอง

ตารางที่ ๔ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความรับผิดชอบ

รายการพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑.ข้าพเจ้ามุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตรงเวลา	๓.๕๐	๔.๕๐
๒.ข้าพเจ้ายอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น	๓.๕๐	๔.๘๐
๓.ข้าพเจ้าตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง	๔.๐๐	๔.๖๐
๔. ข้าพเจ้าตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ	๔.๐๐	๔.๖๐
๕.ข้าพเจ้าแนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย	๔.๐๐	๔.๕๐
๖.ข้าพเจ้าชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลา และไม่พักเกินเวลาที่กำหนด	๔.๑๐	๔.๖๐
๗.ข้าพเจ้าส่งงานที่ครูมอบหมายตามเวลา	๔.๐๐	๔.๗๐
๘.ข้าพเจ้าทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา	๔.๑๐	๔.๗๐
๙. ข้าพเจ้ายืมหนังสือห้องสมุดแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด	๑.๑๐	๐.๙๐
๑๐.ข้าพเจ้าจะพยายามทำงานที่อาจารย์มอบหมายให้เสร็จโดยไม่หาเหตุผลมาต่อรอง	๔.๐๐	๔.๖๐
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๙๓	๔.๖๑

ตารางที่ ๔ แสดงค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตนหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สำหรับการปฏิบัติตนด้านความรับผิดชอบ ซึ่งนำเสนอในรูปแบบร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมด้านความรับผิดชอบในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๙๓ ซึ่งสามารถจำแนกตามลำดับมากไปหาน้อยดังนี้ การชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลาและพักไม่เกินเวลาที่กำหนด การทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบรวดเร็วทันเวลา การพยายามทำงานที่อาจารย์มอบหมายให้เสร็จโดยไม่หาเหตุผลมาต่อรอง การตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง การตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชาไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ แนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย ส่งงานที่ครูมอบหมายตามเวลา ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น มุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตรงตามเวลา ยืมหนังสือห้องสมุดแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด

หลังจากการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้านความรับผิดชอบในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๑ ซึ่งสามารถจำแนกลำดับถี่ของการปฏิบัติตามหลักธรรมจากมากไปหาน้อยตามอันดับดังนี้ การยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น การส่งงานที่ครูมอบหมายตามเวลา การทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา การตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง ตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ การชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลา และไม่พักเกินเวลาที่กำหนด จะพยายามทำงานที่อาจารย์มอบหมายให้เสร็จโดยไม่หาเหตุผลมาต่อรอง มุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตรงเวลา แนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย และยืมหนังสือห้องสมุดแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด

ตารางที่ ๕ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความยุติธรรม

รายการพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑. ข้าพเจ้าเชื่อว่าทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอภาค	๔.๒๐	๔.๘๐
๒. ข้าพเจ้ารับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น	๔.๓๐	๔.๙๐
๓. ข้าพเจ้าตัดสินใจโดยใช้เหตุและผลมากกว่าอารมณ์	๔.๑๐	๔.๗๐
๔. ข้าพเจ้าไม่เข้าข้างคนผิดแม้เป็นคนใกล้ชิด	๔.๐๐	๔.๖๐
๕. ข้าพเจ้าทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง	๔.๐๐	๔.๕๐
๖. ข้าพเจ้าคิดว่าเราสามารถทำงานร่วมกับคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันได้	๔.๑๐	๔.๘๐
๗. ข้าพเจ้ายอมรับเสียงข้างมากเมื่ออยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อย	๔.๑๐	๔.๘๐
๘. ข้าพเจ้ายินดีรับฟังเมื่อมีคนวิจารณ์ได้ทุกเรื่อง	๓.๕๐	๔.๒๐
๙. ข้าพเจ้ายินดียอมรับฟังคำตักเตือนและการสอนงานจากเพื่อน	๓.๕๐	๔.๓๐
๑๐. ข้าพเจ้าคิดว่า ทุกคนมีความดีและความสามารถที่แตกต่างกัน	๔.๑๐	๔.๘๐
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๙๙	๔.๖๔

ตารางที่ ๕ แสดงค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตนหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน ก่อนและหลัง ร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สำหรับการปฏิบัติตนด้านความยุติธรรม ซึ่งนำเสนอในรูปแบบร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมด้านความยุติธรรมของนักเรียนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมด้านความยุติธรรมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๙๙ ซึ่งสามารถจำแนกตามลำดับมากไปหาน้อย ดังนี้ รับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เชื่อว่าทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอภาค ตัดสินใจโดยใช้เหตุและผลมากกว่าอารมณ์ สามารถทำงานร่วมกับคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันได้ ยอมรับเสียข้างมากเมื่ออยู่ฝ่ายเสียข้างน้อย ทุกคนมีความดีและความสามารถที่แตกต่างกัน ไม่เข้าข้างคนผิด แม้เป็นคนใกล้ชิด ทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ยินดีรับฟังเมื่อมีคนวิจารณ์ได้ทุกเรื่อง และยินดียอมรับฟังคำตักเตือนและการสอนงานจากเพื่อน

หลังจากการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้านความยุติธรรมในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๔ ซึ่งสามารถจำแนกลำดับถี่ของการปฏิบัติตามหลักธรรมจากมากไปหาน้อยตามอันดับดังนี้ รับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เชื่อว่าทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอภาค คิดว่าเราสามารถทำงานร่วมกับคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันได้ ยอมรับเสียข้างมากเมื่ออยู่ฝ่ายเสียข้างน้อย ทุกคนมีความดีและความสามารถที่แตกต่างกัน ตัดสินใจโดยใช้เหตุและผลมากกว่าอารมณ์ ไม่เข้าข้างคนผิด แม้เป็นคนใกล้ชิด ทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ยินดียอมรับฟังคำตักเตือนและการสอนงานจากเพื่อน และยินดีรับฟังเมื่อมีคนวิจารณ์ได้ทุกเรื่อง

ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความสามัคคี

รายการพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑.ข้าพเจ้าสามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี	๔.๐๐	๔.๔๐
๒.ข้าพเจ้าพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาด้วยการประนีประนอม	๔.๐๐	๔.๖๐
๓.ข้าพเจ้าพยายามประสานความสนใจทุกอย่างของผู้อื่นและของข้าพเจ้าเข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของงาน	๔.๑๐	๔.๗๐
๔.ข้าพเจ้าพยายามหาทางสายกลางระหว่างความคิดเห็นของข้าพเจ้ากับความคิดเห็นของคนอื่นๆ	๔.๒๐	๔.๗๐
๕.ข้าพเจ้าร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ	๔.๑๐	๔.๖๐
๖.ข้าพเจ้ามักโต้เถียงเพื่อเอาชนะผู้มีความคิดเห็นแตกต่างจากข้าพเจ้า	๔.๑๐	๔.๕๐
๗.ข้าพเจ้าพยายามรับฟังความคิดเห็นทั้งหลายและประเด็นปัญหาอย่างเปิดเผย	๓.๘๐	๔.๒๐
๘.ข้าพเจ้าพยายามทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยตระหนักถึงการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน	๔.๐๐	๔.๗๐

๙. ข้าพเจ้าพยายามให้คนอื่นๆมีส่วนรับรู้ในปัญหาขัดแย้ง เพื่อที่เราจะ ได้ร่วมมือกันและ ช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหา	๔.๐๐	๔.๖๐
๑๐. ข้าพเจ้าสามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้เห็นความสำคัญของการรวมกัน เป็นคณะ	๓.๘๐	๔.๕๐
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๖๔	๔.๕๕

ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตนหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน ก่อนและหลัง
ร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สำหรับการปฏิบัติตนด้านความสามัคคี ซึ่งนำเสนอใน
รูปแบบร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนก่อนเข้า
ร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม
ด้านความสามัคคีในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๖๔ ซึ่งสามารถจำแนกตามลำดับมากไปหาน้อย
ดังนี้ พยายามหาทางสายกลางระหว่างความคิดเห็นของข้าพเจ้ากับความคิดเห็นของคนอื่นๆ
พยายามประสานความสนใจทุกอย่างของผู้อื่นและของข้าพเจ้าเข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของงาน
ร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ มักโต้เถียงเพื่อเอาชนะผู้มีความคิดเห็น
แตกต่างจากข้าพเจ้า สามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี พยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาด้วยการ
ประนีประนอม พยายามทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยตระหนักถึงการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน
พยายามให้คนอื่นๆมีส่วนรับรู้ในปัญหาขัดแย้ง เพื่อที่เราจะได้ร่วมมือกันและ ช่วยเหลือกันในการ
แก้ปัญหา พยายามรับฟังความคิดเห็นทั้งหลายและประเด็นปัญหาอย่างเปิดเผย และสามารถโน้มน้าว
ผู้อื่นให้เห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ พยายามทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยตระหนัก
ถึงการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

หลังจากการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาตนเอง
ตามหลักสามัคคีธรรมด้านความสามัคคีในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๕ ซึ่ง
สามารถจำแนกลำดับถือของการปฏิบัติตามหลักธรรมจากมากไปหาน้อยตามอันดับดังนี้ พยายาม
ประสานความสนใจทุกอย่างของผู้อื่นและของข้าพเจ้าเข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของงาน พยายาม
หาทางสายกลางระหว่างความคิดเห็นของข้าพเจ้ากับความคิดเห็นของคนอื่นๆ พยายามที่จะหาทาง
แก้ปัญหาด้วยการประนีประนอม ร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ พยายาม
ให้คนอื่นๆมีส่วนรับรู้ในปัญหาขัดแย้ง เพื่อที่เราจะได้ร่วมมือกันและ ช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหา
มักโต้เถียงเพื่อเอาชนะผู้มีความคิดเห็นแตกต่างจากข้าพเจ้า สามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้เห็นความสำคัญ
ของการรวมกันเป็นคณะ สามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี และพยายามรับฟังความคิดเห็น
ทั้งหลายและประเด็นปัญหาอย่างเปิดเผย

ตารางที่ ๗ แสดงค่าเฉลี่ยของระดับความเมตตา

รายการพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑.ข้าพเจ้าร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์กับตนเองเท่านั้น	๑.๕๐	๑.๐๐
๒.ข้าพเจ้าช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีใครร้องขอ	๔.๐๐	๔.๔๐
๓.ข้าพเจ้าเตือนเพื่อนไม่ให้หนีเรียนหรือไม่ส่งงาน	๔.๐๐	๔.๕๐
๔.ข้าพเจ้าจะพิจารณาข้อเท็จจริงก่อนสรุปว่าการกระทำของผู้อื่นดีหรือไม่	๔.๑๐	๔.๖๐
๕.ข้าพเจ้าไม่สนใจความทุกข์ของผู้อื่นที่ไม่รู้จัก	๑.๕๐	๑.๐๐
๖.ข้าพเจ้าไม่ถือโกรธเพื่อนที่พูดหรือทำให้ไม่สบายใจ	๒.๕๐	๑.๐๐
๗. ข้าพเจ้าสามารถสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม	๓.๖๐	๔.๓๐
๘.ข้าพเจ้าพยายามที่จะไม่ทำร้ายจิตใจหรือความรู้สึกของคนอื่น	๓.๖๐	๔.๖๐
๙.ข้าพเจ้ายินดีรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือแม้มีภาระที่จะต้องทำ	๓.๘๐	๔.๕๐
๑๐.ข้าพเจ้าพยายามถนอมน้ำใจของคนอื่น และพยายามรักษาสัมพันธภาพของเราไว้	๓.๙๐	๔.๔๐
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๘๕	๔.๔๓

ตารางที่ ๗ แสดงค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตนหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สำหรับการปฏิบัติตนด้านความเมตตา ซึ่งนำเสนอในรูปแบบร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการศึกษาการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมด้านความเมตตาของนักเรียนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมด้านความเมตตาในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๓.๘๕ ซึ่งสามารถจำแนกตามลำดับมากไปหาน้อย ดังนี้ จะพิจารณาข้อเท็จจริงก่อนสรุปว่าการกระทำของผู้อื่นดีหรือไม่ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีใครร้องขอ เตือนเพื่อนไม่ให้หนีเรียนหรือไม่ส่งงาน ยินดีรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือแม้มีภาระที่จะต้องทำ สามารถสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม พยายามที่จะไม่ทำร้ายจิตใจหรือความรู้สึกของคนอื่น ไม่ถือโกรธเพื่อนที่พูดหรือทำให้ไม่สบายใจ ร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์กับตนเองเท่านั้น และไม่สนใจความทุกข์ของผู้อื่นที่ไม่รู้จัก

หลังจากการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้านความเมตตาในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๓ ซึ่งสามารถจำแนกลำดับถี่ของการปฏิบัติตามหลักธรรมจากมากไปหาน้อยตามอันดับดังนี้ จะพิจารณาข้อเท็จจริงก่อนสรุปว่าการกระทำของผู้อื่นดีหรือไม่ พยายามที่จะไม่ทำร้ายจิตใจหรือความรู้สึกของคนอื่น เตือนเพื่อนไม่ให้หนีเรียนหรือไม่ส่งงาน ยินดีรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือแม้มีภาระที่จะต้องทำ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีใครร้องขอ พยายามถนอมน้ำใจของคนอื่น และพยายามรักษาสัมพันธภาพของเราไว้ สามารถสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม ร่วมกิจกรรมที่

มีประโยชน์กับตนเองเท่านั้น ไม่สนใจความทุกข์ของผู้อื่นที่ไม่รู้จัก และไม่ถือโกรธเพื่อนที่พูดหรือทำให้ไม่สบายใจ

๔.๓ ผลการพัฒนาด้านหลักสามัคคีธรรม

สำหรับผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม (สาราณียธรรม ๖) ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ได้นำเสนอในลักษณะของการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของระดับการปฏิบัติตามหลักธรรม ๕ ด้านของนักเรียน ระหว่างก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ด้วยสถิติ t - test ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ ๘ แสดงค่าเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

รายการการพัฒนาพฤติกรรม	ระดับ		N	sd	df	S	t-value
	ก่อน	หลัง					
ก.ด้านความซื่อสัตย์สุจริต	๔.๐๒	๔.๔๕	๓๐	๐.๑๕	๒๙	๐.๒๖	๑.๕๙
ข.ด้านความรับผิดชอบ	๓.๙๓	๔.๖๑	๓๐	๑.๕๖	๒๙		
ค.ด้านความยุติธรรม	๓.๙๙	๔.๖๔	๓๐	๑.๒๑	๒๙		
ง.ด้านความสามัคคี	๓.๖๔	๔.๕๕	๓๐	๑.๓๒	๒๙		
จ.ด้านความเมตตา	๓.๘๕	๔.๔๓	๓๐	๑.๖๓	๒๙		
รวมเฉลี่ย	๓.๘๘	๔.๕๓	๓๐	๑.๔๗	๒๙		

หมายเหตุ ** $P < ๐.๐๕$

ตารางที่ ๘ แสดงค่าเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม พบว่า หลังร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีการพัฒนาตนเองในระดับมากที่สุด สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

นอกจากนี้ นักเรียนยังสะท้อนความคิดต่อผลการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมว่า ทำให้ตนเองเกิดการพัฒนาทั้งการคิดและการปฏิบัติ ทั้งยังสามารถขยายผลทำดีเพื่อสังคม โดยการให้คำชี้แนะที่เหมาะสม แก่คนในครอบครัวหรือคนใกล้ชิด ดังเช่นคำบอกเล่าต่อไปนี้

“หนูนับถือศาสนาคริสต์ เมื่อเพื่อนชวนร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองก็คิดว่าน่าสนใจและคิดกังวลว่า หากต้องไหว้พระสวดมนต์ทุกครั้งจะอย่างไร เมื่อร่วมกิจกรรมก็พบว่า ทุกศาสนาล้วนสอนให้คนทำความดี กิจกรรมที่เราทำส่วนใหญ่เน้นเนื้อหาความรักเมตตา เสียสละแบ่งปันและยอมรับผู้อื่น ซึ่งก็ตรงกับคำสอนของศาสนาคริสต์ แต่สิ่งที่น่าสนใจมากที่สุดคือ กิจกรรมที่เราได้เรียนและฝึกปฏิบัติ ทำให้เราเข้าใจห่วงใยตนเอง เพื่อน และคนอื่นในสังคมอย่างถูกวิธีมากขึ้น รู้สึก

ว่า แม้เราจะเป็นเพียงคนตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งแต่เราก็สามารถทำสิ่งดี ๆ ซึ่งเมื่อหลายคนดีมาร่วมกันก็เกิดเป็นพลัง ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้”

“ผมเคยคิดว่า สภาพสังคมรอบตัวช่างสับสน ผู้คนคิดถึงตนเอง ลืมใส่ใจคิดถึงคนอื่น ดูเหมือนแห้งแล้งน้ำใจ แต่เมื่อมองไปให้ทั่ว ก็ยังพบว่า น้ำใจในสังคมยังมีอยู่ เช่น โรงเรียนเรา หมู่บ้านเรา หรือ เวลาเกิดความเดือดร้อน เราก็จะยังคงเห็นการช่วยเหลือระหว่างกันอยู่ และเมื่อได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเอง พบว่า เราสามารถทำตนเองเพื่อเกื้อกูลกับคนอื่นและสังคมได้ หากเราคิดว่า ทุกคนล้วนมีค่า และเรามีบทบาทที่ต่างกัน ซึ่งในความต่างคือพลังที่ทำให้สังคมดำรงอยู่และพัฒนาต่อไป”

“ผมคิดว่า การนับถือศาสนาใด ๆ ไม่ควรเป็นเพียงแค่การแสดงในทะเบียนบ้าน ที่สำคัญคือ การปฏิบัติและดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของศาสนา ซึ่งทุกศาสนาสอนให้เราเป็นคนดี มีความรัก เมตตาต่อเพื่อนมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ พึงระวังการประพฤติกิเลสที่ไม่ดีหรือบาป แต่ความจริงคือ ด้วยธรรมชาติของกิเลสในตัวเรา ทำให้เราไม่สามารถปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาได้อย่างสมบูรณ์ โดยเราอาจทำดีในบางวันในบางคำสอน และบางวันเราอาจละเลยในบางครั้งเพราะลืมระวัง ดังนั้นผมจึงรู้สึกดีใจและชอบใจที่ได้ทำกิจกรรมสำรวจพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของตนในแต่ละวัน เพราะทำให้ผมได้ทบทวนตัวเองว่า เป็นอย่างไร ทำดี ทำบาปเพียงใด และ จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีได้อย่างไร”

“หนูเคยได้ยินยายที่บ้านพูดเสมอว่า ทำดีได้ไปสวรรค์ ทำชั่วได้ไปนรก และคิดว่า เราน่าจะเป็นกลุ่มตรงกลางไม่ถึงจนถึงสวรรค์และชั่วจนตกนรก เพราะบางวันก็ทำความดีคิดว่าจะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่เมื่อยุ่งเข้าบ้านก็ฆ่าเพราะกลัวมันกัด ตั้งใจเป็นลูกที่ดีเชื่อฟังพ่อแม่แต่บางครั้งก็โกหกหรือทะเลาะกับน้อง ทำการบ้านไม่ทันก็ลอกการบ้านส่งครู คิดอยากเพื่อนที่สวຍกว่า เพื่อนที่มีโทรศัพท์รุ่นใหม่ และเมื่อหนูได้ร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเอง ได้สำรวจและพัฒนาตนเอง ทำให้หนูได้คิดว่า ในแต่ละวันหนูสามารถทำความดีได้หลายอย่าง ตั้งแต่การคิด การพูดและการปฏิบัติ แม้เพียงเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่เมื่อเราได้ทำและรู้ว่าสิ่งที่เราทำคืออะไร มันทำให้เรารู้สึกเป็นสุข พอใจในตนเอง”

“ผมคิดว่า หลักสารณียธรรม ๖ ที่เน้นความรัก ความหวังดี แบ่งปันช่วยเหลือ การยอมรับซึ่งกันและกัน ทั้งด้วยการคิด การพูดและการกระทำ มีความสอดคล้องกับหลักคำสอนของศาสนาคริสต์ที่สอนให้เรารักเมตตาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และมองเพื่อนบ้านด้วยความเข้าใจ เช่นเดียวกับกิจกรรมการสำรวจ การพัฒนาตนเองและกิจกรรมเพื่อนคู่สัญญา ผมก็คิดว่า คล้ายกับการสารภาพบาป เพราะทำให้เราได้รู้ว่า ตนเองเป็นอย่างไรในแต่ละวัน ทำสิ่งใดที่บกพร่องบ้างและจะพัฒนาอย่างไร แต่ที่พิเศษกว่าคือ การมีเพื่อนคู่สัญญาเป็นรับรู้และคอยให้กำลังใจในการพัฒนาตนเอง และการปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาเราสามารถทำได้ด้วยตนเอง หากหมั่นสำรวจตนเอง ด้วยความระวังความคิด การพูดและการกระทำของเรา ที่สำคัญคือความเข้มแข็งทางจิตใจในการพัฒนาตนเองเพื่อทำความดี”

“ตอนนี้สถานการณ์ทางการเมืองที่หมู่บ้านของผม มีการพูดและการแสดงออกอย่างชัดเจนของคนในหมู่บ้านว่า นิยมเสื้อแดง และมีความไม่พอใจกลุ่มคนเสื้อเหลืองยึดสนามบินจนทำให้รัฐบาลต้องลาออก และไม่พอใจพรรคประชาธิปัตย์ ที่ถือโอกาสเป็นจัดตั้งผู้นำรัฐบาล ทั้งยังไม่

จับกุมคนเสื้อเหลืองที่ทำผิดกฎหมาย ทั้งยังเห็นใจอดีตนายกรัฐมนตรีที่ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย โดยคิดว่า ถูกกลั่นแกล้ง จึงพร้อมจะแสดงพลังเพื่อสนับสนุนอดีตนายกรัฐมนตรี ส่วนตัวผมเองรู้สึกวิตกกังวล กลัวเกิดสงครามประชาชน เพราะความคิดเห็นของคนไม่ตรงกัน แต่ก็พยายามเข้าใจว่า ทุกคนล้วนมีเหตุผล และยังเชื่อว่า กฎหมายจะให้เป็นธรรมกับทุกคน จึงได้พยายามบอกให้คนในครอบครัวหรือญาติที่เขายอมรับฟังความคิดเห็นของเราว่า ให้พยายามหาข้อมูลหลาย ๆ ด้าน อย่าด่วนตัดสินว่า ใครถูกผิดและเข้าประท้วงเรียกร้อง เพราะทุกคนอาจมีเหตุผลที่แตกต่างกัน แต่เราสามารถอยู่ร่วมกันได้ หากเราทะเลาะกันประเทศชาติก็จะวุ่นวาย สุดท้ายทุกคนก็จะแย่ เหมือนพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งผมก็ไม่รู้แน่ชัดว่า คนที่ฟังจะคิดอย่างไร แต่ผมก็ได้พยายามและรู้สึกดีที่ได้พูดสิ่งที่คิดว่าเพื่อประโยชน์ต่อสังคม”

“ที่บ้านหนูก็เหมือนกัน พ่อแม่และพี่ชายเขาเป็นคนเสื้อแดงชอบฟังวิทยุรายการของคนเสื้อแดง และมักจะพูดคุยกับคนข้างบ้านที่เป็นเสื้อแดงด้วยกันว่า คิดถึงอดีตนายกรัฐมนตรีที่ทำประโยชน์หลายอย่างต่อคนบ้านนอก ทั้ง ๓๐ บาทรักษาทุกโรค ทุนการศึกษา และกองทุนหมู่บ้าน แต่ต้องถูกใส่ร้ายจากพวกตรงข้าม หากมีการรวมพลคนเสื้อแดงเมื่อไหร่จะไปร่วม เพราะต้องการเรียกร้องประชาธิปไตยและทวงสิทธิ์ให้อดีตนายกรัฐมนตรี จากพวกรัฐบาลที่ได้รับการสนับสนุนจากทหาร จึงถือว่า เป็นการปฏิบัติเหมือนกัน หนูก็พยายามบอกเขาว่า ไม่ควรไปใช้วิธีการประท้วง เพราะการเข้าร่วมขบวนประท้วงอาจนำไปสู่เหตุการณ์รุนแรงได้ ควรต้องรับฟังข้อมูลหลาย ๆ ด้าน และหนูก็ฟังทั้งเสื้อเหลืองเสื้อแดงและเชื่อว่า อดีตนายกรัฐมนตรีมีความดีเยอะ และอาจปลั่งเปลือยทำผิดได้ ก็คงต้องกลับมาต่อสู้ทางกฎหมาย ไม่ควรที่ใช้วิธีให้ข่าวเพื่อทำร้ายประเทศ เพราะสุดท้ายคนไทยทุกคนจะแย่ และดูเหมือนเขาก็รับฟังนะ แต่ไม่รู้ว่าจะทำตามหรือไม่ ทั้งนี้บางครั้งหนูก็ไม่แน่ใจเหมือนกันว่า หากคนไม่ไปเรียกร้องหรือประท้วง รัฐบาลจะรับฟังความรู้สึกของประชาชนคนบ้านนอกอย่างเราหรือไม่ และคนที่ไปเรียกร้องคือ คนที่ควรจะถูกยกย่องว่าทำเพื่อสังคม”

“เวลาทำงานกลุ่มที่ครูมอบหมาย สิ่งที่เรามักจะเจอคือ ความร่วมมือของเพื่อนในกลุ่ม ซึ่งบางคนไม่รับผิดชอบต่องานที่มอบหมาย ทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย ไม่อยากเอามารวมกลุ่มด้วย และคนที่ขาดความรับผิดชอบก็มักจะเป็นคนหน้าเดิม ๆ ตอนหลังเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมใจเขาใจเราทำให้เริ่มได้คิดและคุยกับเพื่อนคนอื่นในกลุ่มว่า สาเหตุที่เขาขาดความรับผิดชอบ อาจเกิดจากปัญหาบางอย่าง จึงพยายามเปลี่ยนมุมมองต่อเขาใหม่ พยายามแบ่งงานตามที่เขานัดให้และพูดคุยใกล้ชิดมากขึ้น เพื่อให้ทราบสาเหตุและพยายามช่วยเขา ซึ่งก็ได้ผล เพราะเขาก็สามารถปรับตัวดีขึ้น และดูเหมือนมีความสุขมากขึ้นที่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน ๆ ในกลุ่ม ตอนนี้หนูคิดว่า ทุกคนล้วนอยากเป็นคนดี เป็นที่รักของคนอื่น ๆ ไม่มีใครอยากถูกปฏิเสธจากเพื่อน ๆ และเราสามารถทำได้ง่าย ๆ ด้วยการพยายามนึกถึง เข้าใจคนอื่น พูดคุยและปฏิบัติกับคนอื่นด้วยความรู้สึกที่ดีและจริงใจ”

“การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองทำให้หนูเปลี่ยนแปลงตนเองได้หลายเรื่อง เช่น หนูเคยคิดไม่พอใจและแอบนินทาเพื่อนที่พักร่วมห้อง รวมทั้งพูดจากระแทกกระทั้นบ้างครั้ง เพราะ รู้สึกว่าเขาเห็นแก่ตัว ขี้เหนียวและไม่มีมารยาท เช่น เวลาหนูซื้อขนมมากินในห้องก็จะชวนและแบ่งให้เขาทุกครั้ง แต่เขาไม่เคยซื้อมาแบ่งให้เลย หรือ กลางคืนได้เวลานอนแล้ว แต่เขายังเปิดไฟกลางห้อง ทำให้แสงไฟส่องตาคนอื่นนอนไม่หลับ แต่ดูเหมือนเขาจะรู้สึกตัวบางครั้ง แต่พอนานไปก็ทำตัว

แบบเดิมอีก จนคิดอยากย้ายห้องไม่อยู่ด้วย ตอนหลังเมื่อลองทบทวนตนเองก็พบว่า เราเองก็มีจุดด้อยหลายเรื่องเช่น ชอบทานขนมจุจิกในห้อง และคุ้ยเสียดัง จึงได้คิดและพยายามปรับตัวให้ดีขึ้น ทั้งบอกเพื่อนในห้องพักว่า สิ่งใดที่หนูสร้างความอึดอัดให้ช่วยบอกด้วยหนูพยายามพัฒนาตนเองทีละนิด จนได้ประมาณสองเดือน ก็พบว่า ตนเองใจเย็นอดทนคิดก่อนพูดมากขึ้น เมื่อจิตใจเราสงบดีขึ้น ความรู้สึกที่เรามีต่อเพื่อนในห้องพักก็เปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ต่อมาจึงชวนเพื่อนในห้องว่า อยากทำห้องพักให้น่าอยู่ จึงช่วยกันตกแต่งห้องและแบ่งสัดส่วนการใช้พื้นที่ในห้องพักร่วมกัน ซึ่งพบว่า ตอนนี้ห้องเราน่าอยู่ ทุกคนใส่ใจกันมากขึ้น ทั้งหมดนี้ หนูคิดว่า ก่อนที่เราจะมองหาข้อบกพร่องคนอื่น เราคนสำรวจตัวเราเองว่า เป็นอย่างไร น่าคบไหม และคิดเปลี่ยนแปลงตนเองก่อนคิดเปลี่ยนแปลงคนอื่น”

“ผมมีเพื่อนที่จบ ม. ๓ จากโรงเรียนเดียวกัน เขาเรียนไม่เก่งชอบขอลอกการบ้านประจำ บางครั้งผมก็ส่งสาร บางครั้งก็รำคาญ ตอนผมคิดว่า หากผมยังคงให้เพื่อนลอกเฉย ๆ แบบนี้คงไม่เกิดประโยชน์อะไรมากนัก เพราะเขาก็จะไม่เข้าใจ จึงใช้วิธีการช่วยอธิบายให้เขา ซึ่งวิธีนี้ผมอาจต้องเสียเวลา แต่ก็ช่วยให้เขาเข้าใจเนื้อหาหรือคำสั่งของครูมากขึ้น ตอนนี้เพื่อนขอลอกมาน้อยลง เพราะเขาสามารถทำเองได้มากขึ้นครับ”

“เมื่อก่อนผมเคยคิดว่า เด็ก ๆ ที่ยังไม่มียายได้เป็นของตนเอง คงไม่สามารถบริจาคเงินหรือสิ่งของให้แก่ผู้อื่นได้ เพราะยังต้องพึ่งพาเงินพ่อแม่ แต่ตอนนี้ผมเข้าใจคำว่า การบริจาคมามากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องเงินหรือของมีค่ามากมาย แต่เป็นเงินเล็กน้อยที่เราสะสม หรือสิ่งของซึ่งมีประโยชน์อยู่แต่เราไม่ได้ใช้แล้ว รวมถึงร่างกายของเราก็สามารถเป็นสิ่งบริจาคได้ เพียงแต่เรารู้จักการให้ โดยไม่ต้องหวังสิ่งตอบแทน หรือคำชมเชยจากใคร และผมก็พยายามเป็นผู้ให้ เช่น การกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ให้ความรักความหวังดีต่อพี่น้องและเพื่อน การช่วยเหลือคนรอบข้างตามที่สามารถช่วยได้ หรือการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม”

“การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม ที่วิทยาลัยฯ กำหนดทำนักเรียนทุกคนต้องบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ๑๒ ชั่วโมง ต่อเทอม ซึ่งแต่ก่อนเราก็มักเลือกกิจกรรมที่ท่าง่าย ๆ เช่น ทำความสะอาดบริเวณต่าง ๆ เพื่อแลกชั่วโมงงาน ที่เป็นเงื่อนไขการเรียน ไม่ได้คิดอะไรจริงจังให้จบเป็นเทอมไป ต่อมาเมื่อมาร่วมกิจกรรมคณะกรรมการ อกท. ทำให้คิดได้ว่า การทำประโยชน์เพื่อสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะฝึกเราเป็นผู้ทำประโยชน์แก่สังคม เราจึงควรเรียนรู้การให้โดยไม่ต้องคาดหวังสิ่งตอบแทน ยิ่งผมให้รุ่นพี่หลายคนทำงานทำกิจกรรมเพื่อวิทยาลัย เช่น ช่วยตรวจสอบงานให้น้อง ทำกิจกรรมเพื่อสังคมเช่น ออกค่ายอาสา ยิ่งรู้สึกประทับใจ อยากเป็นผู้ให้เหมือนพี่บ้าง ผมจึงร่วมงานต่าง ๆ เพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมตามที่เพื่อน ๆ พี่ ๆ ช่วย เช่น การปลูกป่า กิจกรรมวันเด็ก ฯลฯ การทำงานแม้ว่าจะเหนื่อย ผมต้องแบ่งเวลาในการเรียนหรือทำงานพิเศษ เพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ แต่ผมก็มีความสุข”

“ผมไม่คิดว่า ผมดีพร้อมทุกอย่าง เพราะผมก็เป็นคนธรรมดาและเป็นวัยรุ่น อาจใจร้อน บางครั้ง หรืออาจเผลอติ่มแอลกอฮอล์บ้าง แต่ผมก็ตั้งใจจะไม่ทำให้ใครเดือดร้อน ปฏิบัติตนตามกฎหมายและระเบียบของสังคม โดยเฉพาะพ่อแม่ที่ผมต้องทดแทนบุญคุณ และผมก็คิดว่า ตนเองพยายามมีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น และช่วยเหลือสังคมตามกำลังความสามารถของผม เวลามีสานในหมู่บ้าน ทั้งงานศพงานบุญผมก็ไปช่วยทุกงาน ตั้งแต่ปัดกวาด ยกของ ล้างจานและเสิร์ฟอาหาร

ครอบครัวผมไม่ได้ร่ำรวย และมีน้องที่ต้องเรียนหนังสือ ผมจึงต้องพยายามหารายได้ในเวลาว่างหรือวันหยุด เพื่อช่วยเหลือตนเองในการเรียนเพื่อแบ่งเบาภาระครอบครัว ซึ่งทำให้ผมภูมิใจว่า เราสามารถพึ่งตนเองได้และเป็นประโยชน์ต่อคนอื่น และการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเอง ก็ทำให้ผมได้แง่คิดหลายอย่างในการใช้ชีวิต เช่น โดยเฉพาะการได้ศึกษาดูงานเกี่ยวกับบ้านเฮียงแดงที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ได้แง่คิดหลายอย่าง เขาสามารถแก้ไขปัญหาหนี้สินมากมายด้วยการเปลี่ยนวิธีคิดและการทำตนแบบพอเพียง ใช้ปัญญาแก้ปัญหา ที่ดินเพียงสองงานแต่สร้างรายได้ตลอดปี แม้ว่าไม่ได้จบเกษตรแต่สามารถทำเกษตรได้ผลสอนคนอื่นได้ ทำให้ผมมีกำลังใจเรียนทางเกษตรเพราะคิดว่า เรามีความรู้เกษตรด้วยคงจะมีประโยชน์ในการสร้างอาชีพไม่ต้องเป็นลูกจ้างใคร หรือการศึกษาดูงานที่วัดเจดีย์แม่ครัว ทำให้ผมเข้าใจการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท การรับผิดชอบต่อสังคมและการแบ่งปันน้ำใจสำหรับผู้ด้อยโอกาสกว่าเรา”

อนึ่ง ผลการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนยังปรากฏเป็นรูปธรรม จากกิจกรรมการทำดีเพื่อสังคม โดยมีการจัดทำโครงการที่น่าสนใจและมีคุณค่าที่ดีดังนี้

๑. โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี

๑.๑ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อรณรงค์สร้างกระแสการทำความดีในกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา
- ๒) เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้จัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคม

กลุ่มเป้าหมาย

- ๑) นักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑ - ๓ (ปวช.๑- ๓)
- ๒) นักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ ๑ - ๒ (ปวส. ๑ -๒)

๑.๓ ลักษณะการดำเนินงาน

- ๑) การจัดรายการเสียงตามสายบอกเล่าข่าวคนดี
- ๒) การจัดกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมบริเวณสถานศึกษา
- ๓) การจัดกิจกรรมพัฒนาสิ่งแวดล้อมวัดแสงสว่าง ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับ

วิทยาลัย

๑.๔ ผลการดำเนินงาน

- ๑) การจัดรายการเสียงตามสายทุกวันจันทร์ - พุธ
- ๒) การรวมกลุ่มพัฒนาสิ่งแวดล้อมบริเวณวิทยาลัยและวัดบริเวณใกล้เคียงวิทยาลัยฯ

เดือนละ ๑ ครั้ง

- ๓) การจัดกิจกรรมคืนต้นไม้ให้โลกสวยงาม โดยจัดปลูกต้นไม้บริเวณวัดแสง

สว่างจำนวน ๑๐๐ ต้น

- ๔) สามารถสร้างเครือข่ายนักเรียนนักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๘๐ คน

๒) โครงการค่ายอาสาเพื่อน้องผู้ยากไร้

๒.๑ วัตถุประสงค์

จัดกิจกรรมค่ายอาสาเพื่อพัฒนากิจกรรมทักษะชีวิตป้องกันสารเสพติดแก่นักเรียน
ประถมศึกษาในพื้นที่สูง

๒.๒ กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนระดับประถมศึกษาในเขตพื้นที่สูง บ้านแม่สะป๊อก อ. แม่ว่าง

๒.๓ ลักษณะการดำเนินงาน

- ๑) จัดกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาทักษะชีวิตป้องกันสารเสพติดแก่นักเรียน
ประถมศึกษา
 - ๒) การระดมทุนเพื่อจัดหาอุปกรณ์การเรียน ของเล่นและเสื้อผ้ามอบแก่นักเรียน
ประถมศึกษาในพื้นที่สูง
- ผลการดำเนินงาน

- ๑) จัดกิจกรรมค่ายพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันสารเสพติดแก่นักเรียนระดับ
ประถมศึกษาในเขตพื้นที่สูง บ้านแม่สะป๊อก อ. แม่ว่าง โดยมีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ๓๐ คน
- ๒) สามารถระดมทุนเพื่อจัดหาอุปกรณ์การเรียน ของเล่นและเสื้อผ้ามอบแก่
นักเรียนประถมศึกษาในพื้นที่สูง ซึ่งได้จากการบริจาคทั้งในรูปแบบของเงินและสิ่งของ เป็นมูลค่า
๑๐,๐๐๐ บาท
- ๓) มีนักเรียน / นักศึกษา ชั้นปีต่าง ๆ ของวิทยาลัย ฯ แสดงสนใจเข้าร่วม
กิจกรรมโครงการฯ จำนวน ๕๐ คน

๓) โครงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม

๓.๑ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อรณรงค์ให้เกิดความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ๒) เพื่อรณรงค์ให้นักเรียน นักศึกษามีบทบาทในการจัดการขยะตามหอพักและ
อาคารเรียนที่เหมาะสม

๓.๒ กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียน / นักศึกษา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

๓.๓ ลักษณะกิจกรรม

- ๑) การรณรงค์จัดการขยะบริเวณหอพักและวิทยาลัย
 - ๒) การจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน
- ๓.๔ ผลการดำเนินงาน
- ๑) การจัดรายการเสียงตามสายทุกวันศุกร์
 - ๒) การจัดป้ายนิเทศจำนวน ๓ จุด ประกอบด้วยบริเวณหอพักและลานพักผ่อน
 - ๓) การประกวดเรียงความเรื่องขยะเพิ่มมูลค่า
 - ๔) การแยกขยะและรับซื้อขยะ โดยนัดหมายมารับซื้อขยะเดือนละ ๑ ครั้ง
 - ๕) การร่วมกิจกรรมปลูกป่าสืบทอดสายน้ำ จำนวน ๑ ครั้ง

๔) โครงการเกษตรอาสา

๔.๑ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม
- ๒) การรณรงค์ให้นักเรียนนักศึกษาเกิดจิตอาสาทำดีเพื่อสังคม

๔.๒ กลุ่มเป้าหมาย

สถานศึกษาระดับประถมศึกษาบริเวณใกล้เคียงวิทยาลัย จำนวน ๓ แห่ง

๔.๓ ลักษณะกิจกรรม

๑) การรณรงค์ให้ความรู้เรื่องการใช้จุลินทรีย์ชีวภาพ (EM) แก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา

๒) การพัฒนาภูมิทัศน์แก่โรงเรียนระดับประถมศึกษา

๔.๔ ผลการดำเนินงาน

๑) การอบรมให้ความรู้เรื่องการใช้จุลินทรีย์ชีวภาพ (EM) แก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา จำนวน ๑๐๐ คน

๒) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้วยการร่วมปลูกต้นไม้แก่โรงเรียนประถมศึกษา ๒ แห่งคือ โรงเรียนหัวฝายและโรงเรียนทุ่งฟ้าบด

๓) การสร้างเครือข่ายนักเรียนนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวน ๘๐ คน

๕) โครงการชวนเพื่อนเข้าวัด

๕.๑ วัตถุประสงค์

- ๑) การรณรงค์นักเรียนนักศึกษาให้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา
- ๒) การรณรงค์นักเรียนนักศึกษาร่วมบำเพ็ญประโยชน์พัฒนาวัด

๕.๒ กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนนักศึกษาที่พักในหอพักของวิทยาลัยและหอพักบริเวณโดยรอบวิทยาลัย

๕.๓ ลักษณะกิจกรรม

๑) การเชิญชวนนักเรียนนักศึกษาร่วมกิจกรรมทำบุญทางพระพุทธศาสนาในโอกาสวันพระและวันสำคัญต่าง ๆ

๒) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมวัดที่นักเรียนนักศึกษาร่วมกิจกรรม

๓) ร่วมจัดกิจกรรมวันเด็กของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดหัวฝาย

๕.๔ ผลการดำเนินงาน

๑) การร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันพระเดือนละ ๑ ครั้ง (ในกรณีที่วันพระตรงกับวันหยุด หรือวันเสาร์-อาทิตย์)

๒) การจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์พัฒนาสิ่งแวดล้อมในวัดเดือนละ ๑ ครั้ง เช่น การกวาดวัด การรดน้ำต้นไม้

๓) การจัดรายการเสียงตามสายเปิดเทปธรรมะเพื่อชีวิต วันละ ๕ นาที ในตอนเช้าก่อนเข้าแถว

- ๔) ร่วมจัดกิจกรรมวันเด็กของโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดหัวฝาย
๕) เกิดเครือข่ายเพื่อนพี่น้องร่วมทำความดี จำนวน ๖๐ คน

๔.๔ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

ตารางที่ ๙ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความรู้สึกพึงพอใจของนักเรียนต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

ที่	ลักษณะกิจกรรม	ระดับความรู้สึก		ความหมาย	อันดับ
		$\bar{X}$	SD		
๑	กิจกรรมกาลเวลานำพาเรามาร่วมกัน	๔.๘๐	๐.๒๘	มากที่สุด	๒
๒	กิจกรรมสายธารแห่งชีวิตดอกไม้แห่งความฝัน	๔.๖๕	๐.๔๔	มากที่สุด	๓
๓	กิจกรรมคือความใฝ่ฝัน	๔.๖๐	๐.๒๒	มากที่สุด	๔
๔	กิจกรรมหันมองสังคม	๔.๕๕	๐.๑๖	มากที่สุด	๕
๕	กิจกรรมเส้นทางสร้างสังคมแห่งฝัน	๔.๕๕	๐.๓๒	มากที่สุด	๕
๖	กิจกรรมเรียนรู้ธรรมเพิ่มพลังชีวิต	๔.๕๐	๐.๓๖	มากที่สุด	๖
๗	กิจกรรมคนแห่งอนาคต	๔.๕๐	๐.๔๕	มากที่สุด	๖
๘	กิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน	๔.๕๐	๐.๓๓	มากที่สุด	๖
๙	กิจกรรมขยายขยายความดี	๔.๔๕	๐.๕๓	มาก	๗
๑๐	กิจกรรมเพราะวันนั้นคือฉันวันนี้	๔.๔๐	๐.๔๖	มากที่สุด	๘
๑๑	กิจกรรมบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น	๔.๓๕	๐.๕๘	มากที่สุด	๙
๑๒	กิจกรรมบันทึกวิถีพัฒนาตนเอง : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า	๔.๓๕	๐.๔๑	มากที่สุด	๙
๑๓	กิจกรรมพัฒนาตนเอง	๔.๓๕	๐.๔๒	มากที่สุด	๙
๑๔	กิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์และทำสมาธิ	๔.๐๐	๐.๑๑	มาก	๑๐
๑๕	กิจกรรมเพื่อนผู้พิทักษ์	๔.๕๕	๐.๖๕	มากที่สุด	๕
๑๖	กิจกรรมพบผู้เป็นแบบอย่าง(ปราชญ์ชุมชน)	๔.๘๕	๐.๑๒	มากที่สุด	๑
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๕๐	๐.๒๘	มากที่สุด	

ตารางที่ ๙ แสดงค่าเฉลี่ยความรู้สึกพึงพอใจของนักเรียนต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งนำเสนอในรูปแบบร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

จากการศึกษาถึงความรู้สึกพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน จำนวน ๑๖ กิจกรรม พบว่า นักเรียนมีความรู้สึกพึงพอใจต่อกิจกรรมที่ดำเนินการ ระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๐ ซึ่งสามารถจำแนกลำดับของความพึงพอใจจากมากไปหาน้อยตามอันดับดังนี้

กิจกรรมซึ่งชอบมากที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้ พบผู้เป็นแบบอย่าง(ปราชญ์ชุมชน) กิจกรรมกาลเวลานำพาเรามาร่วมกัน กิจกรรมสายธารแห่งชีวิตดอกไม้แห่งความหวัง กิจกรรมเพื่อนผู้พิทักษ์ กิจกรรมคือความไฝฝัน กิจกรรมหันมองสังคม กิจกรรมเส้นทางสร้างสังคมแห่งฝัน กิจกรรมคนแห่งอนาคต กิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน กิจกรรมขยายช่วยความดี กิจกรรมเพราะวันนั้นคือฉันทันนี้ กิจกรรมบันทึกวันนี้ที่ฉันทันเป็น กิจกรรมบันทึกวิถีพัฒนาตน : ด้วยใจที่ไฝฝันกิจกรรมพัฒนาตนเอง

สำหรับกิจกรรมที่ชอบมาก มีเพียงหนึ่งกิจกรรมคือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิ นอกจากนี้นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการยังได้แสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมดังนี้

นายสมบุรณ์ ได้เล่าว่า “ผมมีความสนใจอยากพัฒนาตนเอง เพราะบางครั้งมีความรู้สึก ว่าตนเองสับสน โดยเฉพาะอยู่ ปวช.ปี ๓ แล้ว จะมีโอกาสได้เรียนต่อหรือไม่ เพราะที่บ้านผมอยากจน แต่พอได้ร่วมกิจกรรมได้รับฟังหลายสิ่งที่เพื่อนเล่า ทำให้ผมคิดว่า ไม่ได้มีผมเพียงคนเดียวที่มีปัญหา สิ่งสำคัญคือ การมองปัญหาอย่างเข้าใจและคงจะสามารถเห็นแนวทางแก้ไข ตอนนี้ ผมคิดว่า ผมจะตั้งใจเรียนให้ดีและจะหางานทำในวันหยุดพร้อมทั้งเรียน ปวส. ที่นี่ สำหรับผมกิจกรรมที่ผมชอบมากคือ เพื่อนผู้พิทักษ์ เพราะทำให้ผมรู้สึกว่ามีเพื่อนอีกคนที่ผมสามารถพูดคุยได้ในยามรู้สึกสับสน”

นายสมนึก เล่าว่า “ผมชอบกิจกรรมดูงาน เช่นเรื่องปราชญ์ชาวบ้าน ผมรู้สึกดีใจที่ได้ดูงานและฟังเรื่องเล่าจากเฮียแดง ผมรู้สึกทั้งในสิ่งที่เขาทำ จึงนำเรื่องไปเล่าให้พ่อแม่ฟัง เขาสนใจมาก ไปคุยต่อให้เพื่อนข้างบ้านฟัง และตั้งใจว่า จะชวนกันไปดูงานบ้านเฮียแดงสักครั้ง”

นางสาวแก้วตา ได้เล่าว่า “หนูประทับใจกิจกรรมสืบทอดปาและสายน้ำ ซึ่งหนูเคยไปครั้งหนูสมัยเรียนปีหนึ่ง ดังนั้นเมื่อมีโอกาสได้ทำโครงการเพื่อสังคม กลุ่มเราจึงเลือกทำเรื่องสิ่งแวดล้อม ปีนี้พวกเราได้ไปร่วมกับชาวบ้านที่อำเภอตอยสะเก็ด ซึ่งมีคนเยอะกว่าปีก่อน ทำให้หนูรู้สึกว่า สังคมเรามีคนดีอีกมาก ที่ทำความดีโดยไม่จำเป็นต้องประกาศให้ใครรู้ ซึ่งคนดีเหล่านี้คือคนธรรมดาที่มีความตั้งใจรักษาป่าไม้เพื่อคนรุ่นหลังได้ใช้ประโยชน์ต่อไป ดังนั้นการทำความดีจึงสามารถทำได้มากมาย เริ่มที่เราคิดและลงมือทำ ”

นางสาวดวงพร ได้เล่าว่า “หนูชอบกิจกรรมสายธารแห่งชีวิตและดอกไม้แห่งความหวัง เพราะทำให้เราเปิดใจฟังเพื่อนว่า เขาเป็นอย่างไร คิดอย่างไร ซึ่งเราจะพบว่า หลายคนมีปัญหาคล้ายกัน จากที่เราเคยคิดว่า ตัวเองมีปัญหา แต่พอฟังเพื่อนเล่า ทำให้เรารู้ว่า ไม่ใช่เพียงเราที่มีปัญหา และมีความหวังมากขึ้นในเรื่องต่างๆ อีกอย่างที่หนูชอบคือ การบันทึกประจำวัน จากเมื่อก่อนหนูเป็นคนชอบคิดแต่ไม่ชอบเขียน การทำบันทึกทำให้หนูได้ทบทวนตนเองในแต่ละสัปดาห์ และรู้สึกเข้าใจเชื่อมั่นตนเองมากขึ้น”

นางสาวกัญญา เล่าว่า “ตั้งแต่หนูมาร่วมกิจกรรม หนูรู้สึกว่า หนูมีความรู้มากขึ้น มีความมั่นใจในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น ถ้าหากจะพูดแสดงความคิดเห็นมากกว่าเดิม คงเป็นเพราะการที่เราได้รู้เรื่องต่างๆ มากขึ้น และได้ฝึกแสดงความคิดเห็น อีกทั้งการที่กิจกรรมต่าง ๆ กำหนดให้ทุกคนต้องรับฟังกันอย่างให้เกียรติ ทำให้เราเกิดความอดทนต่อความคิดที่แตกต่างจากเราได้ และมีความต้องการจะแสดงความคิดเห็นเพราะมีความพร้อมรับฟังเรา”

นายสมหมาย “ผมชอบบทความของพระไพศาล ที่ได้อ่านทั้งสองเรื่องมาก มันตรงกับความจริงที่เป็นอยู่ เช่น เรื่องการทำบุญเอาหน้า หรือ การรับฟังข่าวอย่างมีสติ ผมนำเรื่องนี้ไปเล่าให้แม่ฟัง อยากให้เพราะแม่มีความการทำบุญแบบใหม่บ้าง หรือเรื่องข่าวก็เช่นกันเพราะบางทีเขาฟังข่าวเสร็จก็นำไปคุยกัน เกิดความกลัวหรือเกลียดคนนั้นคนนี่ เพราะคิดว่าเป็นคนไม่ดีจากข่าวที่รู้”

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรมสำหรับนักศึกษาอาชีวเกษตร

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ โปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมที่สร้างตามแนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันจำนวน ๑๐ แผนกิจกรรม แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกวิเคราะห์การตนเอง : วันนี้ฉันเป็น และวิถีพัฒนาตน โครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม สำหรับก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งวัดประเมิน ๕ ด้านได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี และความเมตตา

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต ที่กำลังเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ จำนวน ๓๐ คน ซึ่งคัดเลือกจากการอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาตนเอง สำหรับระยะเวลาในการดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เวลา ๑ ภาคเรียน ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วยการทดสอบก่อนร่วมกิจกรรม ด้วยแบบทดสอบที่สร้างขึ้น และดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่กำหนด ในระยะเวลา ๑๘ สัปดาห์ ในระหว่างดำเนินกิจกรรมคณะผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมนักเรียนและบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรม ภายหลังจากการสอนครบ ๑๐ แผน ได้ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งสุดท้ายด้วยการทดสอบหลังร่วมกิจกรรม เพื่อนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำคะแนนทดสอบก่อนและหลังร่วมกิจกรรมของนักเรียน มาวิเคราะห์ผลด้วยใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ โดยใช้ค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด การบอกเล่าบันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง ตลอดจนผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์จากโครงการทำดีเพื่อสังคม

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลเชิงสถิติ พบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ที่สื่อผ่านเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐ .๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม ดังนี้

ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งพบว่า ภายหลังการเรียนรู้ด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งพบว่า ภายหลังการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๑ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความยุติธรรม ซึ่งพบว่า ภายหลังการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความยุติธรรมในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๔ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความสามัคคี ซึ่งพบว่า ภายหลังการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความสามัคคีในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความเมตตา ซึ่งพบว่า ภายหลังการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความเมตตาในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๓ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

นอกจากนี้ยังพบว่า ภายหลังการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อตนเองและสังคม โดยมีการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบ ชัดเจน ครอบคลุมประเด็นคำถาม มีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ อ้างอิงหลักการ และมีมุมมองเชิงสร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคมได้สมบูรณ์ ทั้งนี้เป็นลักษณะการพัฒนาโดยลำดับนับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนั้นจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่า นักเรียนให้ความสนใจกิจกรรมการเรียนรู้โดยการแสดงความคิดเห็นหรือร่วมในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีการซักถามอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัญหาสังคม ลักษณะสังคมในฝัน แนวทางในการสร้างสังคมในฝันโดยบทบาทของนักเรียน หรือในการจัดทำบันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง และมีการสุ่มเลือกตัวแทนบอกเล่าผลการปฏิบัติสัปดาห์ละ ๒ คน พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเอง มีการกำหนดเป้าหมายของชีวิต และเกิดมุมมองที่เชื่อมโยงระหว่างการวางแผนการปฏิบัติในปัจจุบัน ทั้งทางการเรียน การร่วมกิจกรรมเพื่อนำสู่เป้าหมายในอนาคต

เช่นเดียวกับโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน ที่นักเรียนทุกคนได้จัดกิจกรรมหลากหลายทั้งภายในและนอกวิทยาลัย ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการร่วมสร้างสังคมในฝัน ก่อเกิดเป็นโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่ โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี โครงการรักษาสีแกวัล้อม โครงการอาสาเกษตร โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพื้นที่สูง และโครงการชวนเพื่อนเข้าวัด ถึงแม้ว่าในเบื้องต้น โครงการต่าง ๆ จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานจำนวน ๓,๕๐๐ บาท หากแต่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความพยายามในการดำเนินโครงการฯ โดยระดมหาทุนสนับสนุน

เพิ่มเติมทั้งในรูปแบบของวัสดุสิ่งของหรือเงิน ทั้งยังสามารถขยายเครือข่ายความดีเพิ่มเติม โดยการชักชวนเพื่อนพี่น้องนักเรียนนักศึกษาในวิทยาลัยฯเข้าร่วมโครงการทำดีเพื่อสังคมกว่า ๓๐๐ คน

อนึ่ง นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนยังแสดงความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมที่สื่อผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันทั้ง ๑๐ แผนกิจกรรม ๑๔ กิจกรรม

โดยสรุป การใช้หลักสามัคคีธรรมที่สื่อผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด การกระทำ ที่วัดประเมินจาก ๕ ด้านคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี และความเมตตา

๕.๒ การอภิปรายผล

ผลการศึกษาถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่านักเรียนที่ได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธธรรมเรื่องหลักสามัคคีธรรมหรือสาราณียธรรม ๖ ด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงด้านดีขึ้นทุกด้านทั้งความรู้สึก การคิด และการปฏิบัติ ทั้งมีแนวโน้มคล้อยตามไปในทิศทางเดียวกัน คือ คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ก็ปฏิบัติเช่นนั้น ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ กิจกรรมที่หลากหลายในโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ล้วนเน้นสถานการณ์ให้นักเรียนต้องพบกับเงื่อนไขเนื้อหาที่ต้องใช้ทักษะการคิด วิเคราะห์ ฝึกการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาทักษะการสื่อสาร และการวางแผนทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้งหมดเป็นการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นการคิดไตรตรอง พิจารณาหาเหตุผล เป็นความคิดที่ใช้ได้ดีในชีวิตประจำวัน โดยเมื่อเรียนรู้เหตุการณ์ใด ก็จะประพจน์เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถพิจารณาทางเลือกที่เป็นอิสระ และเกื้อหนุนให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม เมื่อจิตใจดีก็เกิดพฤติกรรมที่ดี จิตและปัญญาที่ทำงานร่วมกันเป็นผลดี ที่จะช่วยข่มสภาพจิตอกุศล และเสริมสร้างจิตกุศล ให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นฐานของปัญญา และนำไปสู่ปัญญาเห็นชอบคือ เห็นทางเลือก เห็นเหตุที่ดีและไม่ดี เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ ที่เป็นเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย หลักทมะ คือ การฝึกขัดเกลานิสัยให้เหมาะสมรู้จักข่มตน และฝึกปรับปรุงตน โดยอาศัยหลักสิกขาคือ การศึกษาเพื่อให้รู้แจ้งรู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเพื่อเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตนเองที่เรียกว่าไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขาและปัญญาสิกขา และหลักภavanaคือ การพัฒนาตนเองทางกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๓๒) ทั้งยังได้รับการสนับสนุนแนวคิดจากผลงานวิจัยของสุพิศ จันทรบุดร (๒๕๔๓) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมโดยใช้กิจกรรมสวดแทรก ซึ่งพบว่า การพัฒนาจริยธรรมโดยใช้กิจกรรมสวดแทรก ประกอบด้วย การอบรมให้ความรู้ การประชุมผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน กิจกรรมเพื่อนเตือนเพื่อน การเยี่ยมครอบครัวและพบผู้ปกครอง ทำให้นักเรียนมีระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีขึ้น และผลการวิจัยของประพันธ์ มั่งมุล (๒๕๕๐) ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านโคกทุ่งยัง ซึ่งพบว่า นักเรียนและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความต้องการพัฒนารูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียน โดยให้มีการจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีเนื้อหา

กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน โดยใช้การวัดผลและประเมินผลที่หลากหลาย และเมื่อทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนักเรียนที่มีกิจกรรมหลากหลาย พบว่า นักเรียนมีความรู้สึกพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรม มีความสุขตระหนักในคุณค่ากิจกรรมและเสนอให้เพิ่มเวลาการจัดกิจกรรม ควรปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริงและมีรางวัลความดีหรือเกียรติบัตรสำหรับนักเรียนที่ปฏิบัติดี เพื่อกระตุ้นนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสต่อไป

กิจกรรมสำคัญประการหนึ่งของพัฒนาตนเองตามหลักธรรมด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน คือ การฝึกสมาธิในทุกครั้งของการร่วมกิจกรรม ทั้งก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่า ในครั้งแรก ๆ นักเรียนจะมีภาวะสงบนิ่งช้าและน้อย ต่อมาเมื่อฝึกฝนบ่อยครั้งพบว่านักเรียนสามารถเข้าสู่ภาวะสงบนิ่งได้เร็วและนานขึ้น ทั้งนักเรียนยังสะท้อนความคิดว่า ได้รับประโยชน์จากการนั่งสมาธิแม้ว่าในระยะเวลานั้น หากแต่เป็นการเริ่มและกระตุ้นให้นำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเมื่อเกิดภาวะซับซ้อนทางอารมณ์ก็สามารถนำมาใช้ในการกำกับตนเองให้มีสติสงบได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า การฝึกสมาธิเป็นการสอนธรรม เพื่อการพัฒนาสภาพจิตฝ่ายดีและลดจิตฝ่ายชั่ว สามารถนำสู่การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมทั้ง ๕ ด้าน นอกจากนี้อีกทั้งช่วงเวลาการร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมที่ต้องใช้เวลาในช่วงวันหยุดจำนวน ๑๖ สัปดาห์ จึงเป็นการฝึกให้นักเรียนได้รู้จักแบ่งเวลาระหว่างการเรียนและการทำกิจกรรม ซึ่งถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการฝึกพัฒนาตนเองในเรื่องของความรับผิดชอบ เนื่องจากเวลาเป็นสิ่งที่จำกัดและเมื่อเวลาผ่านไปไม่สามารถเรียกกลับคืนได้ แต่กระนั้นนักเรียนก็ยังเข้าร่วมกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นเครื่องชี้วัดผลสำเร็จประการหนึ่งของการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาตนเองที่เรียกว่า รุ่งอรุณแห่งการพัฒนาตน ซึ่งกล่าวถึงหลัก ๗ ประการในการพัฒนาตนประกอบด้วยการรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี การรู้จักจัดระเบียบชีวิต การถึงพร้อมด้วยแรงจูงใจให้สร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์ การมุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ การมีสติตื่นตัวตลอดเวลา การรู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง และการพัฒนาจิตใจให้สงบบริสุทธิ์ โดยการทำสมาธิหรือวิปัสสนา ทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรินทร์ทิพย์ หมั่นแสน (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการฝึกสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ที่มีผลต่อปรีชาเชิงอารมณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๕ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จังหวัดตาก ได้ทำการศึกษาแบบทดลองในกลุ่มตัวอย่าง ๓๔ คน โดยการปฏิบัติสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นเวลา ๘ วัน ๘ คืน ซึ่งพบว่า นักเรียนมีคะแนนปรีชาเชิงอารมณ์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และเพิ่มสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้ฝึกปฏิบัติสมาธิตามแนวสติปัฏฐาน ๔

ด้วยเหตุนี้ นักเรียนที่เข้ารับการพัฒนาตนเองตามแนวทางพุทธธรรมเรื่องสามัคคีธรรมหรือสาธารณิยธรรม ๖ จึงมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนหญิง ที่มีการพัฒนาด้านความคิด ความรู้สึกและการปฏิบัติสูงกว่านักเรียนชาย โดยมีการแสดงทางอารมณ์ความรู้สึกผ่าน การพูดการกระทำที่ชัดเจน เช่น การแสดงความคิดเชิงวิเคราะห์ต่อสถานการณ์ปัญหาสังคมหรือบทความที่สะท้อนภาพความจริงในสังคม ซึ่งพบว่า นักเรียนค่อนข้างมีมุมมองที่ละเอียดกว่านักเรียนชาย หรือเมื่อสอบถามเล่าผลการพัฒนาตนเอง นักเรียนหญิงสามารถบอกเล่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ดี และเมื่อทำกิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน พบว่า นักเรียนหญิงจะมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นผลเนื่องจากโครงสร้างสภาพอารมณ์ของเพศหญิงที่มีความ

ละเอียดอ่อนกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอัจฉรา สุขารมณ์และคณะ (๒๕๕๓) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย โดยการสำรวจและการสร้างโปรแกรมพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนา และหาความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมพัฒนาปรีชาอารมณ์กับเพศ โดยทดลองกับนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๓๒ คน ประกอบด้วยกลุ่มทดลอง ๑๖ คนและกลุ่มควบคุม ๑๖ คน ซึ่งพบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์มีการพัฒนาด้านความคิด การปฏิบัติและความรู้สึก เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และเพศหญิงมีพัฒนาการเชิงปรีชาอารมณ์สูงกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของอรพินท์ ชูชมและคณะ (๒๕๕๙) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย ซึ่งพบว่า ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนประกอบด้วย การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม -อารมณ์ของบิดามารดา การปลูกฝังอบรมทางปัญญาสังคม -อารมณ์จากทางโรงเรียน การเห็นแบบอย่างทางอารมณ์และพฤติกรรมจากเพื่อน และการควบคุมตนเอง ทั้งนี้การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม -อารมณ์ของบิดามารดามีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนวัยรุ่นมากที่สุด ทั้งนี้ปัจจัยทางจิตสังคมและจิตสำนึกทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรมเอื้อสังคม ความสามารถในการแก้ปัญหา และคุณภาพชีวิตของเยาวชน นอกจากนี้ยังพบว่า เยาวชนวัยรุ่นหญิงมีจิตสำนึกทางปัญญาสูงกว่าเยาวชนวัยรุ่นชาย

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีช่วงระยะเวลาจำกัด ฉะนั้นผลการวิจัยจึงบ่งบอกสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน หากขยายช่วงเวลาและมีการทำกิจกรรมพัฒนาย้ำทวนบ่อยครั้ง ต่อเนื่อง พร้อมทั้งติดตามผลความคืบหน้า อาจพบการเปลี่ยนแปลงผลการพัฒนาที่ว่า นักเรียนชายมีพัฒนาการเรียนรู้ด้านสาธารณิยธรรม ๖ แตกต่างกันหรือไม่

การจัดแผนกิจกรรมให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายของชีวิตและวางแผนพัฒนาตนเองโดยเน้นปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีความสามัคคีและมีเมตตา พร้อมทั้งให้บันทึกวิเคราะห์ผลการปฏิบัติตน และบอกเล่าผลการปฏิบัติตนต่อเพื่อนที่ร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความสุข มีความภาคภูมิใจที่ได้บอกเล่าผลการปฏิบัติของตน และเพิ่มระดับความพยายามในการพัฒนาตนเอง ทั้งโดยการกำกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และพยายามสร้างพฤติกรรมที่ดี ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ผลจากการที่นักเรียนได้รับการชี้แจงและกระตุ้นให้เห็นถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีคุณค่า โดยการวิเคราะห์ยอมรับเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงถึงคุณค่าและความสำคัญในการพัฒนาตนเองตามหลักคุณธรรม ประกอบกับลักษณะของการดำเนินกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกพัฒนาตนด้วยความสมัครใจ จึงเกิดเป็นแรงจูงใจทำให้นักเรียนเกิดความพยายามในการพัฒนาตนเอง ดังจะปรากฏจากระดับการปฏิบัติที่เพิ่มสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาตนซึ่งกล่าวว่า บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นจะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเอง โดยมีความเชื่อพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ทั้งนี้เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าในตัวเองสามารถฝึกพัฒนาได้ และไม่มีบุคคลใดสมบูรณ์พร้อมทุกด้านจนไม่จำเป็นต้องพัฒนา และแม้บุคคลจะเป็นผู้รู้จักตนเองดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาตนเองได้ในบางเรื่องต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น สิ่งสำคัญของการพัฒนาคือควบคุมตนทั้งการคิด ความรู้สึก การกระทำและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อุปสรรคสำคัญของการพัฒนาตนคือการติดยึดไม่ปรับเปลี่ยน อย่างไรก็ตามการพัฒนาตนสามารถทำได้ตลอดเวลา

(ไพศาล ไกรสิทธิ์ . ๒๕๔๒) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสนธิ สัตโยภาส (๒๕๔๔) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งพบว่า กระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาสอนทักษะการเขียนให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพเพราะเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการคิดวิเคราะห์ทบทวนตนเอง กำหนดแผนอนาคตในการพัฒนาตนเอง ลงมือปฏิบัติและทบทวน ประเมินผลด้วยตนเอง จนสามารถพัฒนาให้ทั้งนักเรียนที่เรียนเก่งและนักเรียนที่เรียนอ่อน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาทักษะการเขียนให้นักเรียนที่เรียนอ่อนให้มีสมรรถนะผลการเรียนก้าวหน้าได้มากกว่านักเรียนที่เรียนเก่ง และผลงานวิจัยของรุ่งทิพย์ กล้าหาญ (๒๕๕๐) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งพบว่า ผลการสอนด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันทำให้นิสิตเกิดการพัฒนาความคิด การปฏิบัติและจิตสำนึกสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และนิสิตมีความพึงพอใจต่อการสอนด้วยเทคนิคดังกล่าวด้วยเหตุผล การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ตั้งแต่การคิดวิเคราะห์ การวางแผน การลงมือปฏิบัติและการสรุปทบทวน อีกทั้งด้วยความพยายามบูรณาการการจัดการเรียนรู้ที่สร้างประสบการณ์และใช้ชุมชนเป็นฐาน ทำให้นิสิตเกิดความเชื่อมั่นในทักษะความรู้และสร้างการพัฒนาบทบาทเกิดยอมรับในสังคม

สำหรับวิธีการเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ผู้เรียนที่เกิดจากการที่ผู้สอนได้ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้เรียนและอธิบายให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงเป้าหมายของชีวิตและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะการวางแผนในการพัฒนาปรับปรุงตนในด้านต่าง ๆ ได้จุดประกายให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการพัฒนาตนเอง และเมื่อผู้สอนได้นำเสนอกิจกรรมเพื่อนผู้พิทักษ์ให้ผู้เรียนปฏิบัติ โดยมีเงื่อนไขให้ผู้เรียนสามารถเลือกเพื่อนผู้พิทักษ์ เลือกปฏิบัติ และทำโครงการทำดีเพื่อสังคมโดยอิสระ มีการบันทึกการปฏิบัติลงในสมุดบันทึกประจำวัน มีการลงนามรับทราบผลการพัฒนาตนเองจากเพื่อนผู้พิทักษ์ และทุกครั้งที่ทำกิจกรรมกลุ่มจะมีการสุ่มตัวอย่างให้นักเรียนได้บอกเล่าผลการพัฒนาตนเองให้เพื่อนได้รับทราบ มีการชมเชยก่อนนักเรียนที่มีการปฏิบัติดีและเสริมแรงใจให้กับนักเรียนที่พยายามพัฒนาตนเอง จากวิธีการดังกล่าวได้เกิดเป็นแรงกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นและมีความสุขในการพัฒนาตนเอง อีกทั้งยังแสดงความต้องการอยากให้เกิดการกระจายแนวคิดวิธีการปลูกฝังคุณธรรมเช่นนี้ในลักษณะต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและเสริมแรงทางบวกอย่างต่อเนื่องอันจะเกิดประโยชน์ในการสร้างพฤติกรรมคุณธรรมที่ถาวร จากปรากฏการณ์ของเสริมสร้างคุณธรรมด้วยวิธีการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดหลักการพัฒนาด้านเชิงจิตวิทยา ซึ่งกลุ่มพฤติกรรมนิยมในทฤษฎีการเรียนรู้กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ที่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถส่งเสริมและปรับพฤติกรรมให้พึงปรารถนาได้โดยการเสริมแรงเพื่อเพิ่มความถี่ของพฤติกรรมทั้งทางชีวภาพและการยกย่องชมเชย หรือเงินตรา และการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา โดยการลงโทษหรือหยุดยั้ง (ไพศาล ไกรสิทธิ์, ๒๕๔๒) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ดุจเดือน พันธุนาวิ (๒๕๕๐) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ซึ่งพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุที่สอดคล้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมประกอบด้วย ปัจจัยสถานการณ์ในครอบครัว ที่เกิดจากการเลี้ยงดูและความรักความอบอุ่น ปัจจัยทางโรงเรียนที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีกับครู การคบเพื่อนที่

เหมาะสม ส่วนปัจจัยเชิงสาเหตุที่เป็นลักษณะทางจิตใจคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ลักษณะมุ่งอนาคต ควบคุมตนและความเชื่อในอำนาจในตน

นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีความพอใจเป็นสุขไปกับกิจกรรมเพื่อนผู้พิทักษ์ เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยระบบเพื่อนผู้พิทักษ์ว่า สามารถทำให้เกิดเป็นแรงใจระหว่างกันในการพัฒนาตนเอง อันเกิดจากการการสนับสนุนแรงใจจากเพื่อนที่เข้าใจ โดยเริ่มจากการที่เพื่อนผู้พิทักษ์ได้ร่วมวางแผนการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม การปฏิบัติตามอย่างจริงจัง การตรวจสอบกำกับระหว่างกันด้วยความเอื้ออาทร และการประเมินผลการปฏิบัติร่วมกันเพื่อการพัฒนาต่อไป โดยมีครูผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรในการส่งเสริมการพัฒนาต่าง ๆ ของนักเรียน ลักษณะเช่นนี้กิจกรรมเพื่อนผู้พิทักษ์ จึงเป็นทั้งเทคนิค วิธีการ และเงื่อนไขของการปลูกฝังคุณธรรม มีความเหมาะสมกับนักเรียนที่กำลังเป็นช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เพื่อนหรือกลุ่มทางสังคมมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและพฤติกรรมค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงเป็นไปตามข้อเสนอเกี่ยวกับระบบคู่สัญญาของ ทศนา แคมมณี (๒๕๔๔, หน้า ๑๒๕) ที่กล่าวว่า ระบบคู่สัญญาเป็นการพัฒนาจากแนวคิดการสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสม อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทำให้เกิดเป็นพลวัตรหรืออิทธิพลของกลุ่มสังคม ซึ่งเป็นการควบคุมจากภายนอก ประสานกับความต้องการภายในหรือการควบคุมตนเองจากภายใน และการหลอมรวมลักษณะนิสัยของคนไทยที่มักกระทำการต่าง ๆ ด้วยความเกรงใจ การรักษาหน้า การทำดีให้ผู้อื่นได้รับรู้และการทำงานตามกำหนดเวลา ทั้งนี้เชื่อว่า ระบบคู่สัญญานี้จะเป็นการส่งเสริมให้บุคคลเกิดการสำรวจและพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ เรียนรู้การวางแผนพัฒนาตนเองเกิดทักษะการคิด วิเคราะห์และความสามารถในการแก้ปัญหา ทั้งนี้แนวคิดดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการสร้างแรงจูงใจจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น ผลการศึกษาวิจัยของทิพย์วัลย์ คำคง (๒๕๓๓) ที่ได้ทำการศึกษาถึงการสอนโดยสัญญาเรียนเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ซึ่งพบว่า นักเรียนที่มีพัฒนาการเรียนรู้ดี จะมีความรับผิดชอบสูง ปฏิบัติงานสม่ำเสมอ มีปฏิสัมพันธ์กับครูและเพื่อนดี ในขณะที่นักเรียนที่มีพัฒนาการทางการเรียนน้อย จะมีความรับผิดชอบต่ำ มีปฏิสัมพันธ์กับครูน้อย แต่อย่างไรก็ตามนักเรียนทั้งสองกลุ่มต่างมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนแบบสัญญาเรียน หรือจากผลการศึกษาวิจัยของสุปราณี ศรีคำใส (๒๕๓๑) ซึ่งได้ทำการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนด้วยวิธีการสัญญาเรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนมากกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามคู่มือครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ทั้งนี้เพราะการได้รับความพึงพอใจในเงื่อนไขและรูปแบบการสัญญา ที่เน้นการช่วยเหลือเป็นกำลังใจระหว่างกัน และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของบรรชร กล้าหาญ (๒๕๔๘) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ผลการบูรณาการเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมให้กับผู้เรียน ด้วยกิจกรรมบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา กรณีศึกษานักเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. ๑) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ซึ่งพบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมด้วยบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับการแสดงพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๑.๒๙ และหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมด้วยบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา นักเรียนส่วนใหญ่มีระดับการแสดงพฤติกรรมตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันในระดับมาก โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๑.๕๙ อีกทั้งเมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนก่อนและหลังการร่วมกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมด้วยบัตร์คุณธรรมและระบบคู่เข้าร่วมกิจกรรม สัญญา พบว่า หลังการ

เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีลักษณะการปฏิบัติตามหลักคุณธรรมในชีวิตประจำวันสูงกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ นอกจากนี้นักเรียนยังแสดงความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรมบัตรคุณธรรมและระบบคู่สัญญา พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยที่ระดับ ๒.๕๔

จากการสะท้อนความคิดต่อความพึงพอใจกิจกรรมโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนแสดงความพึงพอใจสูงสุดต่อทุกกิจกรรม พร้อมให้เหตุผลถึงคุณค่าของความรู้ที่ได้รับ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม บรรยากาศที่เป็นมิตรและความรู้สึกประทับใจ ดังเช่น กิจกรรมเรียนรู้ธรรมเสริมพลังชีวิต ซึ่งนำเสนอความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองด้วยหลักพุทธธรรมตามแนวสามัคคีธรรม ผ่านการบรรยายธรรม และการนำพานักเรียนศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นฆราวาสและพระสงฆ์ ซึ่งพัฒนาตนเองและทำประโยชน์เพื่อสังคม ให้นักเรียนเกิดความรู้สึกประทับใจ อยากให้เป็นแบบอย่าง หรือกิจกรรมหันมองสังคม ที่มีการวิเคราะห์บทความเรื่องการทำบุญ หรือ กฎแห่งกรรม หรือฉลาดทำใจรับรู้ข่าวสาร เป็นสิ่งที่ทำให้นักเรียนมีความประทับใจนำไปบอกเล่าต่อให้เพื่อนหรือกลุ่มเครือข่ายได้รับทราบ เป็นการขยายความดีให้กว้างขวาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักการพัฒนาตนเชิงจิตวิทยา ซึ่งกลุ่มปัญญานิยมที่เชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับปัจจัยส่วนบุคคล สภาพแวดล้อม และพฤติกรรม โดยนัยนี้การสร้างหรือปรับพฤติกรรมโดยการเสริมแรงจึงเกิดจากความคาดหวังต่อผลการกระทำ และส่วนใหญ่มักจะเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบซึ่งอาจเป็นตัวแบบที่เป็นบุคคลจริงหรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ทั้งตัวแบบจะมีผลต่อการสร้าง การเสริมและยับยั้งพฤติกรรมของบุคคล ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุวิมล ว่องวานิชและนางลักษณ์ วิรัชชัย (๒๕๔๓) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย ที่พบว่า ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคล ประกอบด้วย การพยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ จำนวนเพื่อน การมีเพื่อนดี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม การได้รับการเอาใจใส่จากครู การได้รับความอบอุ่นจากครอบครัว การสนใจใฝ่ธรรมะ การอบรมจากพ่อแม่ การไปวัดเข้าโบสถ์ ทั้งนี้ยังเสนอว่าแนวทางการพัฒนาคุณธรรมแก่นิสิตนักศึกษาควรประกอบด้วย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมให้นิสิตนักศึกษาได้เรียน การชี้แนะตัวแบบหรือแบบอย่างที่ดี การสร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมคุณธรรมในมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของพรณี ศิริวรรณการและคณะ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านจริยธรรม :ความคิดและการปฏิบัติของนักศึกษาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ทำสำรavnักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ ๑ - ๖ จำนวน ๙๐๔ คน ซึ่งพบว่า นักศึกษาแพทย์ส่วนใหญ่คิดว่า ตนเองมีความบกพร่องจริยธรรมของแพทย์ด้านปิยะวาจา เมตตากรุณาและการเสียสละ สำหรับการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพสามารถเสริมสร้างจริยธรรมแก่นักศึกษาแพทย์ตลอดหลักสูตร ๖ ปี ประกอบด้วย การเป็นต้นแบบของอาจารย์และรุ่นพี่ การสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละกระบวนการวิชา

การที่ผลวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ว่า นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม และมีความรู้สึกพึงพอใจต่อโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันในระดับที่มากที่สุดนั้น เป็นลักษณะกิจกรรมโปรแกรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ใกล้เคียงกับความ

เป็นจริงในวิถีปฏิบัติ และสภาพการณ์ทางสังคม ได้มีโอกาสสัมผัส สัมผัสและฝึกปฏิบัติ ทำให้เกิดการเรียนรู้ ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังมีการปรับมุมมองทางศีลธรรม ด้วยการตีความให้เหมาะสมกับกาลสมัย สอดคล้องกับสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม จึงควรเป็นการบูรณาการร่วมระหว่างศาสตร์สมัยใหม่กับหลักคำสอนทางศาสนาที่ตีความโดยพยายามเข้าใจถึงแก่นแท้ของคำสอนและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับกลุ่มคนในสังคม เพื่อพัฒนาจิตใจ ปัญญาและพฤติกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์และมีบทบาทร่วมกัน เป็นเหตุปัจจัยต่อกันและกัน ทั้งนี้เมื่อบุคคลพัฒนาได้ครบทุกองค์ประกอบก็จะทำให้บุคคลพัฒนาตนได้เรื่อย ๆ จนเกิดเป็นการอยู่ด้วยปัญญา หรือใช้ปัญญาในการควบคุมตนเอง และผลที่ได้คือ พฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงการมีส่วนร่วมสูงสุด ผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนประสบการณ์เดิมสู่การคิดวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงทางสังคม เศรษฐกิจ และควรใช้กับกลุ่มผู้เรียนที่ไม่เกิน ๔๐ คน

๕.๓.๒ การติดตามประเมินผลการพัฒนาตนเอง ควรใช้วิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับสภาพจริง เช่น การสังเกตพฤติกรรม การใช้แบบทดสอบ การใช้แบบบันทึก การสนทนากลุ่ม การนำเสนอผลงาน

๕.๓.๓ การวิจัยครั้งนี้ สามารถเห็นผลของการพัฒนาพฤติกรรมในด้านดี อาจด้วยปัจจัยหลายประการเช่น กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ล้วนเป็นนักเรียนที่เป็นอาสาสมัคร มีความสนใจในการพัฒนาตนเอง จึงเป็นตัวแปรสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาตนเอง เช่นเดียวกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของนักเรียนวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ซึ่งมีการอยู่ร่วมกันในระบบหอพัก และมีองค์กรนักศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกิจกรรมนิสิต ทั้งยังมีกิจกรรมหลักที่สำคัญและถูกกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนมีการวัดประเมินผลคือ การบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งทั้งหมดนี้คือ สิ่งสนับสนุนความสำเร็จของโครงการวิจัย ดังนั้นสำหรับการนำโปรแกรมการพัฒนาตนเองตามแนวคิดของงานวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ควรต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้

๕.๓.๔ การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกดำเนินการทดลองในกลุ่มเดียว โดยการคัดเลือกอาสาสมัครแกนนำ ด้วยความมุ่งหวังพัฒนาอาสาสมัครแกนนำอย่างเป็นรูปธรรม แต่ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบผลการวิจัยได้ ดังนั้นหากมีการทดลองสอนสองกลุ่มคือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม อาจจะช่วยให้สามารถเปรียบเทียบพัฒนาการของผู้เรียนทั้งสองกลุ่มได้ว่า โปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถพัฒนานักเรียนตามหลักพุทธธรรมได้เพียงใด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย:

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กองวิจัยทางการศึกษา. การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง. กรุงเทพมหานคร : โครงการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

กรมวิชาการ. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑.

กรมการศาสนา. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

กীরติ บุญเจือ. จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิฤตสังคัมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต, ๒๕๔๑.

ทิตนา แชนณี. ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระเมธีธรรมมหารณ์. ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๓๒.

ไพศาล ไกรสิทธิ์. การพัฒนาตน. ราชบุรี : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๒.

สมโภชน์ เอี่ยมสมบัติ. ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สุนน อมรวิวัฒน์. ไพฑูรย์ สินลารัตน์, บรรณาธิการ. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

อมร รักษาสัตย์. **รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๑.

๑.๒.๒ รายงานวิจัย

กองวิจัยทางการศึกษา. “รูปแบบหรือแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุข ระดับประถมศึกษา”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

ดุจเดือน พันธุนาวัน. “การสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเด็กและเยาวชน”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๐.

ดวงเดือน พันธุนาวัน และเพ็ญแข ประจันปัจฉก. “จริยธรรมของเยาวชนไทย”. **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๖ .

บรรชร กล้าหาญ. “การบูรณาการเสริมสร้างคุณธรรมด้วยกิจกรรมบัตร์คุณธรรมและระบบคู่สัญญา”. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่, ๒๕๔๘ .

พรณี ศิริวรรณการ และคณะ. “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านจริยธรรม : ความคิดและการปฏิบัติของนักศึกษาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”. **รายงานการวิจัย**. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. “การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน”. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๕๐.

สนธิ สัตโยภาส. “การพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

สุวิมล ว่องวานิชและนางลักษณ์ วิรัชชัย. “ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับบุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย” . **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๓ .

อรพินท์ ชูชม และคณะ. “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย” . **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๙.

อัจฉรา สุขารมณ และคณะ. “การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย” . **รายงานการวิจัย**. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๗.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม Self – Development base on Principle of Unity Buddhism

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ และนายบรรชกร กล้าหาญ
Mrs.Runtip Krahan and Mr.Bunchon Krahan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรมสำหรับนักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งเป็นนักเรียนอาสาสมัคร จำนวน ๓๐ คน ที่ศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช. ๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๐

สำหรับเครื่องมือประกอบด้วย แผนกกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมที่สร้างตามแนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันจำนวน ๑๐ แผน แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกวิเคราะห์การตนเอง: วินัยที่ฉันเป็น และวิถีพัฒนาตน โครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม ดำเนินการเก็บรวบรวมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ มีการวิเคราะห์ผลแบบวัดผลสัมฤทธิ์ด้วยใช้สถิติพื้นฐานคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด การบอกเล่าบันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง ตลอดจนผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์จากโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ที่สื่อผ่านเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม ดังนี้

ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งพบว่า ภายหลักร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งพบว่า ภายหลักร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๑ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความยุติธรรม ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความยุติธรรมในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๔ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความสามัคคี ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความสามัคคีในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความเมตตา ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความเมตตาในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๓ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

นอกจากนี้ยังพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อตนเองและสังคม โดยมีการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบชัดเจน ครอบคลุมประเด็นคำถาม มีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ อ้างอิงหลักการ และมีมุมมองเชิงสร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคม ทั้งนี้เป็นลักษณะการพัฒนาโดยลำดับนับจากการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังปรากฏว่า นักเรียนได้มีการขยายขยายความดีชักชวนเพื่อน ในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่ โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี โครงการรักษาสีงแวดล้อม โครงการอาสาเกษตร โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพื้นที่สูง และโครงการชวนเพื่อนเข้าวัด

โดยสรุป การใช้หลักสามัคคีธรรมที่เรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด และการกระทำ

Abstract

This research had been a quasi experimental research or the semi-experimental research which had the objective of studying the self development through the principle of samaggidhamama (Harmony). The experimental samples consisted of 30 Agriculture vocational students who were the third year students enrolled for vocational certificate level (Powochon-3) in the academic year 2007, the Chiangmai Agriculture and Technology College.

The research tools were composed of a 10-page self-development program through Buddhist philosophical activities for the future lifestyle concept, a behavioral observation form, a self-analytical record: What I am today and self-development pathway; the project for doing things for the country, and self-

evaluation on the achievement of the self-development through the Buddhist way of life.

The data collection was done through quantitative and qualitative methods, and the basic analysis was carried out in order to get the following statistical values: percentage the average, and Standard Deviation (S.D.) as well as the paired sample t-test. The qualitative analysis was carried out through the method of behavioral observation, thought reflection, and the story-telling according to the analytical self-development records. In short, the data processing process was carried out owing to the doing good things for the society project.

It was found that after having participated in the Buddhist self-development project through the utilization of the unity principles of Buddhism and the usage of mass communication on the future construction process, the students seemed to have achievement on the self-development process which was statistically significant at 0.05 level and the average score of the unity principles after the participation was higher than the score before the participation in the Buddhist activities in the following details.

On the matter of honesty and truthfulness, it was found that after the students had learnt by technique of joint future making process, they had the scores on honesty behavior at the most level of 4.45 which was higher than the scores of the pre-joining of the activities, and was statistically significant at 0.05 level.

Concerning the responsibility it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, they had the scores on responsibility behavior at the most level of 4.61 which were higher than the scores before joining the activities and were statistically significant at .05 level.

On the matter of justice, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students had the scores on justice behavior at the most level of 4.64 which was higher than the scores joining before the activities, and was statistically significant at .05 level.

On the matter of unity, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students had score on harmony behavior at the most level of 4.55 which was higher than the scores joining before the activities, and was statistically significant at .05 level.

On the matter of kindness, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students had the score on

kindness and sympathy behavior at the most level of 4.43 which was higher than the scores joining before the activities, and was statistically significant at .05 level.

In addition, it was found that after the students had learnt by the technique of joint future making process, the students were able to think for themselves and to develop the analytical thinking skill for them and for the society. Their thinking processes gave the impression that they had a systemic thinking process, so clear and so vivid that it could cover all the questions being asked. Their analytical thinking ability seemed to be clear with reasonable reference. In summary, they had creative thinking capability to solve all the social problems. Consequently, their viewing perspective appeared to be developed after the joining of Buddhist group activities.

In sum, the use of Buddhist principles of Samaggidhamma in the constructing process of the mutual future life, could bring about self-development in the students expressed through thinking process, speaking process, and action process.

คำนำ

สถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน ผู้คนมีวิถีการดำเนินชีวิตภายใต้ระบบทุนนิยมเสรีที่รับเร่งแข่งขันให้ความสำคัญกับมูลค่าทางวัตถุนิยมละเลยคุณค่าทางจิตใจ ความเป็นปัจเจกและพวกพ้องเพิ่มมากขึ้น การสนใจใส่ใจแบ่งปันด้วยเอื้ออาทรระหว่างกันลดลง การรับและชื่นชมในวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งยังมีกระแสความคิดเห็นที่แตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมืองก็ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยจนน่าเป็นห่วง เกิดความสับสนลดความปกติสุขของชีวิต ในภาวะการณ์เช่นนี้ เป็นที่น่าห่วงใยต่อกลุ่มเยาวชน ที่กำลังรับรู้ เรียนรู้ และเลียนแบบ ซึ่งดูเสมือนจะห่างเหินจากธรรมะ และมีช่องว่างความสัมพันธ์ทางครอบครัวทำให้เกิดความเครียดและว้าวุ่น หันไปพึ่งความสุขชั่วคราว เช่น เที่ยวกลางคืน มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย ใช้ยาเสพติด บ้างตกเป็นเหยื่อของสังคมบริโภคนิยม หลงเชื่อโฆษณา ใช้สินค้าฟุ่มเฟือย หลงระเหิงอยู่ในโลกบันเทิง เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ติดการพนัน ส่วนเยาวชนที่หวังความสำเร็จในชีวิต ก็มุ่งแต่สร้างอนาคตโดยไม่สนใจธรรมะ จึงเป็นความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแสวงหาวิธีการเสริมสร้างให้เยาวชนเกิดการคิดแบบมีวิจารณญาณ เพื่อเกิดความรู้และเข้าใจอย่างเท่าทันต่อสิ่งต่างๆ สามารถดำเนินชีวิตที่เหมาะสมและพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต พร้อมทั้งปลูกฝังบ่มเพาะความงามทางคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้มีอุดมคติที่จะนำธรรมะมาเป็นที่พึ่งของตนเองและรู้จักประยุกต์ธรรมะเพื่อสร้างสังคมที่ดีงาม ซึ่งภาวะการณ์เช่นนี้ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญและเหมาะสมต่อการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของบุคคลและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมคือ หลักสามัคคีธรรมหรือหลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน , เป็นหลักการ

อยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก เคารพ เมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว และสร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว

สำหรับในกลุ่มนักเรียน / นักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนจำนวนมากและกำลังอยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ ซึมซับและแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่จะสร้างสมดุลระหว่างสติปัญญากับสภาวะแวดล้อม เพื่อการสร้างความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน จึงนับเป็นช่วงเวลาสำคัญของชีวิตเพราะครอบคลุมตั้งแต่การเป็นวัยรุ่นเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งอิทธิพลและประสบการณ์รอบด้านจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในด้านต่างๆ” ฉะนั้นหากได้รับการพัฒนาตนเองตามตามหลักสามัคคีธรรม โดยการเรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ย่อมจะเกิดการพัฒนาตนเองทั้งทางกาย ทางศีล ทางจิตและทางปัญญา ทั้งนี้เทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันมีความเชื่อว่า การกระตุ้นให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการกล้าแสดงออกถึงความต้องการในการพัฒนาตนเอง จะทำให้เกิดพลังและกำลังใจในการพัฒนา และศรัทธาในการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการวิเคราะห์หาคำตอบเชื่อมโยงปัจจุบัน ทำความเข้าใจอนาคต และสร้างจิตนาการที่พึงประสงค์โดยร่วมคิด ร่วมสร้างแผนงานและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น การวิจัยเรื่องพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยหลักสามัคคีธรรม จึงเป็นความพยายามในการบูรณาการหลักการพัฒนาคนทางพุทธศาสนาและแนวคิดการพัฒนาคนแบบสากล

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ โปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมที่สร้างตามแนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันจำนวน ๑๐ แผนกิจกรรม แบบสังเกตพฤติกรรม แบบบันทึกวิเคราะห์การตนเอง : วันที่ที่ฉันทเป็น และวิถีพัฒนาตน โครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม สำหรับก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งวัดประเมิน ๕ ด้านได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี และความเมตตา

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต ที่กำลังเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๑ จำนวน ๓๐ คน ซึ่งคัดเลือกจากการอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาตนเอง สำหรับระยะเวลาในการดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เวลา ๑ ภาคเรียน ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วยการทดสอบก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบที่สร้างขึ้น และดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่กำหนด ในระยะเวลา ๑๘

^๑ อมร รักษาสัตย์, รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๗๒-๗๗.

^๒ ทวีศักดิ์ นพเกษร, วิฤตสังคมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม, (กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิฤต, ๒๕๔๑), หน้า ๓๐.

สัปดาห์ ในระหว่างดำเนินกิจกรรมคณะผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมนักเรียนและบันทึกแบบสังเกตพฤติกรรม ภายหลังจากการสอนครบ ๑๐ แผน ได้ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งสุดท้ายด้วยการทดสอบหลังร่วมกิจกรรม เพื่อนำผลการทดสอบมาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำคะแนนทดสอบก่อนและหลังร่วมกิจกรรมของนักเรียน มาวิเคราะห์ผลด้วยใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ โดยใช้ค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด การบอกเล่าบันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง ตลอดจนผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์จากโครงการทำดีเพื่อสังคม

ผลการศึกษา

ผลเชิงสถิติ พบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ที่สื่อผ่านเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม ดังนี้

ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งพบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งพบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๑ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความยุติธรรม ซึ่งพบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความยุติธรรมในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๔ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความสามัคคี ซึ่งพบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความสามัคคีในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความเมตตา ซึ่งพบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความเมตตาในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๓ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

นอกจากนี้ยังพบว่า ภายหลังจากการเรียนรู้ด้วยเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อตนเองและสังคม โดยมีการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบ ชัดเจน ครบคลุมประเด็นคำถาม มีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ อ้างอิงหลักการ และมี

มุมมองเชิงสร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคมได้สมบูรณ์ ทั้งนี้เป็นลักษณะการพัฒนาโดยลำดับนับจากการเข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้จากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่า นักเรียนให้ความสนใจกิจกรรมการเรียนรู้โดยการแสดงความกระตือรือร้นในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีการซักถามอภิปรายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัญหาสังคม ลักษณะสังคมในฝัน แนวทางในการสร้างสังคมในฝันโดยบทบาทของนักเรียน หรือในการจัดทำบันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง และมีการสุ่มเลือกตัวแทนบอกเล่าผลการปฏิบัติสัปดาห์ละ ๒ คน พบว่า นักเรียนมีความตั้งใจในการพัฒนาตนเอง มีการกำหนดเป้าหมายของชีวิต และเกิดมุมมองที่เชื่อมโยงระหว่างการวางแผนการปฏิบัติในปัจจุบัน ทั้งทางการเรียน การร่วมกิจกรรมเพื่อนำสู่เป้าหมายในอนาคต

เช่นเดียวกับโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน ที่นักเรียนทุกคนได้จัดกิจกรรมหลากหลายทั้งภายในและนอกวิทยาลัย ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการร่วมสร้างสังคมในฝัน ก่อเกิดเป็นโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่ โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี โครงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม โครงการอาสาเกษตร โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพื้นที่สูง และโครงการชวนเพื่อนเข้าวัด ถึงแม้ว่าในเบื้องต้น โครงการต่าง ๆ จะได้รับการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานจำนวน ๓,๕๐๐ บาท หากแต่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความพยายามในการดำเนินโครงการฯ โดยระดมหาทุนสนับสนุนเพิ่มเติมทั้งในรูปแบบของวัสดุสิ่งของหรือเงิน ทั้งยังสามารถขยายเครือข่ายความดีเพิ่มเติม โดยการชักชวนเพื่อนพี่น้องนักเรียนนักศึกษาในวิทยาลัยฯ เข้าร่วมโครงการทำดีเพื่อสังคมกว่า ๓๐๐ คน

อนึ่ง นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนยังแสดงความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมที่สื่อนผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันทั้ง ๑๐ แผนกิจกรรม ๑๔ กิจกรรม

โดยสรุป การใช้หลักสามัคคีธรรมที่สื่อนผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด การกระทำ ที่วัดประเมินจาก ๕ ด้านคือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี และความเมตตา

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธธรรมเรื่องหลักสามัคคีธรรมหรือสาราณียธรรม ๖ ด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงด้านดีขึ้นทุกด้านทั้งความรู้สึก การคิด และการปฏิบัติ ทั้งมีแนวโน้มคล้อยตามไปในทิศทางเดียวกัน คือ คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ก็ปฏิบัติเช่นนั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะ กิจกรรมที่หลากหลายในโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ล้วนเน้นสถานการณ์ให้นักเรียนต้องพบกับเงื่อนไขเนื้อหาที่ต้องใช้ทักษะการคิด วิเคราะห์ ฝึกการ

แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาทักษะการสื่อสาร และการวางแผนทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้งหมดเป็นการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นการคิดไตรตรอง พิจารณาหาเหตุผล เป็นความคิดที่ใช้ได้ดีในชีวิตประจำวัน โดยเมื่อเรียนรู้เหตุการณ์ใด ก็จะประพจน์เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น สามารถพิจารณาทางเลือกที่เป็นอิสระ และเกื้อหนุนให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม เมื่อจิตใจดี ก็เกิดพฤติกรรมที่ดี จิตและปัญญาที่ทำงานร่วมกันเป็นผลดี ที่จะช่วยข่มสภาพจิตอกุศล และเสริมสร้างจิตกุศล ให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นฐานของปัญญา และนำไปสู่ปัญญาเห็นชอบคือ เห็นทางเลือก เห็นเหตุที่ดีและไม่ดี เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ ที่เป็นเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธศาสตร์ซึ่งประกอบด้วย หลักทมะ คือ การฝึกขัดเกลานิสสัยให้เหมาะสมรู้จักข่มตน และฝึกปรับปรุงตน โดยอาศัยหลักสิกขา คือ การศึกษาเพื่อให้รู้แจ้งรู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเพื่อเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตนเองที่เรียกว่าไตรสิกขา ได้แก่ ศีลสิกขา จิตสิกขาและปัญญาสิกขา และหลักภวาคือ การพัฒนาตนเองทางกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๓๒) ทั้งยังได้รับการสนับสนุนแนวคิดจากผลงานวิจัยของสุพิศ จันทบุตร (๒๕๔๓) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมโดยใช้กิจกรรมสอดแทรก ซึ่งพบว่า การพัฒนาจริยธรรมโดยใช้กิจกรรมสอดแทรก ประกอบด้วย การอบรมให้ความรู้ การประชุมผู้ปกครอง การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน กิจกรรมเพื่อนเตือนเพื่อน การเยี่ยมครอบครัวและพบผู้ปกครอง ทำให้นักเรียนมีระดับของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมดีขึ้น

กิจกรรมสำคัญประการหนึ่งของพัฒนาตนเองตามหลักธรรมด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน คือ การฝึกสมาธิในทุกครั้งของการร่วมกิจกรรม ทั้งก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่า ในครั้งแรก ๆ นักเรียนจะมีภาวะสงบนิ่งช้าและน้อย ต่อมาเมื่อฝึกฝนบ่อยครั้งพบว่า นักเรียนสามารถเข้าสู่ภาวะสงบนิ่งได้เร็วและนานขึ้น ทั้งนักเรียนยังสะท้อนความคิดว่า ได้รับประโยชน์จากการนั่งสมาธิแม้ว่าในระยะเวลาด้าน หากแต่เป็นการเริ่มและกระตุ้นให้นำไปใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และเมื่อเกิดภาวะซับซ้อนทางอารมณ์ก็สามารถนำมาใช้ในการกำกับตนเองให้มีสติสงบได้ ด้วยเหตุนี้ นักเรียนที่เข้ารับการพัฒนาดังกล่าวตามแนวทางพุทธธรรมเรื่องสามัคคีธรรมหรือสามารณียธรรม ๖ จึงมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยเฉพาะนักเรียนหญิง ที่มีการพัฒนาด้านความคิด ความรู้สึกและการปฏิบัติสูงกว่านักเรียนชาย โดยมีการแสดงทางอารมณ์ความรู้สึกผ่านการพูดการกระทำที่ชัดเจน เช่น การแสดงความคิดเชิงวิเคราะห์ต่อสถานการณ์ปัญหาสังคมหรือบทความที่สะท้อนภาพความจริงในสังคม ซึ่งพบว่า นักเรียนค่อนข้างมีมุมมองที่ละเอียดกว่านักเรียนชาย หรือเมื่อสอบถามเล่าผลการพัฒนาตนเอง นักเรียนหญิงสามารถบอกเล่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ดี และเมื่อทำกิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน พบว่า นักเรียนหญิงจะมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรม ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นผลเนื่องจากโครงสร้างสภาพอารมณ์ของเพศหญิงที่มีความละเอียดอ่อนกว่าเพศชาย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอัจฉรา สุขารมณ และคณะ (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย โดยการสำรวจและการสร้างโปรแกรมพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนา และหาความสัมพันธ์ระหว่างโปรแกรมพัฒนาปรีชาอารมณ์กับเพศ โดยทดลองกับนักศึกษาชั้นปีที่ ๒ จำนวน ๓๒ คน ประกอบด้วยกลุ่มทดลอง ๑๖ คนและกลุ่มควบคุม ๑๖ คน ซึ่งพบว่า นักศึกษาที่เข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์มีการพัฒนาด้านความคิด การปฏิบัติและความรู้สึก เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และเพศหญิงมีพัฒนาการเชิงปรีชา

อารมณ์สูงกว่าเพศชาย อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของอรพินท์ ชูชมและคณะ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและคุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย ซึ่งพบว่า ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนประกอบด้วย การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม-อารมณ์ของบิดามารดา การปลูกฝังอบรมทางปัญญาสังคม-อารมณ์จากทางโรงเรียน การเห็นแบบอย่างทางอารมณ์และพฤติกรรมจากเพื่อน และการควบคุมตนเอง ทั้งนี้การถ่ายทอดทางปัญญาสังคม-อารมณ์ของบิดามารดามีอิทธิพลต่อจิตสำนึกทางปัญญาของเยาวชนวัยรุ่นมากที่สุด ทั้งนี้ปัจจัยทางจิตสังคมและจิตสำนึกทางปัญญามีผลต่อพฤติกรรมเอื้อสังคม ความสามารถในการแก้ปัญหา และคุณภาพชีวิตของเยาวชน นอกจากนี้ยังพบว่า เยาวชนวัยรุ่นหญิงมีจิตสำนึกทางปัญญาสูงกว่าเยาวชนวัยรุ่นชาย

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ช่วงระยะเวลาจำกัด ฉะนั้นผลการวิจัยจึงบ่งบอกสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน หากขยายช่วงเวลาและมีการทำกิจกรรมพัฒนาย้ำทวนบ่อยครั้งต่อเนื่อง พร้อมทั้งติดตามผลความคืบหน้า อาจพบการเปลี่ยนแปลงผลการพัฒนาที่ว่า นักเรียนชายมีพัฒนาการเรียนรู้ด้านสาธารณยธรรม ๖ แตกต่างกันหรือไม่

การจัดแผนกิจกรรมให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายของชีวิตและวางแผนพัฒนาตนเองโดยเน้นปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ มีความยุติธรรม มีความสามัคคีและมีเมตตา พร้อมทั้งให้บันทึกวิเคราะห์ผลการปฏิบัติตน และบอกเล่าผลการปฏิบัติตนต่อเพื่อนที่ร่วมกิจกรรม ซึ่งพบว่า นักเรียนมีความสุข มีความภาคภูมิใจที่ได้บอกเล่าผลการปฏิบัติของตน และเพิ่มระดับความพยายามในการพัฒนาตนเอง ทั้งโดยการกำกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และพยายามสร้างพฤติกรรมที่ดี ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ผลจากการที่นักเรียนได้รับการชี้แจงและกระตุ้นให้เห็นถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมายและมีคุณค่า โดยการวิเคราะห์ยอมรับเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงถึงคุณค่าและความสำคัญในการพัฒนาตนเองตามหลักคุณธรรม ประกอบกับลักษณะของการดำเนินกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกพัฒนาตนด้วยความสมัครใจ จึงเกิดเป็นแรงจูงใจทำให้นักเรียนเกิดความพยายามในการพัฒนาตนเอง ดังจะปรากฏจากระดับการปฏิบัติที่เพิ่มสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาตนซึ่งกล่าวว่า บุคคลที่จะพัฒนาตนเองได้จะต้องเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นจะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเอง โดยมีความเชื่อพื้นฐานในการพัฒนาตนที่ถูกต้อง ทั้งนี้เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่มีคุณค่าในตัวเองสามารถฝึกพัฒนาได้ และไม่มีบุคคลใดสมบูรณ์แบบพร้อมทุกด้านจนไม่จำเป็นต้องพัฒนา และแม้บุคคลจะเป็นผู้รู้จักตนเองดีที่สุด แต่ก็ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพัฒนาตนเองได้ในบางเรื่องต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่น สิ่งสำคัญของการพัฒนาคือควบคุมตนทั้งการคิด ความรู้สึก การกระทำและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้อุปสรรคสำคัญของการพัฒนาตนคือการติดยึดไม่ปรับเปลี่ยน อย่างไรก็ตามการพัฒนาตนสามารถทำได้ตลอดเวลา (ไพศาล ไกรสิทธิ์, ๒๕๔๒) ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสนธิ สัตโยภาส (๒๕๔๔) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งพบว่า กระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาสอนทักษะการเขียนให้แก่ นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพเพราะเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการคิดวิเคราะห์ทบทวนตนเอง กำหนดแผนอนาคตในการพัฒนาตนเอง ลงมือปฏิบัติและทบทวน

ประเมินผลด้วยตนเอง จนสามารถพัฒนาให้ทั้งนักเรียนที่เรียนเก่งและนักเรียนที่เรียนอ่อน อีกทั้งยังสามารถพัฒนาทักษะการเขียนให้นักเรียนที่เรียนอ่อนให้มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนก้าวหน้าได้มากกว่านักเรียนที่เรียนเก่ง

การที่ผลวิจัยเป็นไปตามสมมติฐานที่ว่า นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม โดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม และมีความรู้สึกพึงพอใจต่อโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันในระดับที่มากที่สุดนั้น เป็นลักษณะกิจกรรมโปรแกรมที่สอดคล้องกับความต้องการ ใกล้เคียงกับความ เป็นจริงในวิถีปฏิบัติ และสภาพการณ์ทางสังคม ได้มีโอกาสสัมผัส สัมผัสและฝึกปฏิบัติ ทำให้เกิด การเรียนรู้ ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังมีการปรับมุมมองทางศีลธรรม ด้วยการตีความให้เหมาะสมกับกาลสมัย สอดคล้องกับสังคม ซึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม จึงควรเป็นการบูรณาการร่วมระหว่างศาสตร์ สมัยใหม่กับหลักคำสอนทางศาสนาที่ตีความโดยพยายามเข้าใจถึงแก่นแท้ของคำสอนและนำมาปรับ ใช้ให้เข้ากับกลุ่มคนในสังคม เพื่อพัฒนาจิตใจ ปัญญาและพฤติกรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มี ความสัมพันธ์และมีบทบาทร่วมกัน เป็นเหตุปัจจัยต่อกันและกัน ทั้งนี้เมื่อบุคคลพัฒนาได้ครบทุก องค์ประกอบก็จะทำให้บุคคลพัฒนาตนได้เรื่อย ๆ จนเกิดเป็นการอยู่ด้วยปัญญา หรือใช้ปัญญาในการ ควบคุมตนเอง และผลที่ได้คือ พฤติกรรมที่เกื้อกูลและสร้างสรรค์

สรุปและข้อเสนอแนะ

๑. กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงการมีส่วนร่วมสูงสุด ผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนประสบการณ์เดิมสู่การคิดวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับความเป็น จริยทางสังคม เศรษฐกิจ และควรใช้กับกลุ่มผู้เรียนที่ไม่เกิน ๔๐ คน

๒. การติดตามประเมินผลการพัฒนาตนเอง ควรใช้วิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับกับ สภาพจริง เช่น การสังเกตพฤติกรรม การใช้แบบทดสอบ การใช้แบบบันทึก การสนทนากลุ่มการ นำเสนอผลงาน

๓. การวิจัยครั้งนี้ สามารถเห็นผลของการพัฒนาพฤติกรรมในด้านดี อาจด้วยปัจจัย หลายประการเช่น กลุ่มนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ล้วนเป็นนักเรียนที่เป็นอาสาสมัคร มีความ สนใจในการพัฒนาตนเอง จึงเป็นตัวแปรสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาตนเอง เช่นเดียวกับ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของนักเรียนวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ซึ่งมีการอยู่ร่วมกัน ในระบบหอพัก และมีองค์กรนักศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกิจกรรมนิสิต ทั้งยังมีกิจกรรม หลักที่สำคัญและถูกกำหนดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนมีการวัดประเมินผลคือ การบำเพ็ญ ประโยชน์ ซึ่งทั้งหมดนี้คือ สิ่งสนับสนุนความสำเร็จของโครงการวิจัย ดังนั้นสำหรับการนำโปรแกรม การพัฒนาตนเองตามแนวคิดของงานวิจัยครั้งนี้ไปใช้ ควรต้องคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้

๔. การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยเลือกดำเนินการทดลองในกลุ่มเดียว โดยการคัดเลือก อาสาสมัครแกนนำ ด้วยความมุ่งหวังพัฒนาอาสาสมัครแกนนำอย่างเป็นรูปธรรม แต่ทำให้ไม่ สามารถเปรียบเทียบผลการวิจัยได้ ดังนั้นหากมีการทดลองสอนสองกลุ่มคือ กลุ่มทดลอง และกลุ่ม

ควบคุม อาจจะช่วยทำให้สามารถเปรียบเทียบพัฒนาการของผู้เรียนทั้งสองกลุ่มได้ว่า โปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถพัฒนานักเรียนตามหลักพุทธธรรมได้เพียงใด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย:

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กองวิจัยทางการศึกษา . การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยในตนเอง . กรุงเทพมหานคร : โครงการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.

กรมวิชาการ. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัยและความเป็นประชาธิปไตย . กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๑ .

กรมการศาสนา . การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม . กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

กิริติ บุญเจือ. จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิฤตสังคัมไทย ๒๕๔๐ กับบทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดเวทีประชาคม. กรุงเทพมหานคร : คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต , ๒๕๔๑.

ทิตินา แชนนี. ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, บรรณาธิการ. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔ .

พระเมธีธรรมมารถ. ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, บรรณาธิการ. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔ .

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลมคิมทอง, ๒๕๓๒.

ไพศาล ไกรสิทธิ์. การพัฒนาตน. ราชบุรี : สถาบันราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ๒๕๔๒.

สมโภชน์ เอี่ยมสมบัติ. ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สุนน อมรวิวัฒน์. ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, บรรณาธิการ. ความรู้คู่คุณธรรม : รวมบทความ

เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา . กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔ .

อมร รักษาสัตย์. รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์ . กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๑.

๑.๒.๒ รายงานวิจัย

กองวิจัยทางการศึกษา. “รูปแบบหรือแนวการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เสริมสร้างคุณลักษณะ ดี เก่ง

มีสุข ระดับประถมศึกษา”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร :

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

จุฑาเดือน พันธุนาวัน. “การสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับปัจจัยเชิงสาเหตุของพฤติกรรมเชิง

จริยธรรมของเด็กและเยาวชน”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๕๐.

ดวงเดือน พันธุนาวัน และเพ็ญแข ประจันปัจจนึก. “จริยธรรมของเยาวชนไทย”.

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร, ๒๕๓๖ .

บรรชกร กล้าหาญ. “การบูรณาการเสริมสร้างคุณธรรมด้วยกิจกรรมบัตรคุณธรรมและ

ระบบคู่สัญญา”. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่ : วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่,

๒๕๔๘ .

พรณี ศิริวรรณการ และคณะ. “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้านจริยธรรม : ความคิดและ

การปฏิบัติของนักศึกษาแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”. รายงานการวิจัย.

คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๙.

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. “การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน”.

รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่,

๒๕๕๐.

สนธิ สัตโยภาส. “การพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยยึดผู้เรียน

เป็นสำคัญ”. รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

สุวิมล ว่องวาณิชและนางลักษณ์ วิรัชชัย. “ปัจจัยและกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมระดับ

บุคคลเพื่อความสำเร็จของส่วนรวมของนักศึกษามหาวิทยาลัย ” . รายงานการวิจัย.

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๓ .

อรพินท์ ชูชม และคณะ. “การวิเคราะห์ปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับจิตสำนึกทางปัญญาและ

คุณภาพชีวิตของเยาวชนไทย” . รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๙.

อัจฉรา สุขารมณ และคณะ. “การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ตามแนวพุทธศาสนาในเยาวชนไทย” .

รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร, ๒๕๔๗.

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

๑.๑ สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชาการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรม รายวิชาหลักพุทธธรรม และรายวิชาศึกษาอิสระทางสังคมศึกษา ในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๒ สถาบันการศึกษาต่างๆ ในระดับมัธยมศึกษาและวิทยาลัยอาชีวะ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนนักศึกษา และกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน มีการวัดประเมินผล คือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณชน

๒. กิจกรรมด้านการบริการวิชาการแก่สังคม

๒.๑ โครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน ที่นักเรียนทุกคนได้จัดกิจกรรมหลากหลายทั้งภายในและนอกวิทยาลัย ซึ่งเกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการร่วมสร้างสังคมในฝัน ก่อเกิดเป็นโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่

- โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี
- โครงการรักษาสีสิ่งแวดล้อม
- โครงการอาสาเกษตร
- โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพื้นที่สูง
- โครงการชวนเพื่อนเข้าวัด

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

๓.๑ การนำเสนอผลการวิจัยในการประชุมวิชาการวิจัยการศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพ

๓.๒ การนำเสนอผลงานวิจัยวิจัยในการประชุมวิชาการอาชีวศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาอาชีวศึกษา

๓.๓ นำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ โดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีการศึกษา ๒๕๕๕

๓.๔ นำเสนอบทความภาษาอังกฤษในวารสาร กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนและเผยแพร่งานวิจัย สำนักงานประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งกำลังจัดพิมพ์

ภาคผนวก ค.
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑.ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ/ทุติยภูมิจากเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง	ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับ ๑.แนวคิดการพัฒนาตนเอง ๒.แนวคิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ๓.แนวคิดกระบวนการสอนแบบสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) ๔.แนวคิดเกี่ยวกับระบบคู่สัญญา	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถวิเคราะห์หลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผ่านเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน
๒.การสร้างโปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม ด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน		ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถวิเคราะห์การดำเนินการของวัดในมิติการเรียนรู้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด การจัดทำสื่อ และกระบวนการสื่อสาร
๓.ทำการทดสอบนักเรียนก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม	ทราบถึงข้อมูลลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม ของนักเรียนก่อนการจัดกิจกรรม	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึงระดับลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนก่อนการจัดกิจกรรม
๔.ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาตนเองของนักเรียนด้วยการนันทนาการในวันหยุดจำนวน ๑๕ ครั้ง	ได้จัดกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน จำนวน ๑๐ แผน ดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๕ ครั้ง	ข้อที่ ๑	ทำให้เกิดกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๕.ทำการทดสอบ นักเรียนหลังร่วม กิจกรรม ด้วย แบบทดสอบเพื่อวัด ลักษณะการปฏิบัติ ตนตามหลักสามัคคี ธรรม	ทราบถึงข้อมูลลักษณะการปฏิบัติตน ตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียน หลัง การจัดกิจกรรม	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึง ระดับลักษณะการปฏิบัติตน ตามหลักสามัคคีธรรมของ นักเรียนหลังการจัด กิจกรรม
๖.เปรียบเทียบ ค่าเฉลี่ยระดับการ ปฏิบัติตน ด้วย คะแนนก่อนและหลัง ร่วมกิจกรรม	ทราบถึงข้อมูลการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคี ธรรมของนักเรียนหลังการจัดกิจกรรม	ข้อที่ ๑	ทำให้ทราบผลการพัฒนา ตนเองตามหลักพุทธธรรม โดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผ่าน เทคนิคกระบวนการสร้าง อนาคตร่วมกัน และได้ โปรแกรมการพัฒนาตนเอง ตามหลักสามัคคีธรรม ด้วย เทคนิคกระบวนการสร้าง อนาคตร่วมกันที่เหมาะสม แก่นักเรียน

ภาคผนวก ง. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

- เครื่องมือที่ ๑ แบบสำรวจตนเองก่อนร่วมกิจกรรม
- เครื่องมือที่ ๒ แบบทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเอง
- เครื่องมือที่ ๓ แบบบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น
- เครื่องมือที่ ๔ แบบบันทึกวิถีพัฒนาตน : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า
- เครื่องมือที่ ๕ แผนกิจกรรมที่ ๑ เวลามาพบเราด้วยกัน
- เครื่องมือที่ ๖ แผนกิจกรรมที่ ๒ สายธารแห่งชีวิตดอกไม้แห่งความหวัง
- เครื่องมือที่ ๗ แผนกิจกรรมที่ ๓ คือความใฝ่ฝัน
- เครื่องมือที่ ๘ แผนกิจกรรมที่ ๔ หันมองสังคม
- เครื่องมือที่ ๙ แผนกิจกรรมที่ ๕ ร่วมสร้างสังคมแห่งฝัน
- เครื่องมือที่ ๑๐ แผนกิจกรรมที่ ๖ เรียนรู้ธรรมเพิ่มพลังตน
- เครื่องมือที่ ๑๑ แผนกิจกรรมที่ ๗ คนแห่งอนาคต
- เครื่องมือที่ ๑๒ แผนกิจกรรมที่ ๘ ทำดีเพื่อแผ่นดิน
- เครื่องมือที่ ๑๓ แผนกิจกรรมที่ ๙ ขยายขยายความดี
- เครื่องมือที่ ๑๔ แผนกิจกรรมที่ ๑๐ เพราะมีวันนี้ฉันในวันนี้

เครื่องมือที่ ๑

แบบสำรวจตนเองก่อนร่วมกิจกรรม

เรื่อง การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม(สาราณียธรรม ๖)

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของนักเรียน

๒. ข้อมูลที่รับจากการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ จะนำเสนอในภาพรวม โดยจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนทั้งสิ้น ดังนั้นจึงขอให้ตอบข้อความให้ครบทุกข้อ

๓. แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย ๓ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ตอนที่ ๒ ลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม (สาราณียธรรม ๖)

ตอนที่ ๓ การสะท้อนความคาดหวังต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเอง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียน

๑. เพศ

() ชาย

() หญิง

๒. ระดับผลการเรียนโดยเฉลี่ย

() ๑.๐๐ – ๑.๕๐

() ๑.๕๑ – ๒.๐๐

() ๒.๐๑ – ๒.๕๐

() ๒.๕๑ – ๓.๐๐

() ๓.๐๑ – ๓.๕๐

() ๓.๕๑ – ๔.๐๐

ตอนที่ ๒ ลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักสารานีธรรม ๖

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. ความซื่อสัตย์สุจริต					
๑. ข้าพเจ้าสามารถรักษาความลับได้และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น					
๒. ข้าพเจ้าไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางมิชอบ					
๓. ข้าพเจ้าเปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในการสอบเพราะสงสาร					
๔. ข้าพเจ้าพยายามทำข้อสอบด้วยตนเอง แม้ข้อสอบนั้นจะยากก็ตาม					
๕. ข้าพเจ้าปฏิบัติตามข้อตกลงการเรียนรายวิชา					
๖. ข้าพเจ้ายินดีโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเอง					
๗. ข้าพเจ้าเชื่อว่า ซื่อกินไม่หมดคดกันไม่นาน					
๘. หากแม่ค้าทอนเงินผิดข้าพเจ้าจะคืนเงินทอนให้แม่ค้า					
๙. ข้าพเจ้าบอกเพื่อนทุกครั้งก่อนหยิบของเพื่อนมาใช้					
๑๐. เมื่อเก็บของได้ข้าพเจ้าจะนำไปประกาศหาเจ้าของ					
ข. ด้านความรับผิดชอบ					
๑. ข้าพเจ้ามุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตรงเวลา					
๒. ข้าพเจ้ายอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น					
๓. ข้าพเจ้าตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง					
๔. ข้าพเจ้าตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ					
๕. ข้าพเจ้าแนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๖. ข้าพเจ้าชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลาและไม่พักเกินเวลาที่กำหนด					
๗. ข้าพเจ้าส่งงานที่ครูมอบหมายตามเวลา					
๘. ข้าพเจ้าทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็วทันเวลา					
๙. ข้าพเจ้ายืมหนังสือห้องสมุดแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด					
๑๐. ข้าพเจ้าจะพยายามทำงานที่อาจารย์มอบหมายให้เสร็จโดยไม่หาเหตุผลมาต่อรอง					
ค.ด้านความยุติธรรม					
๑. ข้าพเจ้าเชื่อว่าทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอภาค					
๒. ข้าพเจ้ารับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น					
๓. ข้าพเจ้าตัดสินใจโดยใช้เหตุและผลมากกว่าอารมณ์					
๔. ข้าพเจ้าไม่เข้าข้างคนผิดแม้เป็นคนใกล้ชิด					
๕. ข้าพเจ้าทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง					
๖. ข้าพเจ้าคิดว่าเราสามารถทำงานร่วมกับคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันได้					
๗. ข้าพเจ้ายอมรับเสียงข้างมากเมื่ออยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อย					
๘. ข้าพเจ้ายินดีรับฟังเมื่อมีคนวิจารณ์ได้ทุกเรื่อง					
๙. ข้าพเจ้ายินดียอมรับฟังคำตักเตือนและการสอนงานจากเพื่อน					
๑๐. ข้าพเจ้าคิดว่า ทุกคนมีความดีและความสามารถที่แตกต่างกัน					
ง.ด้านความสามัคคี					
๑. ข้าพเจ้าสามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี					
๒. ข้าพเจ้าพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาด้วยการประนีประนอม					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓.ข้าพเจ้าพยายามประสานความสนใจทุกอย่างของผู้อื่นและของข้าพเจ้าเข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของงาน					
๔.ข้าพเจ้าพยายามหาทางสายกลางระหว่างความคิดเห็นของข้าพเจ้ากับความคิดเห็นของคนอื่นๆ					
๕.ข้าพเจ้าร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ					
๖.ข้าพเจ้ามักโต้เถียงเพื่อเอาชนะผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากข้าพเจ้า					
๗.ข้าพเจ้าพยายามรับฟังความคิดเห็นทั้งหลายและประเด็นปัญหาอย่างเปิดเผย					
๘.ข้าพเจ้าพยายามทำงานให้บรรลุเป้าหมายโดยตระหนักถึงการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน					
๙.ข้าพเจ้าพยายามให้คนอื่น ๆ มีส่วนรับรู้ในปัญหาขัดแย้ง เพื่อที่เราจะได้ร่วมมือกันและช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหา					
๑๐. ข้าพเจ้าสามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้เห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ					
จ. ด้านความเมตตา					
๑.ข้าพเจ้าร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์กับตนเองเท่านั้น					
๒.ข้าพเจ้าช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีใครร้องขอ					
๓.ข้าพเจ้าเตือนเพื่อนไม่ให้หนีเรียนหรือไม่ส่งงาน					
๔.ข้าพเจ้าจะพิจารณาข้อเท็จจริงก่อนสรุปว่าการกระทำของผู้อื่นดีหรือไม่					
๕.ข้าพเจ้าไม่สนใจความทุกข์ของผู้อื่นที่ไม่รู้จัก					
๖.ข้าพเจ้าไม่ถือโกรธเพื่อนที่พูดหรือทำให้ไม่สบายใจ					
๗. ข้าพเจ้าสามารถสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม					
๘.ข้าพเจ้าพยายามที่จะไม่ทำร้ายจิตใจหรือความรู้สึกของคนอื่น					

๙.ข้าพเจ้ายินดีรับฟังความทุกข์ของผู้คนที่ต้องการความช่วยเหลือแม้มีภาระที่จะต้องทำ					
๑๐.ข้าพเจ้าพยายามถนอมน้ำใจของคนอื่น และพยายามรักษาสัมพันธภาพของเราไว้					

ตอนที่ ๓ การสะท้อนความคาดหวังต่อกิจกรรมพัฒนาตนเอง

คำชี้แจง : ให้นักเรียนแสดงความความหวังต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม

๑. ลักษณะการมีส่วนร่วมของนักเรียน

.....

.....

๒. รูปแบบกิจกรรมที่ต้องการ

.....

.....

๓.เนื้อหาความรู้ที่ต้องการ

.....

.....

๔.สิ่งที่ต้องการไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

.....

.....

๕.ช่วงเวลาการเรียนรู้

.....

.....

๖.การสนับสนุนที่ต้องการ

.....

.....

การตอบแบบสอบถามที่สมบูรณ์ของท่านคือคุณค่าความรู้ที่ได้รับ
ขอขอบคุณในความร่วมมือ

เครื่องมือที่ ๒

แบบสำรวจตนเองหลังร่วมกิจกรรม

เรื่อง การพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม(สาราณียธรรม ๖)

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม ๖ ของนักเรียน

๒. ข้อมูลที่รับจากการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ จะนำเสนอในภาพรวม โดยจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนทั้งสิ้น ดังนั้นจึงขอให้ตอบข้อความให้ครบทุกข้อ

๓. แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย ๓ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ตอนที่ ๒ ลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม(สาราณียธรรม ๖)

ตอนที่ ๔ การสะท้อนความคิดต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเอง

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียน

๑. เพศ

() ชาย

() หญิง

๒. ระดับผลการเรียนโดยเฉลี่ย

() ๑.๐๐ - ๑.๕๐

() ๑.๕๑ - ๒.๐๐

() ๒.๐๑ - ๒.๕๐

() ๒.๕๑ - ๓.๐๐

() ๓.๐๑ - ๓.๕๐

() ๓.๕๑ - ๔.๐๐

ตอนที่ ๒ ลักษณะพฤติกรรมการปฏิบัติตนตามหลักสารานีธรรม ๖

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. ความซื่อสัตย์สุจริต					
๑. ข้าพเจ้าสามารถรักษาความลับได้และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น					
๒. ข้าพเจ้าไม่แสวงหาผลประโยชน์ทางมิชอบ					
๓. ข้าพเจ้าเปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในการสอบ					
๖. ข้าพเจ้ายินดีโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเอง					
๗. ข้าพเจ้าเชื่อว่า ซื่อกินไม่หมดคดกันไม่นาน					
๘. หากแม่ค้าทอนเงินผิดข้าพเจ้าจะคืนเงินทอนให้แม่ค้า					
๙. ข้าพเจ้าเปิดโอกาสให้เพื่อนขอลอกข้อสอบเพราะสงสาร					
๑๐. เมื่อเก็บของได้ข้าพเจ้าจะนำไปประกาศหาเจ้าของ					
ข. ด้านความรับผิดชอบ					
๑. ข้าพเจ้ามุ่งมั่นทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตรงเวลา					
๒. ข้าพเจ้ายอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น					
๓. ข้าพเจ้าตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง					
๔. ข้าพเจ้าตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ					
๕. ข้าพเจ้าแนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย					
๖. ข้าพเจ้าชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลาและไม่พักเกินเวลาที่กำหนด					
๗. ข้าพเจ้าส่งงานที่ครูมอบหมายตามเวลา					
๘. ข้าพเจ้าทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็วทันเวลา					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๙. ข้าพเจ้ายืมหนังสือห้องสมุดแล้วไม่ส่งคืนตามกำหนด					
๑๐.ข้าพเจ้าจะพยายามทำงานที่อาจารย์มอบหมายให้เสร็จโดยไม่หาเหตุผลมาต่อรอง					
ค.ด้านความยุติธรรม					
๑. ข้าพเจ้าเชื่อว่าทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอภาค					
๒. ข้าพเจ้ารับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น					
๓. ข้าพเจ้าตัดสินใจโดยใช้เหตุผลและผลมากกว่าอารมณ์					
๔. ข้าพเจ้าไม่เข้าข้างคนผิดแม้เป็นคนใกล้ชิด					
๕. ข้าพเจ้าทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง					
๖.ข้าพเจ้าคิดว่าเราสามารถทำงานร่วมกับคนที่มีความคิดเห็นแตกต่างกันได้					
๗. ข้าพเจ้ายอมรับเสียงข้างมากเมื่ออยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อย					
๘.ข้าพเจ้ายินดีรับฟังเมื่อมีคนวิจารณ์ได้ทุกเรื่อง					
๙. ข้าพเจ้ายินดียอมรับฟังคำตักเตือนและการสอนงานจากเพื่อน					
๑๐.ข้าพเจ้าคิดว่า ทุกคนมีความดีและความสามารถที่แตกต่างกัน					
ง.ด้านความสามัคคี					
๑.ข้าพเจ้าสามารถเป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี					
๒.ข้าพเจ้าพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาด้วยการประนีประนอม					
๓.ข้าพเจ้าพยายามประสานความสนใจทุกอย่างของผู้อื่นและของข้าพเจ้าเข้าด้วยกันเพื่อความสำเร็จของงาน					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๔.ข้าพเจ้าพยายามหาทางสายกลางระหว่างความคิดเห็นของข้าพเจ้ากับความคิดเห็นของคนอื่นๆ					
๕.ข้าพเจ้าร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ					
๙.ข้าพเจ้าพยายามให้คนอื่นๆมีส่วนรับรู้ในปัญหาขัดแย้ง เพื่อที่เราจะได้ร่วมมือกันและช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหา					
๑๐. ข้าพเจ้าสามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้เห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ					
จ. ด้านความเมตตา					
๑.ข้าพเจ้าร่วมกิจกรรมที่มีประโยชน์กับตนเองเท่านั้น					
๒.ข้าพเจ้าช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีใครร้องขอ					
๓.ข้าพเจ้าเตือนเพื่อนไม่ให้หนีเรียนหรือไม่ส่งงาน					
๔.ข้าพเจ้าจะพิจารณาข้อเท็จจริงก่อนสรุปว่าการกระทำของผู้อื่นดีหรือไม่					
๕.ข้าพเจ้าไม่สนใจความทุกข์ของผู้อื่นที่ไม่รู้จัก					
๖.ข้าพเจ้าไม่ถือโกรธเพื่อนที่พูดหรือทำให้ไม่สบายใจ					
๗. ข้าพเจ้าสามารถสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม					
๘.ข้าพเจ้าพยายามที่จะไม่ทำร้ายจิตใจหรือความรู้สึกของคนอื่น					
๙.ข้าพเจ้ายินดีรับฟังความทุกข์ของผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือแม้มีภาระที่จะต้องทำ					
๑๐.ข้าพเจ้าพยายามถนอมน้ำใจของคนอื่น และพยายามรักษาสัมพันธภาพของเราไว้					

ตอนที่ ๔ การสะท้อนความคิดเห็นต่อกิจกรรมพัฒนาตนเอง

คำชี้แจง : ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม

ข้อความ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑. กิจกรรมกาลเวลานำพาเรามาร่วมกัน					
๒. กิจกรรมรอยอดีต					
๓. กิจกรรมคือความใฝ่ฝัน					
๔. กิจกรรมหันมองสังคม					
๕. กิจกรรมเส้นทางสร้างสังคมแห่งฝัน					
๖. กิจกรรมเรียนรู้ธรรมเพิ่มพลังตน					
๗. กิจกรรมคนแห่งอนาคต					
๘. กิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน					
๙. กิจกรรมขยายข่ายความดี					
๑๐. กิจกรรมเพราะมีวันนั้นคืออันวันนี้					
๑๑. กิจกรรมบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น					
๑๒. กิจกรรมบันทึกวิถีพัฒนาตน : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า					
๑๓. กิจกรรมพัฒนาตนเอง					
๑๔. กิจกรรมการฝึกสติ					

การตอบแบบสอบถามที่สมบูรณ์ของท่านคือคุณค่าความรู้ที่ได้รับ
ขอขอบคุณในความร่วมมือ

เครื่องมือที่ ๓
สมุดบันทึก
วันนี้ที่ฉันเป็น

ชื่อผู้ร้อยเรียง

ระดับชั้น

วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่

เรื่องของฉัน

วัน / เดือน / ปีเกิด

คติพจน์ประจำใจ

ลักษณะเด่นของฉัน

.....

.....

.....

.....

ข้อดีที่ฉันคิด

.....

.....

.....

.....

ความภาคภูมิใจของฉัน

.....

.....

.....

.....

ผลการเรียนของฉัน

() ดีมาก () ดี () ปานกลาง () พอใช้

ความมุ่งหวังการเรียนเทอมนี้

.....

.....

วิชาที่ฉันคาดว่าจะทำให้ได้ดีคือ

.....

.....

สิ่งที่อยากให้ทุกคนจดจำเมื่อนึกถึงฉันคือ

.....

.....

.....

วันนี้ฉันเป็น

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

สิ่งที่ฉันได้ทำวันนี้และความพึงพอใจต่อสิ่งที่ทำ

() มากที่สุด () มาก () ปานกลาง () น้อย () น้อยที่สุด

สิ่งที่คิดว่าเป็นความดี

.....

.....

.....

สิ่งที่ควรต้องพัฒนา

.....

.....

.....

วิธีการที่คาดว่าจะใช้พัฒนาหรือเสริมสร้างความดี

.....

.....

.....

ความคาดหวังจากการพัฒนาหรือเสริมสร้างความดี

.....

.....

.....

ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับผลจากการพัฒนาหรือเสริมสร้างความดี

.....

.....

.....

เครื่องมือที่ ๔
สมุดบันทึก
วิธีพัฒนาตน
ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า

ชื่อผู้สร้างฝัน

ชื่อเพื่อนผู้พิทักษ์.....

ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า

๑. เป้าหมายหรือความสำเร็จในชีวิตที่คาดหวัง

.....

.....

.....

๒. เป้าหมายหรือความสำเร็จทางการเรียนที่คาดหวัง

.....

.....

.....

๓. บุคคลที่เป็นแบบอย่างในชีวิต

.....

.....

.....

๔. การเชื่อมโยงเส้นทางสู่เป้าหมายทางการเรียนและชีวิต

.....

.....

.....

๕. การใช้ชีวิตในวิทยาลัยเพื่อนำสู่ความสำเร็จ

.....

.....

.....

ปณิญาการพัฒนาตนเองของกลุ่ม

ข้าพเจ้าทั้งหลายที่จะถือปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม (สาราณียธรรม ๖) เพื่อการพัฒนาตนเองดังนี้

๑. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริตทั้งต่อตนเองและผู้อื่น
๒. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม
๓. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนเป็นผู้มีความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่หมู่คณะและสังคม
๔. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนเป็นผู้มีความยุติธรรม เคารพต่อความคิดเห็นและยอมรับความแตกต่างในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
๕. ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตนเป็นผู้มีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง

วันที่.....เดือน.....ปี.....

หลักธรรมฉันปฏิบัติในวันนี้คือ.....

.....

ลักษณะการปฏิบัติ.....

.....

.....

ผลการปฏิบัติคือ

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ

.....

.....

วิธีการฝึกฝน

.....

.....

ความพึงพอใจต่อการปฏิบัติ

() มากที่สุด () มาก () ปานกลาง () ค่อนข้างน้อย () ไม่ปฏิบัติ

ความคาดหวังครั้งต่อไป

.....

.....

กำลังใจจากเพื่อนผู้พิทักษ์

.....

.....

ลายมือชื่อผู้ร้อยเรียง ลายมือชื่อเพื่อนผู้พิทักษ์

.....

.....

บทสรุปของเรื่องราว

จากจุดเริ่มต้นถึงวันนี้ ฉันคิดว่า ฉันสามารถปฏิบัติตนได้ตามหลักธรรมในระดับ

() มากที่สุด () มาก () ปานกลาง () ค่อนข้างน้อย () ไม่ปฏิบัติ

ความภาคภูมิใจที่อยากบอกคือ

หากจะให้รางวัลแก่ตนเอง ฉันจะให้...() ๑๐ () ๙ () ๘ () ๗ () ๖ () ๕

และในวันข้างหน้าฉันตั้งใจว่า

คำชมเชยจากเพื่อนผู้พิทักษ์

รางวัลจากเพื่อนผู้พิทักษ์ คือ...() ๑๐ () ๙ () ๘ () ๗ () ๖ () ๕

คำชมเชยจากครู.....

รางวัลจากครูคือ.....() ๑๐ () ๙ () ๘ () ๗ () ๖ () ๕

เติมพลัง

ผู้ชนะ ---- ผู้นำเชือกคือ

.....ผู้ที่สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือความจริงอะไรคือฝัน

.....ผู้ที่ชอบที่จะเป็นตัวของตัวเองและใช้ความพยายามเต็มที่

.....ผู้ที่ชอบเปิดเผยความจริงของตนเองแทนที่จะสร้างภาพลวงตาแก่ผู้อื่น

.....ผู้ที่สำนึกได้ถึงความต่างระหว่าง “การถูกรัก” และ “การให้ความรัก”

.....ผู้ที่รับฟังผู้อื่นและประเมินเรื่องราวเพื่อหาข้อสรุปของตนเอง

.....ผู้ที่ชื่นชอบและให้ความนับถือผู้อื่นโดยไม่จำกัดวง และไม่ทำลาย

.....ผู้ที่จะไม่เล่นบท “ใจเสาะ” หรือ “ตำหนิไปหมด”

.....ผู้ที่ได้รับผิดชอบหน้าที่ชีวิตของตนและรู้จักใช้เวลาอย่างมีค่า

.....ผู้ที่รู้จักอดีตและสำนึกต่อปัจจุบันโดยไม่ลืมนองไกลไปในอนาคต

.....ผู้ที่เรียนรู้อารมณ์และข้อจำกัดของตนรวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนได้

...ผู้ที่มิชีวิตชีวา สนุกกับการเรียน การงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยไม่คิดริษยา

....ผู้ที่มีวินัยในการควบคุมตนเองเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีสำนึกถึงสังคม

.....และสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่เราทุกคนสามารถเป็นไปได้

[illegible]

เครื่องมือที่ ๕

แผนกิจกรรมที่ ๑ กาลเวลานำพาเราาร่วมกัน(สัปดาห์ที่ ๑- ๒)

แนวคิด

ทุกคนล้วนมีประสบการณ์เดิม ความคิด ความเชื่อที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้ระหว่างกันเพื่อทำกิจกรรม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนแต่ละคนได้บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง
๒. เพื่อให้นักเรียนได้สะท้อนความคาดหวังร่วมกัน
๓. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างเหมาะสม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม

๔ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้

ลวดแพนตาซี สีต่าง ๆ ขนาด ๘ นิ้ว ๓๐ เส้น กระดาษรูปหัวใจขนาด ๕ นิ้ว ๓๐ แผ่น
กระดาษปรู๊ฟ สีเมจิก

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๖ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน เลือกประธานและเลขากลุ่ม (๑๐ นาที)
๒. แจกลวดแพนตาซีคนละ ๑ เส้นสำหรับสร้างเป็นสัญลักษณ์แทนตนเอง และกระดาษรูปหัวใจ คนละ ๑ แผ่นเพื่อให้เขียนสิ่งที่ชอบและไม่ชอบอย่างละ ๒ ข้อ ใช้เวลา ๑๐ นาที (๑๕ นาที)
๓. ให้แต่ละคนแนะนำตัวต่อเพื่อนในกลุ่ม ผ่านสัญลักษณ์ลวดแพนซี โดยแจ้งว่า ชื่ออะไร สัญลักษณ์สัมพันธ์กับตนเช่นไร ความคาดหวังต่อกิจกรรม พร้อมทั้งบอกสิ่งที่ชอบและไม่ชอบคนละ ๕ นาที ในระหว่างนี้ให้เลขากลุ่มบันทึกสิ่งที่บอกเล่า (๓๕ นาที)
๔. หลังจากทีทุกคนแนะนำตัวเสร็จให้ช่วยกันหลอมรวมสัญลักษณ์ สิ่งที่ชอบไม่ชอบและความคาดหวังของแต่ละคน ลงในกระดาษปรู๊ฟเป็นสัญลักษณ์และเรื่องราวของกลุ่ม โดยให้ยังคงสัญลักษณ์ของแต่ละคน (๓๐ นาที)
๕. นำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่มละ ๕ นาที (๓๐ นาที)
๖. ที่ประชุมช่วยกันหลอมรวมเรื่องราวแต่ละกลุ่มเป็นเรื่องราวและความคาดหวังรวมทั้งหมด (๓๐ นาที)
๗. ผู้ดำเนินการสรุปสิ่งที่เรียนรู้ร่วมกันจากกิจกรรม และเป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน พร้อมทั้งมอบหมายให้บันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น เป็นเวลา ๔ สัปดาห์ (๒๕ นาที)
๘. ร่วมกันนั่งสมาธิแผ่เมตตา ๕ นาที (๕ นาที)

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น มีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่นำเสนอ

เครื่องมือที่ ๖

แผนกิจกรรมที่ ๒ สายธารแห่งชีวิตดอกไม้แห่งความหวัง (สัปดาห์ที่ ๓)

แนวคิด

ทุกคนล้วนมีความหวัง ความฝันถึงความสำเร็จ การยอมรับจากคนรอบข้าง ซึ่งอาจมีหลายครั้งที่มีความสุข หากแต่บางครั้งของช่วงเวลาอาจต้องเผชิญกับสิ่งคับข้อง ทำให้เกิดทุกข์ จึงควรต้องทบทวน เพื่อให้มีสติ สร้างกำลังใจแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนสามารถทบทวนการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาอย่างมีสติ
๒. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ตนเองบนพื้นฐานของความจริง
๓. เพื่อให้นักเรียนเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง
๔. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างเหมาะสม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๔ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้

๑. กระดาษเอ ๔ และสีเมจิก
๒. แผนภาพดอกไม้แห่งชีวิต
๓. วีซีดีเรื่องสุขแท้สุขเทียม
๔. เพลง Live and learn

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. สุ่มเลือกตัวแทนนักเรียน ๓ คนเพื่อบอกเล่าสิ่งที่เรียนรู้จากการบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น พร้อมทั้งแสดงความชื่นชมให้กำลังใจ (๒๐ นาที)
๒. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่ม ๆ ละ ๑๐ คน ด้วยกิจกรรมดอกไม้แบ่งกลุ่ม วิธีการคือให้นักเรียนนั่งเป็นวงกลม แจกดอกไม้ ๑๐ แฉกกระจายในวงกลม พร้อมทั้งแจ้งว่า ครั้งที่ ๑ เป็นการส่งดอกไม้แห่งการโชคดี หากเปิดเพลงแล้วให้ส่งต่อดอกไม้ถึงเพื่อนๆ และเมื่อเพลงจบดอกไม้อยู่ที่ใครผู้นั้นถือว่า โชคดี ทั้งนี้เมื่อจบเพลงก็แยกผู้โชคดีออกเป็น ๑ กลุ่ม ครั้งที่ ๒ เป็นการส่งดอกไม้แห่งความโชคร้าย หากเปิดเพลงแล้วให้ส่งต่อดอกไม้ถึงเพื่อนๆ และเมื่อเพลงจบดอกไม้อยู่ที่ใครผู้นั้นถือว่า โชคร้าย ทั้งนี้เมื่อจบเพลงก็แยกผู้โชคร้ายออกเป็น ๑ กลุ่ม จากนั้นครูสุปร่วมกับนักเรียนถึงพฤติกรรมการส่งดอกไม้แห่งความโชคดีและโชคร้าย ซึ่งพบว่า นักเรียนจะพยายามส่งดอกไม้แห่งความโชคร้ายให้พ้นตัวเพราะความกลัวผลที่อาจจะเกิดขึ้นเพียงเพราะการคาดเดา จนบางครั้งกลายเป็นการยัดเหยียดให้ผู้อื่น พร้อมทั้งแนวคิดในการดำเนินชีวิต (๒๐ นาที)
๓. แจกกระดาษ เอ ๔ คนละ ๑ แผ่น พร้อมสีเมจิก และให้แต่ละคนวาดภาพสายธารแห่งชีวิต โดยให้เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมา เสมือนแม่น้ำสายหนึ่ง ที่มีจุดเริ่มต้น ณ ที่แห่งนี้ และกลายเป็นสายน้ำที่ไหลผ่านสิ่งต่าง ๆ มากมาย บางส่วนของแม่น้ำก็ไหล

ราบรื่นเป็นเส้นตรง บางช่วงก็คดเคี้ยว มีเกาะแก่งปะทะโขดหิน บางช่วงก็สงบและแม่น้ำต้องมีจุดหมายปลายทาง ซึ่งจุดหมายปลายทางของแม่น้ำก็เช่นจุดมุ่งหมายชีวิต (๕ นาที)

๔. มอบหมายให้แต่ละคนถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตของตนลงในจินตนาการสายธารแห่งชีวิต พร้อมเปิดเพลงประกอบขณะจินตนาการภาพสายธาร (๑๕ นาที)

๕. ให้แต่ละคนเล่าประสบการณ์ชีวิต ความสุข ความทุกข์จุดหักเหของชีวิตให้เพื่อนในกลุ่ม ทราบ (๒๕ นาที)

๖. แจกแผนภาพดอกไม้แห่งชีวิต ให้นักเรียนคนละ ๑ ภาพ ให้เวลาคนละ ๑๕ นาที สำหรับการพิจารณาตนเองเงียบ ๆ ในประเด็นต่อไปนี้ อดทนคติ, ความปรารถนาทางการศึกษา อาชีพ ที่ใฝ่ฝัน จุดอ่อนและจุดแข็งของตน ความสุขหรือความทุกข์ที่ประสบในช่วงเวลาของชีวิต/แนว ทางแก้ไข ตลอดจนผู้เป็นแบบอย่างและแรงใจ (๑๕ นาที)

๗. ให้นักเรียนแต่ละคนบอกเล่าดอกไม้แห่งชีวิตของตนเองให้เพื่อน ๆ ในกลุ่มฟังคนละ ๕ นาที (๓๐ นาที)

๘. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปแนวคิดที่ได้จากกิจกรรมสายธารแห่งชีวิตและดอกไม้แห่ง ความหวัง (๑๐ นาที)

๙. ให้ตัวแทนสมาชิกแต่ละกลุ่ม นำเสนอสิ่งที่เรียนรู้ต่อที่ประชุม (๒๐ นาที)

๑๐. นำเสนอวีดิทัศน์เรื่องสุขแท้สุขเทียม ความยาว ๒๐ นาที ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับกรณี สถานการณ์ปัญหาครอบครัวที่เคยร้ายรมยมีชื่อเสียง ต้องเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจ และลูก ๆ ต้องร่วมกัน ตัดสินใจเลือกปฏิบัติในการเผชิญกับความจริง ที่เกิดจากการครอบครองและมีเป้าหมายเพื่อสร้างพลัง รักในครอบครัว (๒๐ นาที)

๑๑. ร่วมกันสรุปถึงแนวคิดที่จากวีดิทัศน์ และแนวทางการดำเนินชีวิต ที่ต้องเผชิญทั้ง ความสุขและความทุกข์ การกำหนดสติรู้ให้เท่าทัน มุ่งมั่นในเป้าหมายของชีวิตโดยต้องเข้าใจและ ยอมรับในข้อดีข้อด้อยของตนเองและนำมาปรับเป็นพลังที่จะพัฒนาตนเอง (๑๐ นาที)

๑๒. แจกเนื้อเพลง Live and learn ให้นักเรียนร่วมกันขับร้อง (๒๐ นาที)

“สุขความทุกข์ ไม่มีใครรู้ว่าจะมาเมื่อไหร่ จะยอมรับความจริงที่เจอได้แค่ไหน
เพราะชีวิตคือชีวิต เมื่อมีเข้ามาก็มีเลิกไป
มีสุขสมมีผิดหวัง หัวเราะหรือหวนไห้ เกิดขึ้นได้ทุกวัน
อยู่ที่เรียนรู้ อยู่ที่ยอมรับมัน ตามความคิดสติเราให้ทัน
อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด
สุขก็เตรียมไว้ ว่าความทุกข์คงตามมาอีกไม่ไกล จะได้รับความจริงเมื่อต้องเจ็บปวดไหว

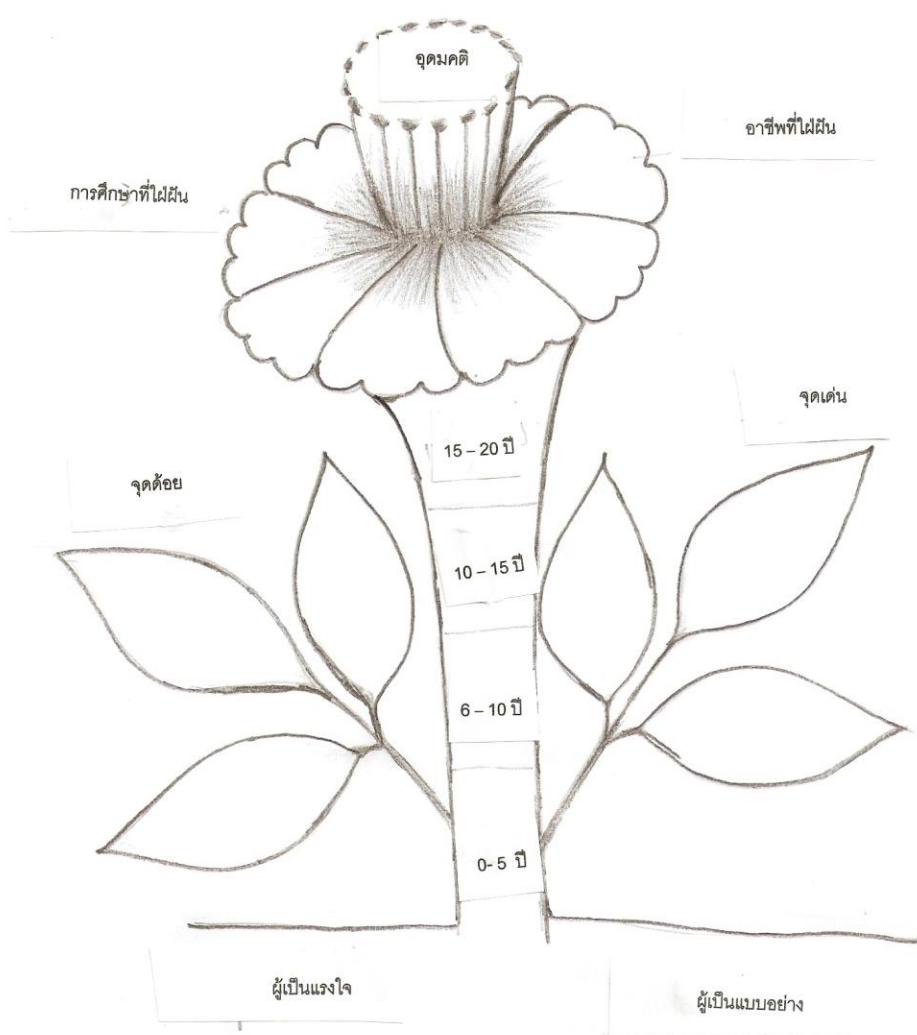
เพราะชีวิตคือชีวิต เมื่อมีเข้ามาก็มีเลิกไป
มีสุขสมมีผิดหวัง หัวเราะหรือหวนไห้ เกิดขึ้นได้ทุกวัน
อยู่ที่เรียนรู้ อยู่ที่ยอมรับมัน ตามความคิดสติเราให้ทัน
อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด
อยู่ที่เรียนรู้ อยู่ที่ยอมรับมัน ตามความคิดสติเราให้ทัน

อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด
อยู่ที่เรียนรู้ อยู่ที่ยอมรับมัน ตามความคิดสติเราให้ทัน
อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด
อยู่กับสิ่งที่มีไม่ใช่สิ่งที่ฝัน และทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ”

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่น่าเสนอ

แผนภาพดอกไม้แห่งความหวัง

เครื่องมือที่ ๗ แผนกิจกรรมที่ ๓ คือความใฝ่ฝัน (สัปดาห์ที่ ๔)

แนวคิด

การดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลย่อมประสบทั้งความสุขความทุกข์ ความสำเร็จหรือปัญหา หากแต่สิ่งสำคัญคือ การกำหนดเป้าหมายของชีวิต ที่เกิดจากการทบทวนวิเคราะห์ตนเองด้วยความเข้าใจ และตระหนักว่า ตนคือส่วนหนึ่งของสังคม มีความสำคัญในการร่วมสร้างสังคมให้เป็นสุข ด้วยการปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามหลักศาสนาธรรม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ตนเองได้อย่างเหมาะสม
๒. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจการดำเนินชีวิตตามหลักสามัคคีธรรม(สาราณียธรรม๖)
๓. เพื่อให้นักเรียนเกิดแนวคิดในการร่วมสร้างสังคมแห่งความสุข
๔. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างเหมาะสม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๓ ชั่วโมง (๑๘๐ นาที)

วัสดุที่ใช้

๑. กระดาษ เอ ๔
๒. กระดาษปรู๊ฟ
๓. สีเมจิก

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. สุ่มเลือกตัวแทนนักเรียน ๓ คนเพื่อบอกเล่าสิ่งที่เรียนรู้จากการบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น พร้อมทั้งแสดงความชื่นชมให้กำลังใจ (๒๐ นาที)
๒. แจกกระดาษ เอ ๔ ให้นักเรียนคนละ ๑ แผ่น ให้แต่ละคนเขียนสิ่งที่มีความภาคภูมิใจ จำนวน ๓ ข้อและความเสียใจจำนวน ๓ ข้อ (๑๐ นาที)
๓. ให้นักเรียนจับคู่เพื่อนบอกเล่าความภาคภูมิใจและความเสียใจ สรุปรวมกัน และขยายเพิ่ม จาก ๑ คู่ เป็น ๓ คู่ พร้อมทั้งให้บอกเล่าเรื่องราวความภาคภูมิใจและความเสียใจของแต่ละคู่ และสรุปรวมเป็นเรื่องราวของกลุ่ม (๒๐ นาที)
๔. ให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอ กลุ่มละ ๕ นาที (๒๕ นาที)
๕. สรุปลสิ่งที่เรียนรู้จากกิจกรรม ให้ข้อคิดการดำเนินชีวิตที่ผ่านมาที่ทุกคนล้วนมีความฝัน ความหวัง ความสุข และความทุกข์ เป็นที่มาของความภาคภูมิใจและความเสียใจ และที่สำคัญคือ ทุกคนล้วนภาคภูมิใจที่ทำตนมีคุณค่าเพื่อคนอื่น (๒๐ นาที)

๖. แจกกระดาษเอ ๔ ให้คนละ ๑ แผ่นและให้วาดภาพสังคมในฝันดินแดนแห่งความรักให้เวลาคนละ ๑๐ นาที (๑๐ นาที)

๗. ให้แต่ละคนเล่าความหมายภาพสังคมในฝันดินแดนแห่งความรักให้เพื่อนในกลุ่มฟังคนละ ๕ นาที โดยกำหนดมอบหมายให้เลขากลุ่มสรุปประเด็นที่เพื่อนในกลุ่มบอกเล่าและห้ามแสดงความคิดเห็นโต้แย้งหรือล้อเลียนในสิ่งที่เพื่อนบอกเล่า (๓๐ นาที)

๘. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวาดภาพสังคมในฝันดินแดนแห่งความรัก ที่เกิดจากจินตนาการร่วมของทุกคน ลงในกระดาษปรีฟ โดยกำหนดว่า ความคิดของทุกคนต้องปรากฏในภาพวาดรวมของกลุ่ม และให้ทุกคนลงลายมือชื่อกำกับในภาพวาด (๓๐ นาที)

๙. ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกนำเสนอกลุ่มละ ๕ นาที (๓๐ นาที)

๑๐. สรุปข้อคิดเห็นจากการทำกิจกรรมและเน้นแนวคิดสังคมในฝันคือ สังคมที่ประกอบด้วยคนเป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ มีวินัย มีความรักเมตตาเอื้ออาทร ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ หากเราพยายามเรียนรู้ เข้าใจเพื่อนมนุษย์ เอาใจเขาใส่ใจเรา มีการยอมรับฟังซึ่งกันและกัน (๑๕ นาที)

๑๑. ให้แต่ละคนเลือกเพื่อนเพื่อทำหน้าที่เป็นเพื่อนผู้พิทักษ์ คอยให้กำลังใจเสริมเตือนให้ใช้ชีวิตคิดและทำในสิ่งที่ดี พร้อมทั้งแจ้งรายชื่อเพื่อนผู้พิทักษ์ของตนเอง (๒๐ นาที)

๑๒. ให้นักเรียนร่วมนั่งสมาธิแผ่เมตตา ๑๐ นาที (๑๐ นาที)

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่นำเสนอ

เครื่องมือที่ ๘ แผนกิจกรรมที่ ๔ หันมองสังคม (สัปดาห์ที่ ๕)

แนวคิด

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบัน ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะวัยรุ่นที่กำลังพัฒนาอัตลักษณ์ความเป็นตัวตน ดังนั้น การเรียนรู้สังคมอย่างพินิจพิเคราะห์ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจสภาพการณ์สังคม สามารถปรับตนเรียนรู้การแสวงหาบทบาทในฐานะสมาชิกที่ดีของสังคมได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
๒. เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักถึงการปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม
๓. เพื่อให้นักเรียนเกิดแนวคิดในการร่วมสร้างสังคมแห่งความสุข
๔. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างเหมาะสม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๔ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้

๑. กระดาษปรีฟ
๒. สีเมจิก
๓. กระดาษเอ ๔
๔. บทความกรณีศึกษาจำนวน ๓ เรื่อง

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. สุ่มเลือกตัวแทนนักเรียน ๓ คนบอกเล่า ผลการเรียนรู้จากการบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น พร้อมที่แสดงความชื่นชมให้กำลังใจ (๒๐ นาที)
๒. ทบทวนกิจกรรมสังคมในฝันดินแดนแห่งความรัก และแจกกระดาษ เอ ๔ ให้นักเรียนคนละ ๑ แผ่น กำหนดให้วาดภาพสังคมแห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน คนละ ๑๐ นาที (๑๕ นาที)
๓. ให้นักเรียนกลับเข้ากลุ่มเดิมในครั้งที่ผ่านมา และให้บอกเล่าภาพสังคมแห่งความจริงให้เพื่อนในกลุ่มฟัง คนละ ๕ นาที โดยกำหนดมอบหมายให้เลขากลุ่มสรุปประเด็นที่เพื่อนในกลุ่มบอกเล่าและห้ามแสดงความคิดเห็นโต้แย้งหรือล้อเลียนในสิ่งที่เพื่อนบอกเล่า (๓๐ นาที)
๔. ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันวาดภาพสังคมแห่งความจริง ที่เกิดจากมุมมองร่วมของทุกคน ลงในกระดาษปรีฟ โดยกำหนดว่า ความคิดของทุกคนต้องปรากฏในภาพวาดรวมของกลุ่ม และให้ทุกคนลงลายมือชื่อกำกับในภาพวาด (๓๐ นาที)
๕. ให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนออกนำเสนอกลุ่มละ ๕ นาที (๓๐ นาที)

๖.สรุปข้อคิดเห็นสถานการณ์สังคมในปัจจุบัน ที่มีความเป็นส่วนตัว แข่งขัน แบ่งพรรคพวก และคำนึงถึงผู้อื่นและส่วนรมน้อยลง ทำให้คนในสังคมมีความเครียด ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติ ส่วนรวม (๑๕ นาที)

๗.แจกเอกสารใบงานกรณีตัวอย่างให้นักเรียนวิเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนดกลุ่มละ ๑ เรื่อง จำนวน ๓ เรื่อง ใช้เวลากลุ่มละ ๓๐ นาที ได้แก่

๑) เอกสารใบงานเรื่องบุญที่ถูกลืม โดยพระไพศาล วิสาโล

๒) เอกสารใบงานเรื่อง.....โดย ท เลียงพิบูลย์

๓) เอกสารใบงานเรื่องฉลาดทำใจในการรับรู้ข่าวสาร โดยพระไพศาล วิสาโล

๘. ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอการวิเคราะห์กลุ่มละ ๘ - ๑๐ นาที (๕๐ นาที)

๙. ร่วมกันสรุปแนวคิดจากกิจกรรม (๑๐ นาที)

๑๐. ให้นักเรียนร่วมนั่งสมาธิแผ่เมตตา ๑๐ นาที (๑๐ นาที)

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่นำเสนอ

เอกสารใบงาน
ประกอบกิจกรรมหันมองสังคม
เรื่อง : บุญที่ถูกลืม โดย พระไพศาล วิสาโล

คำชี้แจง :

- ๑.ให้นักเรียนอ่านและทำความเข้าใจบทความ
- ๒.ให้แสดงความคิดเห็นตามประเด็นที่กำหนด

เนื้อหาบทความ :

คุณนายแก้ว" เป็นเจ้าของโรงเรียนที่ชอบทำบุญมาก เป็นเจ้าภาพทอดผ้าป่าทอดกฐินอยู่เนืองๆ ใครมาบอกบุญสร้างโบสถ์วิหารที่ไหน ไม่เคยปฏิเสธ เธอปลื้มปีติมากที่ถวายเงินนับแสนสร้างหอระฆังถวายวัดข้างโรงเรียน แต่เมื่อได้ทราบว่ามีนักเรียนคนหนึ่งไม่มีเงินจ่ายค่าเล่าเรียน ค้างชำระมาสองเทอมแล้วเธอตัดสินใจไล่นักเรียนคนนั้นออกจากโรงเรียนทันที

" สายใจ" พาป้าวัย ๗๐ และเพื่อนซึ่งมีอาชีพการไปถวายภัตตาหารเช้าที่วัดแห่งหนึ่ง ซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นที่ศรัทธาหนักของประชาชนทั่วประเทศ เช้าวันนั้นมีคนมาทำบุญคับคั่ง จนลานวัดแน่นขนัดไปด้วยรถ เมื่อได้เวลาพระฉัน ญาติโยมก็พากันกลับ สายใจพาหญิงชราและเพื่อนผู้พิการเดินกระย่องกระแย่งฝ่าแดดกล้า ไปยังถนนใหญ่เพื่อขึ้นรถประจำทางกลับบ้าน ระหว่างนั้นมีรถเก๋งหลายสิบล้อคันแล่นผ่านไป แต่ตลอดเส้นทางเกือบ ๓ กิโลเมตร ไม่มีผู้ใจบุญคนใดรับผู้เฒ่าและคนพิการขึ้นรถเพื่อไปส่งถนนใหญ่เลย

เหตุการณ์ทำนองนี้มีใช่เป็นเรื่องแปลกประหลาดในสังคมไทย "ชอบทำบุญแต่ไร้น้ำใจ" เป็นพฤติกรรมที่พบเห็นได้ทั่วไปในหมู่ชาวพุทธทำให้เกิดคำถามขึ้นมาว่าคนไทยนับถือพุทธศาสนากันอย่างจริงจังมีพฤติกรรมแบบนี้ กันมาก เหตุใดการนับถือพุทธศาสนาจึงไม่ช่วยให้คนไทยมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะผู้ที่ทุกข์ยาก การทำบุญไม่ช่วยให้คนไทยมีเมตตากรุณาต่อผู้อื่นเลยหรือ

หากสังเกตจะพบว่าการทำบุญของคนไทยมักจะกระทำต่อสิ่งที่อยู่สูงกว่าตน เช่น พระภิกษุ สงฆ์วัดวาอาราม พระพุทธเจ้า เป็นต้น แต่กับสิ่งที่ถือว่าอยู่ต่ำกว่าตน เช่น คนยากจน หรือสัตว์น้อยใหญ่ เรากลับละเลยกันมาก (ยกเว้นคนหรือสัตว์ที่ถือว่าเป็น "พวกกู" หรือ "ของกู") แม้แต่เวลาไปทำบุญที่วัด เราก็มักละเลยสามเณรและแม่ชี แต่กุสึกุจ่อเต็มทีกับพระสงฆ์

อะไรทำให้เราชอบทำบุญกับสิ่งที่อยู่สูงกว่าตนใช่หรือไม่ว่าเป็นเพราะเราเชื่อว่าสิ่งสูงส่งเหล่านั้นสามารถบันดาลความสุขหรือให้สิ่งดีๆ ที่พึงปรารถนาแก่เราได้ เช่น ถ้าทำอาหารถวายพระ บริจาคเงินสร้างวัดหรือพระพุทธรูป ก็จะได้รับ ความมั่งมีศรีสุข มีอายุ วรรณะ สุข เป็นต้น หรือช่วยให้ได้ไปเกิดในสวรรค์ มีความสุขสบายในชาติหน้า ในทางตรงข้ามสิ่งที่อยู่ต่ำกว่าเรานั้น ไม่มีอำนาจที่จะบันดาลอะไรให้เราได้ หรือไม่ช่วยให้เราสุขสบายขึ้น เราจึงไม่สนใจที่จะช่วยเหลือแผ้วแผ่ให้แก่สิ่งเหล่านั้น

นั่นแสดงว่าที่เราทำบุญกันมากมายก็เพราะหวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ดังนั้นยิ่งทำบุญด้วยท่าทีแบบนี้ก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น ผลคือจิตใจยิ่งคับแคบ ความเมตตากรุณาต่อผู้ทุกข์ยากมีแต่น้อยลงไม่ต้องสงสัยเลยว่าการทำบุญแบบนี้กลับจะทำให้ได้บุญน้อยลง แน่แน่นอนว่าประโยชน์ย่อมเกิด

แก่ผู้รับอยู่แล้ว เช่น หากถวายอาหาร อาหารนั้นย่อมทำให้พระสงฆ์กำลังในการศึกษาปฏิบัติธรรมได้มากขึ้นแต่อาณิสสที่่จะเกิดแก่ผู้ถวายนั่นย่อมไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะเจือด้วยความเห็นแก่ตัว ยิ่งถ้าทำบุญ ๑๐๐ บาท เพราะหวังจะได้เงินล้าน บุญที่เกิดขึ้นย่อมน้อยลงไปอีกเพราะใช้หรือไม่ว่านี้เป็น การ"ค้ากำไรเกินควร"

บุญที่ทำในรูปของการถวายทานนั้น ไม่ว่าจะเป็นอาหารหรือเงินก็ตาม จุดหมายสูงสุดอยู่ที่ การลดความยึดติดถือมั่นในตัวของกู ยิ่งลดได้มากเท่าไรก็ยิ่งเข้าใกล้นิพพานอันเป็นประโยชน์สูงสุดที่เรียกว่า"ปรมัตถะ" ซึ่งสูงกว่าสวรรค์ในชาติหน้า (สัมปรายภคตถะ) หรือความมั่งมีศรีสุขในชาตินี้ (ทิฏฐธัมมิกตถะ) แต่หากทำบุญเพราะหวังแต่ประโยชน์ส่วนตน อยากได้เข้าตัวมากๆ แทนที่จะสละออกไปก็ยิ่งห่างไกลจากนิพพาน หรือกลายเป็นอุปสรรคขวางกั้นนิพพานด้วยซ้ำ อันที่จริงอย่าว่าแต่นิพพานเลย แม้แต่ความสุขในปัจจุบันชาติ ก็อาจเกิดขึ้นได้ยาก เพราะจิตที่คิดแต่จะเอาอันนั้นเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์

ในทานมัททผลสูตรอังคุตตรนิกายพระพุทธองค์ได้ตรัสกับพระสารีบุตรว่า ทานที่ไม่มัวอาณิสส มากได้แก่ "ทานที่ให้อย่างมีใจเยื่อใยให้ทานอย่างมีจิตผูกพัน ให้ทานอย่างมุ่งหวังสั่งสมบุญ" รวมถึงทานที่ให้เพราะต้องการเสวยผลในชาติหน้า เป็นต้น พิจารณาเช่นนี้จะพบว่าทานที่ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่ทำกันนั้น หาใช่ทานที่พระองค์สรรเสริญไม่ นอกจากทำด้วยความมุ่งหวังประโยชน์ในชาติหน้าแล้ว ยังมีใจเยื่อใยในทานที่ถวาย กล่าวคือทั้งๆ ที่ถวายให้พระสงฆ์ไปแล้ว ก็ยังไม่ยอมสละสิ่งนั้นออกไปจากใจแต่ใจยังมีเยื่อใยในของชิ้นนั้นอยู่เช่น เมื่อถวายอาหารแก่พระสงฆ์แล้วก็ยังเฝ้าดูว่าหลวงพ่อดังจะตักอาหาร"ของฉัน"หรือไม่ หากท่านไม่ฉัน ก็รู้สึกไม่สบายใจ คิดไปต่างๆ นานา นี่แสดงว่ายังมีเยื่อใยยึดติดผูกพันอาหารนั้นว่าเป็นของฉันอยู่ ไม่ได้ถวายให้เป็นของท่านอย่างสิ้นเชิง เยื่อใยในทานอีกลักษณะหนึ่งที่ได้เห็นได้ทั่วไปก็คือ การมุ่งหวังให้ผู้คนรับรู้ว่าคุณนั้นๆ ฉันเป็นผู้ถวาย ดังนั้นตามวัดวาอารามต่างๆ ทั่วประเทศ ของใช้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ถ้วย ชาม แก้วน้ำ หม้อ โต๊ะ เก้าอี้ ตลอดจนขอบประตูหน้าต่างในโบสถ์ วิหารและศาลาการเปรียญ จึงมีชื่อผู้บริจาคอยู่เต็มไปหมด กระทั่งพระพุทธรูปก็ไม่ละเว้น ราวกับจะยังแสดงความเป็นเจ้าของอยู่ หาไม่ก็หวังให้ผู้คนชื่นชมสรรเสริญตน การทำบุญอย่างนี้ จึงไม่ได้ละความยึดติดถือมั่นในตัวตนเลย

หากเป็นการประกาศตัวตนอีกแบบหนึ่งนั่นเอง การทำบุญแบบนี้แม้จะมีข้อดีตรงที่ช่วยอุปถัมภ์วัดวาอารามและพระสงฆ์ให้ดำรงอยู่ได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็ไม่ส่งเสริมให้ผู้คนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ทุกข์ยากหรือไร้อำนาจวาสนา ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจที่เมืองไทยมีวัดวาอารามใหญ่โตและสวยงามมากมาย แต่เวลาเดียวกันก็มีคนยากจนและเด็กถูกทอดทิ้งเป็นจำนวนมากไม่นับสัตว์อีกนับไม่ถ้วนที่ถูกกละเลยหรือถูกปลิดชีวิตแม้กระทั่งในเขตวัด

อันที่จริงถ้ามองให้กว้างกว่าการทำบุญก็จะพบปรากฏการณ์ในทำนองเดียวกัน นั่นคือคนไทยนิยมทำดีกับคนที่ถือว่าอยู่สูงกว่าตน แต่ไม่สนใจที่จะทำดีกับคนที่ถือว่าต่ำกว่าตน เช่น ทำดี กับเจ้านาย คนรวย ข้าราชการระดับสูง นักการเมือง ทั้งนี้ ก็เพราะเหตุผลเดียวกันคือคนเหล่านั้นให้ประโยชน์แก่เราได้(หรือแม้เขาจะให้คุณได้ไม่มากแต่ก็สามารถให้โทษได้)ประโยชน์ในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นประโยชน์ทางวัตถุ อาจเป็นประโยชน์ทางจิตใจก็ได้ เช่น คำสรรเสริญ หรือการให้ความยอมรับ ประการหลังคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้คนไทยชวนช่วยช่วยเหลือฝรั่งที่ตกทุกข์ได้ยากอย่างเต็มที่แต่

กลับเมินเฉยหากคนที่เดือดร้อนนั้นเป็นพม่ามอญลาวเขมรหรือกะเหรี่ยง ใช้หรือไม่ว่าคำชื่นชมของพม่าหรือกะเหรี่ยงความหมายกับเราน้อยกว่าคำสรรเสริญของฝรั่ง

บุคคลจะได้ชื่อว่าเป็นคนใจบุญไม่ใช่เพราะนิยมทำบุญกับสิ่งที่อยู่สูงกว่าตนเท่านั้น หากยังยินดีที่จะทำบุญกับสิ่งที่เสมอกับตนหรืออยู่ต่ำกว่าตนอีกด้วย แม้เขาจะไม่สามารถให้คุณให้โทษแก่ตนได้ ก็ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ ทั้งนี้ เพราะมิได้หวังผลประโยชน์ใดๆ นอกจากความปรารถนาให้เขาพ้นทุกข์ นี่คือกรุณาที่แท้ในพุทธศาสนา การทำดีโดยหวังผลประโยชน์ หรือยังมีการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติอยู่ ย่อมไม่อาจเรียกว่าทำด้วยเมตตากรุณาอย่างแท้จริง จะว่าไปแล้ว ไม่เพียงความใจบุญหรือความเป็นพุทธเท่านั้น แม้กระทั่งความเป็นมนุษย์ก็วัดกันที่ว่า เราปฏิบัติอย่างไรกับคนที่อยู่ต่ำกว่าเราหรือมีอำนาจน้อยกว่าเรา หาได้วัดที่การกระทำต่อคนที่อยู่สูงกว่าเราไม่ ถ้าเรายังละเลยเด็กเล็ก ผู้หญิง คนชรา คนยากจน คนพิการ คนป่วย รวมทั้งสัตว์เล็กสัตว์น้อย

แม้จะเข้าวัดเป็นประจำ บริจาคเงินให้วัด อุปถัมภ์พระสงฆ์มากมาย ก็ยังเรียกไม่ได้ว่าเป็นคนใจบุญ เป็นชาวพุทธ หรือเป็นมนุษย์ที่แท้ ไม่ผิดหากจะกล่าวว่านี่เป็นเครื่องวัดความเป็นศาสนิกที่แท้ในทุกศาสนาด้วย แม้จะปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่เมินเฉยความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์หรือยิ่งกว่านั้นคือกดขี่บีบบังคับผู้คนในนามของพระเจ้า ย่อมเรียกไม่ได้ว่าเป็นศาสนิกที่แท้ จะกล่าวไปถึงถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ในแง่ของชาวพุทธ การช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากเดือดร้อน ทั้งๆ ที่เขาไม่สามารถให้คุณให้โทษแก่เราได้เป็นเครื่องฝึกใจให้มีเมตตากรุณาและลดละความเห็นแก่ตัวได้เป็นอย่างดี ยิ่งทำมากเท่าไร จิตใจก็ยิ่งเปิดกว้างอึดอัดก็ยิ่งเล็กลงทำให้มีที่ว่างเปิดรับความสุขได้มากขึ้น ยิ่งมีความสุขแก่เขามากเท่าไร เราเองก็ยิ่งมีความสุขมากเท่านั้น สมดังพุทธพจน์ว่า "ผู้ให้ความสุขย่อมได้รับความสุข" เป็นความสุขที่ไม่หวังจะได้รับ แต่ยังไม่อยากก็ยิ่งได้ในทางตรงข้ามยิ่งอยากก็ยิ่งไม่ได้ เมื่อใจเปิดกว้างด้วยเมตตากรุณา เราจะพบว่าไม่มีใครที่อยู่สูงกว่าเราหรือต่ำกว่าเรา ถึงจะเป็นพม่ามอญ ลาว เขมร กะเหรี่ยง ลัวะ ขมุ เขาก็มีสถานะเสมอเรา คือเป็นเพื่อนมนุษย์ และเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย กับเรา แม้แต่สัตว์ก็เป็นเพื่อนเราเช่นกันจิตใจเช่นนี้คือจิตใจของชาวพุทธ และเป็นที่สุดของพุทธศาสนาอย่างแท้จริง การทะนุบำรุงพุทธศาสนาที่แท้ ก็คือการบำรุงหล่อเลี้ยงจิตใจเช่นนี้ให้เจริญงอกงามในตัวเราในลูกหลานของเราและในสังคมของเรา หาใช่การทุ่มเงินสร้างโบสถ์วิหารราคาแพงๆหรือสร้างพระพุทธรูปให้ใหญ่โตที่สุดในโลกไม่

ดังนั้น เมื่อใดที่เราเห็นคนทุกข์ยาก ไม่ว่าเขาจะเป็นใครมาจากไหน เชื้อชาติอะไร ต่ำต้อยเพียงใดอย่าได้เบียดเบียนหน้าหนี ขอให้เปิดใจรับรู้ความทุกข์ของเขา แล้วถามตัวเองว่าเราจะช่วยเขาได้หรือไม่ และอย่างไร เพราะนี่คือโอกาสที่เราจะได้ทำบุญ ลดละอึดอัดตัวตน และบำรุงพระศาสนาอย่างแท้จริง

สิ่งที่มอบหมาย

๑. ท่านมีความคิดเห็นเช่นไรต่อบทความดังกล่าว
๒. ท่านคิดว่า ท่านสามารถทำบุญได้ด้วยวิธีใดบ้าง

เอกสารใบงาน
ประกอบกิจกรรมหันมองสังคม
เรื่อง: โดย ท. เลียงพิบูลย์

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลงใหม่ๆ เป็นเวลาที่ประเทศไทยขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค ยิ่งของที่มาจากต่างประเทศก็ยิ่งหายาก การคมนาคมไม่สะดวกเพราะรถไฟได้รับความเสียหายถูกทำลายในเวลาสงคราม สะพานรถไฟที่ชุมทางบ้านดาราถูกระเบิดเสียหายยับเยิน ยังไม่สามารถจะซ่อมแซมให้เป็นที่เรียบร้อยปกติได้เพียงใช้ชั่วคราว เพราะยังขาดวัสดุดิบเวลานั้นผมมีอายุเพียง ๑๗ ปี ความรู้เพียง ม.๖ และยังไม่มียานอาชีพเป็นล่ำเป็นสัน

แม่เห็นว่าผมอยู่บ้านไม่ได้ทำอะไรอยู่ว่างๆ ก็อยากจะให้ผมรู้จักหัดการค้าขายทำมาหากินเป็นอาชีพบ้าง จึงออกเงินทุนให้ผมจำนวนหนึ่ง เพื่อทำการค้า แนะนำให้ผมซื้อพวกปลาเค็มปลาแห้ง นำขึ้นรถไฟไปขายทางภาคเหนือ แล้วให้ชื่อของภาคเหนือมาขายบ้านเรา มีหอมกระเทียม เป็นต้น ให้สับดูราคาบ้านเราขายอย่างไรแล้วหักคิดดู หากมีอะไรพอจะหำกำไรได้มากก็ให้ฉวยโอกาสซื้อมา ทางภาคเหนือก็เหมือนกัน หากมีอะไรขาดแคลนราคาสูงก็ให้จดจำไว้ แล้วมาสู้บราคาดู เห็นมีกำไรก็ซื้อไปขายเพื่อหำกำไรต่อไปทั้งขึ้นทั้งล่อง ไม่ต้องเสียเวลา

นับแต่ผมเริ่มขึ้นล่องทางภาคเหนือ ทำการค้าแบบขายไปซื้อมาอย่างแม่สอน รู้สึกว่ามีกำไรงานพอคุ้มค่าเหนื่อยและเสียเวลาทั้งเกิดความสนุกด้วย แต่รถไฟเดินเพียงวันละ ๒ เที่ยวขึ้นล่องเท่านั้น เพราะขาดแคลนหัวรถจักร และรถตู้มีไม่พอ ฉะนั้นคนจึงแออัดเบียดกันไม่มีที่นั่งและที่ยืน เพราะคนโดยสารแน่น ส่วนสินค้าของผมก็อยู่ในตู้ ต.ญ. ข้างล่าง ผมกับเพื่อนก็นั่งบนหลังคาคอยระวังของไปพร้อมด้วย เพราะพวกตีนแมวมันคอยถีบของตกรถไฟเสมอคนช่วยคอยหาหินทางทุรกันดารมาก ไม่รู้ว่าใครเป็นใครมีทั้งคนดีและคนชั่วปะปนกันไปทุกเที่ยวรถ

ในเที่ยวนั้นผมไปกับเพื่อนชื่อ นพ เราได้นำสินค้าไปขายภาคเหนือ รู้สึกขายดีไม่มีสินค้าเหลือไม่พอขาย ผมจึงได้จัดหาสินค้าพื้นเมืองมาขายภาคเหนือเท่าที่เห็นว่าหำกำไรได้มาก เงินยังเหลือซื้อของไม่หมด ยังติดตัวมาอีกหลายพัน เช้าวันนั้นผมกับเพื่อนนั่งกินข้าวอยู่บนหลังคารถไฟ หลังจากเราพักที่สถานีพิษณุโลก ซึ่งรถไฟยังไม่ออก ขณะที่เรากำลังกินข้าวอยู่นั้น ผมก็มองเห็นชายผู้หนึ่งอายุประมาณ ๔๐ กว่า แต่งกายเป็นชาวนากำลังนั่งกินข้าวบนหลังคารถเช่นเดียวกัน เห็นแกกินข้าวคลุกน้ำพริกแดงก็รู้สึกสงสาร เรามีสบายอยู่ ๒ ไม้อ่าง เราสองคนกินไม้เดียวก็พอ เหลืออีกไม้หนึ่งผมก็เอามาให้ชายผู้นั้นและบอกว่า

"คุณลุงครับ ลองทานปลาร้าของผมสิครับ อร่อยมาก ขยายหมดผมซักรัวสำหรับกินเพียง ๒ ไม้อ่างเท่านั้น" ครั้งแรกคุณลุงผู้นั้นไม่ยอมรับ เพียงแต่กล่าวคำขอใจเท่านั้น ผมต้องอ้อนวอนว่า "กรุณารับไว้กินเถิดครับ ถ้าไม่รับผมก็ไม่สบายใจ ผมเป็นคนเคารพผู้ใหญ่ตามที่พ่อแม่เคยสอนให้รู้จักผู้ใหญ่ ผมให้ความเคารพนบนอบอ่อนน้อมในฐานะเป็นผู้ใหญ่ มิได้ดูถูกหรือเป็นเป็นชาวนาคนจนๆ กินข้าวกับน้ำพริกแดง"

เมื่อพ่อลุงเห็นผมตั้งใจให้ด้วยความสุจริตก็รับไว้ เรากินข้าวและสนทนากัน ผมรู้สึกว่าพ่อลุงคนนี้มีเชื้อชาวนาธรรมดา เป็นผู้มีความรู้สูง เมื่อซักถามผมว่าไปไหนมา ผมก็เล่าถึงแม่ผมให้หัดค้าขายออกทุนให้ผมไปซื้อปลาร้าปลาเค็มขึ้นรถไฟไปขายภาคเหนือ แล้วก็ซื้อพวกหัวหอมหัวกระเทียมลงมา

ขายภาคเรา พอจะมีกำไรคุ้มกับค่าเหนื่อย พ่อลุงได้ฟังก็หัวเราะหึๆ ด้วยอารมณ์ดี และชักถามถึงการศึกษา และที่อยู่ของพ่อแม่ผม และอาชีพทางบ้าน ผมก็เล่าความจริง พ่อลุงพยักหน้ารับฟังด้วยความสนใจแล้วก็พูดขึ้นว่า

"ยินดีมากที่เธอหากินในทางสุจริต หัดค้าขายแต่อายุยังไม่มากต่อไปก็คงชำนาญขึ้น คงเจริญรุ่งเรืองในวันข้างหน้า น้อยนักคนไทยเราที่อายุเท่านี้จะรู้จักออกหากินทางค้าขายส่วนตัว ทั้งใจดีมีเมตตาด้วย"

แล้วพ่อลุงก็ให้ศีลให้พร ผมก็ยกมือขึ้นพนมไหว้รับศีลรับพรจากพ่อลุงด้วยความเคารพนับถือ สักครู่หนึ่งก็มีเรื่องอะอะเกรี้ยวกราดกันอยู่ข้างล่าง พ่อลุงหันไปทางเสียงอย่างสนใจ แต่ผมไม่สนใจอะไรมากนักเพราะไม่ใช่เรื่องอะไรของเรา แต่ทันใดนั้นมีชายหนุ่มรุ่มร่าจูงคราวเดียวกับผมวิ่งขึ้นมาบนหลังคารถมาถึงที่ผมนั่งอยู่ ยังไม่รู้เรื่องอะไรกันชายหนุ่มทำหน้าตาเลิกลักทำท่าจะวิ่งต่อไป แต่ถอดรองเท้าที่ใส่อยู่ทิ้งลงตรงหน้าผม คล้ายทำท่าจะให้ผม เมื่อหันมาเห็นตำรวจแต่งเครื่องแบบจ่านายสิบกับพลตำรวจป็นขึ้นตามาตามจับ แกก้เลยวิ่งโหนกลางตอนหลังคาต่อกันโดดหนีลงจากรถไฟไป และปรากฏว่าพ่อลุงไปถูกตำรวจรวบตัวไว้ได้ เพราะตำรวจได้ล้อมรถไฟไว้แล้ว ตำรวจช่วยกันค้นในตัวหาของกลางในตัวคนร้ายไม่รู้ว่าเป็นคนร้ายเอาไปโยนทิ้งไว้ที่ไหน แต่แล้วจ่านายสิบกับพลตำรวจอีกผู้หนึ่งโดดขึ้นมาบนหลังคาออกมาที่ผมนั่งอยู่กับเพื่อนทำให้ผมใจไม่ดีตำรวจทั้งสองนายไม่ได้พูดจาอะไรตรงมาก็รวบจับตัวผมกับเพื่อนไว้

เมื่อเราถูกตำรวจจับไม่ทันรู้ตัวก็ตกใจแทบสิ้นสติ เพราะเกิดมาแต่ท้องพ่อท้องแม่ ยังไม่เคยทำอะไรผิดถึงกับถูกจับกุมเช่นนี้ ผมคิดว่าเขาสงสัยว่าผมคงเป็นพวกเดียวกับคนร้ายล้วงกระเป๋ากับเพื่อนกำลังจะถูกจับเป็นผู้ต้องหา ผมเองกลัวจนตัวสั่น ขวัญเสียหมดนึกอะไรไม่ออก ได้แต่ถามเสียงปากคอสั่นเหมือนกำลังจะเป็นไข้จับว่าจับผมทำไม ผมทำอะไรผิด ตำรวจไม่พูดอะไรกับผมเลย ทำให้ผมเสียกำลังใจ นึกถึงเงินที่พกอยู่ในตัวหลายพันที่เหลือจากซื้อของมาขาย ผมกลัวว่าตำรวจจะเข้าใจผิดว่าเป็นเงินที่ได้มาทางทุจริตผมไม่รู้จะแก้ไขให้หลุดพ้นความผิดได้อย่างไร

ผมนึกแข่งด่าไอ้คนร้ายที่มันมาหยุดที่ตรงหน้าผมทำท่าคล้ายจะมอบอะไรให้ และถอดรองเท้าไว้ตรงหน้าผมแล้วก็วิ่งหนีไป เลยทำให้คนเกิดสงสัยว่าผมเป็นพวกเดียวกับคนร้าย ทั้งรูปร่างเสื้อผ้าที่ผมสวมใส่ก็มีชุดเดียวไม่มีเปลี่ยน เพราะต้องปีนป่ายขึ้นลงบนหลังการรถไฟ มันจะขาดความสะอาดเรียบร้อยไปมา ทำให้สภาพใกล้เคียงกับผู้ร้ายเข้าไป ผมไม่รู้จะแก้ไขตัวเองให้พ้นข้อหาได้อย่างไร จนปัญญาผมทนไม่ไหวกำลังจะก้มหน้าร้องไห้ เพราะหมดความอดทน แค้นใจชะตากรรมของตัวเอง เพราะหมดปัญญาก็ได้ยินเสียงพ่อลุงร้องบอกไปอย่างไม่พอใจว่า

"หยุดก่อน เอาข้อหาอะไรมาอ้างจับเด็กสองคนนี้ เด็กสองคนนี้เขาไม่ได้ทำอะไรผิดอย่าจับสุ่มสี่สุ่มห้า ทำให้ผู้บริสุทธิ์ต้องเดือดร้อน จะทำอะไรให้พิจารณาดูให้รอบคอบถ้ถ้วนเสียก่อนทำอย่างนี้ก็เสียชื่อตำรวจหมด"

จ่านายสิบผู้นั้นชะงักอยู่ครู่หนึ่ง แล้วมองดูพ่อลุงแต่งตัวเป็นชาวนาผู้นั้นอย่างไม่พอใจ และก็ไม่นึกว่าชาวนาผู้นั้นจะพูดจาโอหังอ้างเหตุผลเช่นนี้ จ่านายสิบผู้นั้นพูดอย่างอารมณ์เริ่มจะเสีย นี่ไม่ใช่ธุระ อย่างยุ่ง พูดแล้วจ่านายสิบก็ล้วงเอากุญแจมือออกมาทำท่าจะใส่ข้อมือ ทำให้ผมตกใจจนขวัญบินคิดว่าตายอย่างไรผมไม่ยอมใส่กุญแจมือ ผมกลัวกุญแจมือตำรวจแทบจะเป็นบ้าคิดว่าคนไม่มีความผิดยังถูกใส่กุญแจมือต้องช่วยแน่ ถ้าผมถูกจับใส่กุญแจมือไปพบคนรู้จักผมคงขายหน้าเขาแน่ผมนึกถึงพ่อ

แม่พี่น้องทุกคน เพราะทุกคนไม่รู้ว่ผมกำลังจะถูกจับใส่กุญแจมือทั้งที่ผมไม่มีความผิด ผมมองดูหน้าเพื่อนชาวซีดไม่มีสีเลือดคงกลัวจนขวัญหนีดีฝ่อ ผมคิดว่าสภาพของผมก็ไม่ผิดกับเพื่อนไม่มีใครรู้ว่เราบริสุทธิ์ นอกเสียจากผีสิงเทวดาเท่านั้น นึกอะไรได้ในใจผมก็ขอให้ผีสิงเทวดาช่วยเหลือ ผมนึกถึงพระหลวงพ่อดูอะไรต่ออะไรเจ้าพ่อองค์ใดที่ศักดิ์สิทธิ์เท่าที่ผมจะนึกได้ผมก็ร้องเรียนเรียกอยู่ในใจขอให้ท่านรีบมาช่วยผมโดยเร็ว เพราะผมจนปัญญาแล้ว สมอมันปั่นป่วนยุ่งไปหมด

แต่ที่สุดก็คิดจะสะบัดหลุดแล้วว่หนี แต่ก็มองไม่เห็นทางรอด ทั้งไม่รู้ไปทางทิศไหนทั้งจะทำให้เขาแน่ใจว่ผมคงเป็นผู้ร้ายแน่จึงได้ว่หนี กำลังความคิดสับสนปั่นป่วนมองเห็นความหมดหวัง กำลังคิดหมดอาลัยต่อชีวิตปล่อยตามบุญตามกรรม เพราะหมดทางที่จะขัดขึ้นเจ้าหน้าที่ได้ ผมหมดอาลัยตายอยากในชีวิตต่อไป กำลังจะปล่อยให้ตำรวจสวมกุญแจมือแล้ว ก็ได้ยินเสียงพ่อดูขึ้นเสียงดังอย่างผู้มีอำนาจเด็ดขาดว่

"หยุด นี่เด็กของอ้าวพวกนี้ทำอย่างนั้นไม่ได้อ้าวขอส่งเป็นเด็ดขาด" ทันใดนั้นจ่านายสิบและพลตำรวจก็สะดุ้ง ทันใดนั้นพ่อดูก็ล้วงบัตรประจำตัวหรือบัตรประจำตำแหน่งข้าราชการซึ่งผมก็ไม่เห็นเพียงแต่เดา เพราะผมเองก็ตื่นกลัวจนลาน แล้วพ่อดูก็ยื่นบัตรให้จ่านายสิบผู้นั้นดู

ทันใดเมื่อจ่านายสิบเห็นบัตรประจำตัวของพ่อดู ก็รีบตบเท้าขึ้นระวังตรง ยกมือขึ้นแตะกระบังหมวกพลตำรวจก็รีบทำตามทันทีไม่รู้ว่ท่านผู้นั้นเป็นใครเพราะไม่ได้ดูบัตร เมื่อจ่านายสิบค่านับพ่อดูแล้ว ก็ยื่นบัตรลงไปให้นายร้อยโทผู้ควบคุมตำรวจอยู่ข้างหน้า เมื่อรับบัตรจากจ่าแล้วนายร้อยตำรวจโทก็รีบตบเท้าระวังตรง ยกมือขึ้นแตะกำบังหมวกอยู่ข้างล่าง แล้วส่งบัตรคืนขึ้นมาแล้วส่งถอนกำลังตำรวจลงจากหลังคารถ คุณจำเลยที่ล้วงกระเป๋ากออกไป ข่าวว่ามีผู้เห็นของกลางที่ผู้ร้ายโยนไว้ระหว่างว่หนี จึงเป็นอันจับได้พร้อมทั้งของกลาง

สำหรับผมและเพื่อนเป็นอันว่าสิ้นเคราะห์ไปที ระหว่างการโต้ตอบพ่อดูกับจ่าตำรวจนั้นเขาพูดอะไรกันบ้างผมก็จำไม่ได้หมดเพราะผมกลัวจะถูกจับใส่กุญแจมือจนตัวชาไปหมด ตนรู้สึกเหมือนฝันร้ายแล้วก็ตื่นจากความฝันร้ายกลายเป็นดี แต่เมื่อนึกถึงทีไร ผมก็อดหวาดสะดุ้งกลัวไม่ได้ ผมอยากจะเข้าไปกราบเท้าพ่อดูสักร้อยครั้ง คิดว่ยังไม่สมกับที่ท่านได้กรุณาช่วยเหลือผมกับเพื่อนพากันไปกราบขอบคุณท่านเพียงแต่ยกมือไหว้เท่านั้นเพราะบนหลังคารถคงไม่มีโอกาสให้เราก็มลงไปกราบได้ ท่านก็เพียงบอกว่า ไม่ต้องขอบบุญขอบคุณอะไรหรอก เพราะเป็นหน้าที่ของท่านที่ให้ความเป็นธรรมกับทุกคนที่บริสุทธิ์ เราก็เป็นคนบริสุทธิ์มิได้ทำผิดคิดชั่วจึงควรแก่การช่วยเหลือ แม้ผมอยากจะทราบชื่อท่านใจจะขาดแต่ผมก็ไม่กล้าละลาบละล้งถามเพียงแต่ท่านช่วยให้ผมรอดพ้นจากการใส่กุญแจมือเท่านั้นก็เป็นบุญคุณหนักยิ่งกว่าภูเขาแล้ว

ฉะนั้น ผมจึงไม่รู้ร่ชื่อของท่านผู้มีพระคุณนับแต่ครั้งเมื่อผมอายุได้เพียง ๑๗ นับแต่นั้นมาถึงปัจจุบันนี้ผมอายุได้ ๔๑ ปี ผมไม่เคยพบหน้าท่านเลย และผมยังระลึกถึงพระเดชพระคุณของท่านอยู่เสมอ แต่ผมก็ยังมืดแปดด้าน ยังไม่มีโอกาสสุรุ้จักนามของท่านและอยู่ที่ไหน ยังเป็นสิ่งที่ลึกลับตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้สำหรับผม ชื่อนายสารรวม วรรณดิลก ปัจจุบันนี้อยู่ร้านค้าไม้โชคไพศาล เลขที่ ๒๙๑/๑ ถนนริม่าน ตำบลตะพานหิน พิจิตร หากท่านมีพระคุณอันสูงยิ่งที่เคยช่วยเหลือเด็กอายุ ๑๗ ไว้ในครั้งนั้นกรุณาบอกให้ผมทราบที่อยู่และนามของท่านด้วย จะเป็นทีเคารพนับถือของผมและผมยังไม่ลืมทีจะระลึกถึงพระคุณของท่านตลอดมา และในชีวิตนี้จะไม่วันลืม

สิ่งที่มอบหมาย

๑. บทความนี้ควรชื่อว่าอะไร
๒. ท่านคิดว่าการที่คนเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมน้อยลงส่งผลเช่นไร
๓. จงสรุปแง่คิดที่ได้จากบทความนี้

เอกสารใบงาน
ประกอบกิจกรรมมองสังคม
เรื่อง : ฉลาดทำใจในยามรับรู้ข่าวสาร โดย พระไพศาล วิสาโล

ทุกวันนี้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ ได้กลายเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของเรา มาก เราจะสุขหรือทุกข์ แจ่มใสหรือหดหู่ ขึ้นอยู่กับข่าวสารที่ได้รับมีใช่น้อย โดยเฉพาะข่าวสารที่ถูกต่อเติมเสริมแต่งให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ในการรับรู้ข่าวสาร การรู้จักถ่วงถ่วงแยกแยะความจริงกับความเท็จจึงเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก คำสอนของพระพุทธเจ้าในกาลามสูตร เป็นข้อเตือนใจได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะข้อที่ว่า อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมาหรือเพราะการอนุমান หรือเพราะเข้าได้กับความคิดของเรา

อย่างไรก็ตาม แม้แน่ใจว่าข้อมูลข่าวสารที่ได้รับเป็นความจริง เราก็ควรวางใจให้ถูกต้อง โดยเฉพาะเมื่อรับรู้ข่าวคราวที่ไม่สู้ดี นอกจากเพื่อป้องกันมิให้สร้างอคติหรือความทุกข์แก่เราแล้วยังเพื่อน้อมใจให้เป็นกุศล อีกทั้งเพื่อเสริมสร้างสติปัญญาในการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหาล้วนรวม

๑. อุบัติเหตุร้ายแรง

อุบัติเหตุมีเรื่องน่ายินดีหรือน่ามุงดูด้วยความอยากรู้อยากเห็น แม้จะเกิดกับคนที่เราไม่รู้จัก ก็ควรที่จะเห็นอกเห็นใจเขาและครอบครัวของเขา ลองเอาใจเขามาใส่ใจเราว่า หากเกิดกับคนที่เรารัก หรือญาติพี่น้องของเรา เราจะรู้สึกอย่างไร หากเขาประสบเหตุถึงแก่ชีวิต ควรแผ่เมตตาให้เขาได้ไปสู่สุคติ ในฐานะเพื่อนมนุษย์อย่างน้อยนี่คือสิ่งหนึ่งที่เราสามารถทำได้ ขณะเดียวกันควรเอาเหตุการณ์ดังกล่าวมาเป็นเครื่องเตือนใจมิให้ประมาท รวมทั้งเป็นกรณีศึกษาว่า มีความผิดพลาดหรือข้อบกพร่องอะไรบ้างที่เราสามารถเรียนรู้จากเหตุดังกล่าวเพื่อป้องกันมิให้เกิดขึ้นกับตัวเองและครอบครัวของเรา

ลองโยนให้ใกล้ตัวอีกนิดว่า หากเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นกับญาติพี่น้องของเราในวันข้างหน้า เราจะทำอย่างไร เตรียมตัวเตรียมใจรับมือเหตุการณ์ดังกล่าวบ้างหรือยัง และหากเขาต้องจากไปอย่างกะทันหันเช่นนั้น เราคิดว่าเราได้ทำดีที่สุดกับเขาในขณะที่เขายังมีชีวิตแล้วหรือไม่ คนเป็นจำนวนไม่น้อยปล่อยให้เวลาให้ล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ จนเมื่อคนรักจากไปอย่างกะทันหันเพราะอุบัติเหตุถึงมาได้คิดและนึกเสียใจที่ไม่ได้ทำสิ่งที่ดี ๆ ให้กับเขาเมื่อเขายังมีชีวิตอยู่

ทีนี้ลองพิจารณาต่อไปว่า หากเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นกับเราเอง เราจะทำอย่างไร เตรียมตัวเตรียมใจแค่ไหนแล้ว หากมีอันถึงกับชีวิต เราพร้อมจะไปหรือไม่ หรือยังเป็นห่วงอะไรอีกมากมายที่ยังค้างคาอยู่ ควรใช้ข่าวคราวเหล่านี้เป็นเครื่องเตือนใจให้เร่งทำสิ่งสำคัญสำหรับตัวเองและผู้อื่นขณะที่ยังมีเวลา จนไม่มีอะไรค้างคาอีก จะได้พร้อมจากไปทุกเมื่อ อย่างนี้กว่าอุบัติเหตุเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นกับเรา การคิดเช่นนั้นนับว่าเป็นความประมาทอย่างหนึ่ง

๒. ฆาตกรรม

เช่นเดียวกับกรณีอุบัติเหตุ เมื่อมีคนถูกฆาตกรรม ควรนึกถึงความทุกข์ของเขาและครอบครัวของเขา ไม่ควรเอาความตายของเขาเป็นเครื่องตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของเรา การตายในลักษณะนั้นเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง ควรที่เราจะแผ่เมตตาให้เขาได้ไปสู่สุคติ

อย่าให้ข่าวคราวดังกล่าวเพิ่มความโกรธแค้นให้เรา โดยเฉพาะเมื่อผู้ตายเป็นคนบริสุทธิ์ การด่วนตัดสินผู้ที่เป็นฆาตกร มีแต่จะทำให้เราเกิดความโกรธแค้นชิงชัง ควรถามก่อนว่า ทำไมเขาจึงทำเช่นนั้น เขามี

ภูมิหลังหรือถูกบีบคั้นอย่างไรจึงทำกรรมอันร้ายแรงเช่นนั้น บางทีเราอาจจะพบว่าเขาเองก็เป็นเหยื่อของความรุนแรงมาก่อน คำถามเช่นนี้จะช่วยให้เราเห็นความจริงในมุมมองที่กว้างขึ้น หากผู้ตายได้ชื่อว่าเป็นโจร หรือผู้ก่อการร้าย ควรตั้งคำถามก่อนว่า เขาเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงผู้ถูกกล่าวหา หากไม่แน่ใจหรือมีข้อมูลไม่พอ ก็ไม่ควรด่วนสรุป เพราะบางครั้งคนบริสุทธิ์ก็ถูกป้ายสีเพื่อทำให้การฆาตกรรมมีความชอบธรรมมากขึ้น หากไม่ก็เป็นการปรุงแต่งของสื่อเพื่อให้มีสีสันน่าสนใจมากขึ้น

แต่ถึงแม้ผู้ตายเป็นโจรหรือผู้ก่อการร้าย ก็มีใช่เป็นเรื่องน่ายินดี เพราะทุกชีวิตมีคุณค่าและสามารถหวนกลับสู่หนทางแห่งความดีได้เสมอ การที่เขาต้องจบชีวิตลงอย่างกะทันหัน ทำให้หมดโอกาสที่จะทำคุณงามความดีเพื่อทดแทนความผิดพลาด แต่หากทำใจสงบเสียได้ยาก อย่างน้อยก็ควรนึกถึงห้วงของญาติพี่น้องหรือครอบครัวของเขา ความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนเหล่านั้นเป็นสิ่งที่เราสมควรให้ความเห็นใจ เพราะบางคนอาจยังมีลูกน้อยหรือมีพ่อแม่ที่กำลังเจ็บป่วยซึ่งต้องการการดูแล

หากยังเห็นใจได้ยาก ก็อย่าถึงกับยินดีปรีดาที่เขาตาย เพราะจะทำให้จิตใจเราแข็งกระด้างมากขึ้น ถ้าวันนี้เรายินดีที่ผู้ร้ายตาย วันหน้าอาจรู้สึกเฉยชาที่คนธรรมดาถูกฆ่า เมตตากุณานั้นเป็นเครื่องวัดความเป็นมนุษย์ หากเมตตากุณาลดน้อยถอยลง ความเป็นมนุษย์ของเราก็เสื่อมถอยตามไปด้วย อย่าบั่นทอนความเป็นมนุษย์ของเราด้วยการยินดีในความตายของใคร หรือด้วยการเคียดแค้นพยาบาทใครเลย

๓. ภัยพิบัติ

ชีวิตทุกชีวิตเป็นสิ่งมีค่า เพราะสามารถทำความดีและสร้างสรรค์ประโยชน์ได้มากมาย เมื่อมีใครต้องตายก่อนวัยอันควร จึงเป็นสิ่งที่น่าเสียดายและน่าเสียใจแทนเขาและครอบครัวของเขา ควรแผ่เมตตาให้เขาได้ไปสู่สุคติ โดยไม่เลือกกว่าเป็นใคร แม้จะต่างเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา กับเราก็ดำเนินโลกาภิวัตน์ทางด้านข่าวสารทำให้เรารับรู้ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นทั่วทั้งโลกได้อย่างรวดเร็วและถี่กว่าแต่ก่อน เรียกได้ว่ารับรู้แทบทุกวัน ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม ดินถล่ม ลมพายุ แผ่นดินไหว ตลอดจนความอดอยากแห้งแล้ง และภัยก่อการร้าย ซึ่งแต่ละครั้งคร่าชีวิตผู้คนนับร้อย ขณะเดียวกันภัยบางอย่างที่ดูเหมือนไกลก็กลับกลายเป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น สึนามิ ข่าวสารดังกล่าวทำให้ผู้คนจำนวนมากเกิดความตื่นตระหนก เต็มไปด้วยความวิตกกังวล จนอยู่ไม่เป็นสุข โดยเฉพาะเมื่อมีหลักฐานยืนยันหนักแน่นขึ้นเรื่อยๆ ว่าปรากฏการณ์เรือนกระจกเป็นเรื่องจริง และกำลังก่อผลทั่วโลกอยู่ในขณะนี้ หากใช้เรื่องใกล้ตัวอีกต่อไป ไม่อย่างรักก็ตาม ถ้าพิจารณาให้ดีจะพบว่า ผู้คนส่วนใหญ่ทุกข์เพราะไปกังวลกับอนาคตมากเกินไป มัววิตกกังวลกับเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น จะเป็นการดีกว่าหากเราหันมาใส่ใจอยู่กับปัจจุบัน และทำปัจจุบันให้ดีที่สุด ด้วยการเตรียมตัวเตรียมใจให้พร้อมรับมือกับเหตุการณ์ดังกล่าวอย่างดีที่สุด ขณะเดียวกันก็ควรร่วมกันหาทางป้องกันมิให้เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นหากอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ หรือช่วยกันบรรเทาผลกระทบที่จะเกิดกับส่วนรวมให้มากที่สุด

อ่านข่าวแล้วอย่าลืมหันกลับมาเทียบเคียงกับตัวเอง ใช่หรือไม่ว่าความทุกข์ยากของผู้ประสบภัยเหล่านั้น กำลังบอกเราว่า เรายังโชคดีกว่าเขามาก ถึงแม้คุณประสบปัญหาหลายอย่างในชีวิต เช่น ออกหัก ถูกต่อว่า รูปร่างไม่สวย เงินเดือนน้อย ฯลฯ แต่คุณก็ยังกินอิ่ม นอนอุ่น ครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า ไม่ต้องพลัดถิ่นาคาที่อยู่ มีใช่หรือ จึงน่าจะพอใจและเห็นคุณค่าของชีวิตที่เป็นอยู่ อย่างน้อยคุณก็ยังสบายกว่าคนอื่นมากมายในเวลา

เมื่อตระหนักแล้วว่าคุณสบายกว่าผู้ประสบภัยเพียงใด ควรคิดหาหนทางที่จะช่วยบรรเทาทุกข์ของเขาเหล่านั้น เช่น บริจาคเงินส่งไปให้แก่เขาผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือรณรงค์ให้ผู้คนร่วมกันช่วยเหลือเขา

๔. เศรษฐกิจถดถอย

เศรษฐกิจถดถอยเป็นธรรมดาของวัฏจักรที่มีขึ้นมีลง บางครั้งเศรษฐกิจไม่ได้เลวร้ายมาก แต่เป็นเพราะเราไปคาดหวังให้มันเพิ่มขึ้นๆ ตลอดเวลา จึงเป็นทุกข์เมื่อมันไม่เป็นไปตามความศรัทธาของเรา การยอมรับว่าเศรษฐกิจย่อมมีขึ้นมีลง จะช่วยให้เราเป็นทุกข์น้อยลง เศรษฐกิจถดถอยก็เหมือนกับความเจ็บป่วย คือเป็นสัญญาณเตือนให้เราตระหนักถึงความผิดพลาดบางอย่างที่กำลังเกิดขึ้น แทนที่จะทุกข์ไปกับมัน ควรตรวจสอบว่ามีความผิดพลาดขั้นที่ตรงไหน และจะแก้ไขอย่างไร การแก้ไขนั้นบางครั้งอาจต้องเจ็บปวดบ้าง ต้องสละบางอย่างเพื่อรักษาส่วนรวมไว้ หรือต้องมีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่คุ้นเคย เราควรยอมรับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มิพึงติดยึดกับความเคยชินเดิมๆ

ในระดับบุคคล เราควรรับมือกับความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจ ด้วยการมีชีวิตอย่างพอเพียง กล่าวคือ รู้จักประมาณในการหาทรัพย์และการบริโภค ไม่หวังรวยทางลัดหรือหาเงินให้ได้ไวๆ ครั้งละหลายๆ ยิ่งโลกในการหาทรัพย์มากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นทุกข์กับความผันผวนของเศรษฐกิจมากเท่านั้น การรู้จักพอเพียงในการดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เป็นภูมิคุ้มกันเศรษฐกิจถดถอยที่ดีที่สุด พร้อมกันนั้นก็ควรหันมาชื่นชมกับสิ่งดีๆ ที่ยังมีอยู่กับคุณในขณะนี้ ถึงแม้รายได้จะลดน้อยถอยลง แต่หากคุณยังมีกินมีใช้ไม่ขัดสน มีเวลาพักผ่อนและแสวงหาความรื่นรมย์ในชีวิต อีกทั้งยังมีสุขภาพดีและครอบครัวที่ผาสุก ก็แสดงว่าความสุขอยู่ใกล้ตัวคุณนั่นเอง ควรเปิดใจรับความสุขที่มีอยู่กับตัวหรืออยู่รอบตัวบ้าง อย่าไปจดจ่อกับเรื่องร้ายๆ ทั้งวันทั้งคืนจนจิตใจหดหู่ เพราะสิ่งดีๆ ที่น่าชื่นชมก็ยังอยู่มากมาย เพียงแต่จะรู้จักมองหรือไม่

มองในแง่ดีอีกอย่างก็คือ แม้สถานการณ์จะแย่อย่างใด ก็ยังดีที่ไม่เลวร้ายไปกว่านี้ อย่างน้อยเศรษฐกิจวันนี้ก็ไม่ถึงขั้นวิกฤตอย่างครั้งปี พ.ศ. ๒๕๔๐ คุณเคยผ่านเหตุการณ์ครั้งนั้นมาได้แล้ว ครั้งนี้หรือครั้งหน้าคุณก็จะผ่านไปได้เช่นกัน

๕. การเมืองขัดแย้งแบ่งเป็นฝักฝ่าย

เมื่อมีความขัดแย้งทางการเมืองโดยเฉพาะในระดับประเทศ ประชาชนทั่วไปรวมทั้งเราด้วย มักถูกดึงเข้าไปเป็นฝักฝ่าย ทำให้ความขัดแย้งขยายตัวและลุกลามไปถึงที่ทำงานและในบ้าน ทั้งๆ ที่ไม่ได้มีผลประโยชน์ใดๆ มาเกี่ยวข้อง หากเป็นเพราะความคิดเห็นต่างกัน หรือสนับสนุนคนละฝ่ายกันเท่านั้น ในสภาพเช่นนี้พึงระลึกไว้ว่า คนเรานั้นเห็นต่างกันได้ อาจเป็นเพราะได้ข้อมูลต่างกัน หรือมีเกณฑ์วัดความดีและความสำเร็จต่างกันได้ แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ข้อสำคัญก็คือคนที่เห็นต่างจากเราไม่ใช่คนเลว คนดีก็มีสิทธิเห็นต่างจากเราได้ ดังนั้นจึงไม่ควรเห็นเขาเป็นศัตรู

ควรมองคนให้กว้างขึ้น แล้วเราจะพบว่า แม้เขาจะคิดต่างจากเราในเรื่องนี้ แต่ก็มีหลายเรื่องที่คิดเหมือนกับเรา จึงไม่ควรมองเห็นเขาเป็นศัตรูเพียงเพราะว่าคิดต่างจากเราในเรื่องนี้หรือเรื่องนั้น จะว่าไปแล้วคนเราทุกคนมีความเหมือนมากกว่าความต่าง ถ้าเราไปติดอยู่กับความต่าง เราจะมองกันเป็นศัตรูได้ง่าย แล้วความโกรธเกลียดจะเผาผลาญจิตใจเรา แต่ถ้าเรามองไปที่ความเหมือนให้มากๆ จะพบว่าเราเป็นเพื่อนกัน รักชาติบ้านเมืองเหมือนกัน

นอกจากมองกว้างแล้ว ควรมองให้ใกล้ด้วย วันนี้เรากับเขาอาจอยู่คนละมุม แต่พรุ่งนี้เรากับเขาอาจร่วมมือร่วมใจกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ ดังคนไทยทั้งประเทศได้แสดงให้เห็นเมื่อครั้งร่วมมือกู้ภัยสึนามิมาแล้ว เพราะฉะนั้นแม้จะขัดแย้งกัน แต่อย่าทะเลาะกันจนมองหน้าไม่ติด เพราะวันพรุ่งนี้เราอาจจำเป็นต้องมาจับมือกันก็ได้

ประการสุดท้ายคือ แผ่เมตตาให้ผู้อื่นที่อยู่คนละฝ่ายกับเราบ้าง พึงตระหนักว่า ความโกรธเกลียดไม่เป็นผลดีแก่จิตใจของเรา ทุกครั้งที่เรารู้สึกโกรธเกลียด มีจิตปรารถนาร้ายต่อใคร คนแรกที่ถูกทำร้ายคือเรา ความโกรธเกลียดนั้นทำร้ายเราก่อนที่จะไปทำร้ายคนอื่นเสียอีก เพียงแค่คิดถึงเขาก่อนนอน ก็อาจทำให้เรานอนไม่หลับ เกิดความเครียด ความดันโลหิตขึ้น อย่าปล่อยให้ความโกรธเกลียดบั่นทอนจิตใจของเรา ชับไล่ความโกรธเกลียดไปด้วยการแผ่เมตตา

สิ่งที่มอบหมาย

๑. แนวคิดที่ได้จากบทความนี้
๒. ท่านมีความคิดเห็นไรต่ocalกล่าวที่ว่า มีการใช้สงครามข่าวสารเพื่อความคิดเห็นขัดแย้งทางการเมือง
๓. การนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

เครื่องมือที่ ๙ แผนกิจกรรมที่ ๕ ร่วมสร้างสังคมแห่งฝัน (สัปดาห์ที่ ๖)

แนวคิด

สังคมที่เป็นปกติสุข ย่อมเกิดจากระบบต่าง ๆ ของสังคมทำงานอย่างสอดคล้องกัน เฉพาะอย่างยิ่งคือ การดำรงตนตามหลักศาสนธรรมของการสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรัก เมตตา ซื่อสัตย์สามัคคี เสียสละ รับผิดชอบ ต่อตนเอง เพื่อนสมาชิกและสรรพสิ่งในสังคม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนเกิดแนวคิดการสร้างสังคมแห่งความสุข
๒. เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักการดำรงตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
๓. เพื่อให้นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม(สารณียธรรม ๖)
๔. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติตนในการทำกิจกรรมกลุ่มอย่างเหมาะสม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๕ ชั่วโมง ๓๐๐ นาที

วัสดุที่ใช้

๑. กระดาษเอ ๔
๒. กระดาษปรีฟ
๓. สีเมจิก

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. สุ่มเลือกตัวแทนนักเรียน ๓ คนบอกเล่า ผลการเรียนรู้จากการบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น พร้อมทั้งแสดงความชื่นชมให้กำลังใจ (๒๐ นาที)
๒. แจกกระดาษเอ ๔ ให้นักเรียนคนละ ๑ แผ่น กำหนดให้เขียนแนวทางสร้างสังคมในฝัน ดินแดนแห่งรัก คนละ ๓ ข้อ (๑๐ นาที)
๓. ให้แต่ละคนบอกเล่าแนวทางสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักให้เพื่อนในกลุ่มฟังคนละ ๓ – ๕ นาที และมอบให้เลขากลุ่มบันทึกข้อคิดเห็น พร้อมทั้งทบทวนให้กลุ่มทราบ (๒๐ นาที)
๔. กำหนดให้แต่ละกลุ่มคัดกรองแนวทางสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักของกลุ่ม ที่สามารถ นำปฏิบัติได้โดยบทบาทของนักเรียน จำนวน ๓ ข้อ พร้อมทั้งนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ กลุ่มละ ๕ นาที (๔๕ นาที)
๕. ที่ประชุมร่วมกันสรุป แนวทางสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักของกลุ่ม ที่สามารถนำ ปฏิบัติได้โดยบทบาทของนักเรียน จำนวน ๓ ข้อ (๑๕ นาที)
๖. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอวิสัยทัศน์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตนเพื่อสร้างสังคมในฝัน ดินแดนแห่งรักของกลุ่ม (๖๐ นาที)

๗. ให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอวิสัยทัศน์และข้อกำหนดในการปฏิบัติตนเพื่อสร้างสังคมในฝัน
ดินแดนแห่งรักของกลุ่ม ต่อที่ประชุมและร่วมกันสร้างวิสัยทัศน์และปณิธานร่วมที่สามารถปฏิบัติได้
จริงในชีวิตประจำวันของนักเรียนเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก (๖๐ นาที)

๘. ร่างวิสัยทัศน์และปณิธานการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของนักเรียนเพื่อสร้างสังคมใน
ฝันดินแดนแห่งรัก เพื่อเป็นสัญญาาร่วมกัน (๓๐ นาที)

๙. ร่วมกำหนดวิธีการตรวจสอบการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของนักเรียนเพื่อสร้างสังคมใน
ฝันดินแดนแห่งรัก โดยมอบให้นักเรียนแต่ละคนทำโครงการพัฒนาตนเอง พร้อมทั้งบันทึกวิถิพัฒนา
ตน : ด้วยใจใฝ่ฝันถึงวันหน้า ซึ่งเกิดจากการเลือกปฏิบัติตามผลการวิเคราะห์ตนเองจากบันทึกวันนี้ที่
ฉันเป็น รวมระยะเวลา ๕ สัปดาห์ (๓๐ นาที)

๑๐. นักเรียนร่วมปฏิบัติสมาธิแผ่เมตตา ๑๐ นาที (๑๐ นาที)

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่นำเสนอ

เครื่องมือที่ ๑๐

แผนกิจกรรมที่ ๖ เรียนรู้ธรรมเพิ่มพลังพัฒนาตน (สัปดาห์ที่ ๗)

แนวคิด

อารมณ์เป็นความรู้สึกที่มีทั้งบวกและลบ การแสดงอารมณ์บางอย่างโดยปราศจากการควบคุมอาจก่อให้เกิดผลเสีย การควบคุมอารมณ์เป็นทักษะที่เรียนรู้และฝึกฝนได้ ซึ่งประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนคือ การสำรวจความรู้สึกที่เกิด คัดการณ์ผลดีผลเสียของการแสดงอารมณ์ ควบคุมอารมณ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ขึ้นชมนตนเองเมื่อสามารถควบคุมอารมณ์ได้สำเร็จ อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญยิ่งในการควบคุมอารมณ์คือความตระหนักรู้ถึงหลักคุณธรรมพื้นฐานคือ ความเมตตา ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และความสามัคคี

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้หลักสามัคคีธรรมหรือ หลักสาราณียธรรม
๒. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การควบคุมอารมณ์ด้วยหลักสามัคคีธรรมหรือสาราณียธรรม
๓. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการจัดการกับอารมณ์ตามหลักธรรมทางศาสนา
๔. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ต้นแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น
๕. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมจากการทำกิจกรรมกลุ่ม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๒ วัน

วัสดุที่ใช้

๑. วีดิทัศน์เรื่องคนค้นคน ตอนหมอผีบ้าแห่งดอยสูง
๒. ใบงานสถานการณ์จำลองฝึกจัดการอารมณ์
๓. แหล่งวิทยาการในชุมชน บ้านป่าไผ่ อ.ดอยสะเก็ด จ. เชียงใหม่ กรณีศึกษา เฮียแดง (นายสุรชัย มรกตวิจิตร) ปราชญ์ชาวบ้านผู้ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และกรณีศึกษา พระครูสมุห์วิเชียร พระนักพัฒนาแห่งวัดเจดีย์แม่ครัว อ.สันทราย จ. เชียงใหม่

ขั้นตอนกิจกรรม

วันที่ ๑ ช่วงเช้า ๐๘.๓๐ – ๑๒.๐๐ น. ๑๘ ชั่วโมง

๑. การไหว้พระสวดมนต์และนั่งสมาธิ จำนวน ๒๐ นาที (๒๐ นาที)
๒. สุ่มตัวแทนนักเรียนจำนวน ๒ คน บอกเล่าลักษณะโครงการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักและผลบั้นที่วิถีพัฒนาตน : ด้วยใจใฝ่ฝันถึงวันหน้า (๒๐ นาที)
๓. การบรรยายธรรมเรื่อง การสร้างสังคมแห่งความรักด้วยหลักสาราณียธรรม ระยะเวลา ๙๐ นาที
๔. การนั่งสมาธิ ๑๐ นาที

๕. การนำเสนอวีดิทัศน์เรื่องคนค้นคน ตอน หมอผีบ้าแห่งดอยสูง ความยาว ๕๐ นาที ซึ่งเป็นเรื่องราวของเจ้าหน้าที่หนุ่มสาธารณสุขวัยสามสิบกว่าปี ที่อุทิศตนเพื่อช่วยเหลือดูแลสุขภาพคนในพื้นที่สูงของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นเวลานานกว่าสิบปี โดยมีพ่อเป็นแบบอย่างของผู้ให้ และด้วยมุ่งหวังให้คนที่ด้อยโอกาสมีสุขภาพที่ดี (๕๐ นาที)

๖. ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อวีดิทัศน์ที่นำเสนอ พร้อมทั้งสรุปร่วมกันถึงการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ เสียสละ และมีความรักเมตตาต่อผู้อื่น (๒๐ นาที)

วันที่ ๑ ช่วงบ่าย ๑๓.๐๐ - ๑๖.๓๐ น.

๗. แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น ๕ กลุ่ม โดยมอบหมายให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบงานที่กำหนดเพื่อนำเสนอเป็นสถานการณ์จำลอง (๕๐ นาที)

๘. แต่ละกลุ่มนำเสนอสถานการณ์จำลอง กลุ่มละ ๑๐ นาที (๕๐ นาที)

๙. การสรุปแนวคิดจากกิจกรรมสถานการณ์จำลอง ซึ่งเน้น การฝึกจัดการกับอารมณ์ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ โดยการคิดวิเคราะห์ถึงผลดีผลเสียของการแสดงอารมณ์ (๒๐ นาที)

๑๐. การนั่งสมาธิ ๑๐ นาที (๑๐ นาที)

๑๑. การบรรยายธรรมเรื่องเทคนิคควบคุมอารมณ์ตามหลักพุทธศาสนา ระยะเวลา ๖๐ นาที (๖๐ นาที)

๑๒. การซักถามและแสดงความคิดเห็น ๑๐ นาที (๑๐ นาที)

๑๓. ย้ำเตือนการดำเนินโครงการพัฒนาตนเองเพื่อร่วมสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก (๑๐ นาที)

๑๔. การไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิ (๑๐ นาที)

วันที่ ๒ ช่วงเช้า ๐๘.๓๐ - ๑๒.๐๐ น.

๑๕. การศึกษาดูงานผู้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาเฮียแดง (นายสุรชัย มรกตวิจิตร) ปราชญ์ชาวบ้านป่าไผ่ อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ ผู้ที่เคยประสบปัญหาหนี้สินจากการใช้ชีวิตแบบทุนนิยม และได้พลิกผันมาดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจนสามารถปลดปล่อยหนี้สิน พัฒนาที่ดินรอบบ้านเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้แก่ผู้สนใจ จนได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่างแก่บุคคลอื่นทั้งในและต่างประเทศ (๓ ชั่วโมง)

สำหรับประเด็นการศึกษาดูงานประกอบด้วย

- ภูมิหลังของปราชญ์ชาวบ้าน
- แรงบันดาลใจและแนวคิดการดำเนินชีวิต
- รูปแบบการดำเนินชีวิต
- กิจกรรมที่ดำเนินการ
- ความสุขจากการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
- การดำรงตนเพื่อสังคม

วันที่ ๒ ช่วงบ่าย ๑๓.๐๐- ๑๗.๐๐ น.

๑๖. การศึกษาดูงานผู้สงฆ์นักพัฒนาผู้เป็นแบบอย่างของการให้และมุ่งพัฒนาชุมชนด้วยหลักวิธีแห่งพุทธธรรม กรณีศึกษาพระครูสมุห์วิเชียร แห่งวัดเจติย์แม่ครัว อ.สันทราย จ. เชียงใหม่ ซึ่งพัฒนาชุมชนในเรื่องการช่วยเหลือผู้ได้รับกระทบจากโรคเอดส์ พัฒนาคุณธรรมแก่กลุ่มเยาวชน พัฒนาอาชีพกลุ่มสตรีแม่บ้าน การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแก่กลุ่มผู้สูงอายุ รวมทั้งการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชน จนได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง (๓ ชั่วโมง)

- ภูมิหลังของพระนักพัฒนา
- แรงบันดาลใจและแนวคิดการพัฒนาชุมชน
- รูปแบบและวิธีการพัฒนาชุมชน
- กิจกรรมที่ดำเนินการ
- การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ
- ผลการดำเนินงาน
- ความคาดหวังต่อการพัฒนางานในอนาคต
- การมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาชุมชน

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่น่าเสนอ

เครื่องมือที่ ๑๑

แผนกิจกรรมที่ ๗ คนแห่งอนาคต (สัปดาห์ที่ ๘)

แนวคิด

เยาวชนเป็นอนาคตสำคัญของประเทศชาติ ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการปลูกฝังให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้ถึงสภาพความเป็นจริงของสังคม เกิดความหวงใยต่อสังคม และเกิดจิตสำนึกอาสาเป็นส่วนหนึ่งในการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักต่อสถานการณ์ปัญหาสังคม
๒. เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักต่อบทบาทในการป้องกันแก้ไขปัญหาสังคม
๓. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมจากการทำกิจกรรมกลุ่ม
๔. เพื่อให้นักเรียนได้วิเคราะห์การปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๔ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้

๑. กระดาษปรีฟ
๒. สติกเกอร์ขนาด ๑*๑ ซม. สีแดง น้ำเงินและเขียว สีละ ๓๐ แผ่น

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. การไหว้พระสวดมนต์และนั่งสมาธิ จำนวน ๑๐ นาที (๑๐ นาที)
๒. สุ่มตัวแทนนักเรียนจำนวน ๒ คน บอกเล่าลักษณะโครงการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักและผลบั้นที่วิถีพัฒนาตนเอง : ด้วยใจใฝ่ฝันถึงวันหน้า (๒๐ นาที)
๓. ทบทวนกิจกรรมการเรียนรู้ดูงานแบบอย่างคนดีทั้งสองราย และแนวคิดที่ได้จากการศึกษางาน (๒๐ นาที)
๔. แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็น ๕ กลุ่ม ให้แต่ละคนเขียนปัญหาสังคมที่สำคัญคนละ ๒ ปัญหา จากนั้นนำปัญหาของแต่ละคนมาสรุปรวมเป็นแผนภาพความคิด พร้อมทั้งแจกลูกสติกเกอร์ให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอ กลุ่มละ ๕ นาที (๕๐ นาที)
๕. สรุปรวมปัญหาสังคมทั้งหมด โดยใช้แผนภาพความคิด และจัดอันดับปัญหาสังคมที่สำคัญ แจกลูกสติกเกอร์สีแดง น้ำเงินและเขียว ให้นักเรียนคนละ ๑ แผ่นเพื่อนำมาเลือกจัดอันดับปัญหาสังคมที่ได้รับการสรุปรวม โดยกำหนดว่า สีแดงคือ ปัญหาอันดับ ๑ สีน้ำเงิน อันดับ ๒ และสีเขียวคือ อันดับ ๓ (๑๕ นาที)
๖. เมื่อได้ปัญหาสำคัญ ๓ อันดับให้นำปัญหาเหล่านั้นมาจัดทำเป็นแผนภาพต้นไม้ เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา ผลกระทบและแนวทางแก้ไขโดยบทบาทของนักเรียน โดยมอบหมายให้แต่ละกลุ่มร่วมกันระดมความคิด (๓๐ นาที)

๗. ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลการวิเคราะห์แผนภาพต้นไม้ของกลุ่ม (๒๕ นาที)
๘. การสรุปแนวคิดร่วมกัน (๑๐ นาที)
๙. การบรรยายพิเศษเรื่อง ภารกิจเยาวชนคนแห่งอนาคตกับการสร้างสังคมแห่งความสุข (๕๐ นาที)
๑๐. การซักถามและแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทเยาวชน (๑๐ นาที)

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่นำเสนอ

เครื่องมือที่ ๑๒

แผนกิจกรรมที่ ๘ ทำดีเพื่อแผ่นดิน (สัปดาห์ที่ ๙ - ๑๖)

แนวคิด

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เร่งรีบและแข่งขัน ทั้งมีร่องรอยบาดแผลทางสังคมที่ต้องการการเยียวยาร่วมกัน หากเยาวชนร่วมพลังเป็นกลุ่มจิตอาสาทำกิจกรรมเพื่อสังคมในลักษณะต่าง ๆ ตามความถนัดและกำลังความสามารถเชื่อว่า ย่อมเกิดประโยชน์แก่สังคมและยังผลเยาวชนเกิดการพัฒนาตนเอง มีความสุขสงบในชีวิตามหลักศาสนาธรรม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนได้วิเคราะห์การปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรม
๒. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตนในการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นสังคม
๓. เพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะการเขียน การดำเนินและรายงานโครงการ
๔. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมจากการทำกิจกรรมกลุ่ม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๘ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้

๑. เอกสารใบงานการเขียนและการรายงานผลโครงการ
๒. เอกสารใบความรู้เรื่องการเขียนและการรายงานโครงการ

ขั้นตอนกิจกรรม

ช่วงเช้า ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.

๑. การไหว้พระสวดมนต์และนั่งสมาธิ จำนวน ๑๐ นาที (๑๐ นาที)
๒. สุ่มตัวแทนนักเรียนจำนวน ๒ คน บอกเล่าลักษณะโครงการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในแผ่นดินแดนแห่งรักและผลบั้นที่วิถีพัฒนาตนเอง : ด้วยใจใฝ่ฝันถึงวันหน้า (๒๐ นาที)
๓. ทบทวนกิจกรรมคนแห่งอนาคต เพื่อดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในการจัดทำแผนกิจกรรมทำดีเพื่อสังคม โดยมอบหมายให้นักเรียนรวมกลุ่มเดิม และกำหนดให้เขียนกรอบคิดการจัดทำโครงการทำงานเพื่อสังคม ๑ โครงการ โดยกำหนดว่า ต้องมีการสร้างเครือข่ายความดีพร้อมกับการทำงานโครงการ (๖๐ นาที)
๔. แต่ละกลุ่มนำเสนอกรอบคิดการทำโครงการทำงานเพื่อสังคม พร้อมทั้งอภิปรายเต็ม (๕๐ นาที)
๕. การบรรยายให้ความรู้เรื่องเทคนิคการเขียนโครงการฯ (๕๐ นาที)

ช่วงบ่าย ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น.

๑. มอบหมายให้แต่ละกลุ่มจัดทำโครงการที่สมบูรณ์เพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณโครงการละ ๓,๕๐๐ บาท โดยมีกำหนดส่งในสัปดาห์ต่อไป พร้อมทั้งมอบหมายให้สามารถนำสู่การปฏิบัติจริง และมีการรายงานผลในระยะเวลา ๖ สัปดาห์ (๑๗๐ นาที)
- ๗ . การไหว้พระทำสมาธิสวดมนต์ (๑๐ นาที)

การวัดประเมินผล

การกระตือรือร้น การแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และผลงานที่นำเสนอ

เอกสารใบความรู้ เรื่องเทคนิคการเขียนโครงการ

โครงการคืออะไร

โครงการ หรือ Program หรือ Project หมายถึง ข้อกำหนด เงื่อนไข หรือ หลักเกณฑ์ เกี่ยวกับวิธีดำเนินงานกลุ่มกิจกรรมที่มีลำดับความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกัน เพื่อตอบสนอง แผนงาน หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

องค์ประกอบพื้นฐานของโครงการ

๒.๑ ชื่อโครงการ : ควรเป็นข้อความสั้น ๆ ที่สะท้อนสาระของโครงการโดยส่วนรวม พอสมควรและน่าสนใจ จึงควรพิจารณาเลือกใช้ถ้อยคำและข้อความที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสาระของโครงการได้ทันที และดึงดูดความสนใจเพื่อให้ติดตามรายละเอียดของโครงการต่อไป ดังนั้นชื่อของโครงการควรพยายามสื่อให้ชัดเจนว่า ต้องการทำอะไรและให้แก่ใคร เช่น “โครงการส่งเสริมอาชีพ และรายได้แก่สตรี” “โครงการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว” “โครงการจัดหาน้ำกินน้ำใช้ในชนบท”

๒.๒ หน่วยงาน / ผู้รับผิดชอบ : ต้องระบุผู้รับผิดชอบ ซึ่งอาจเป็นบุคคล หรือหน่วยงาน เช่น กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และถ้าผู้รับผิดชอบมีลักษณะเป็นกลุ่ม ควรมีรายชื่อหัวหน้าโครงการ และสมาชิกในกลุ่มด้วย

๒.๓ ช่วงระยะเวลาของโครงการ : ระบุระยะเวลาดำเนินการทั้งหมด เวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดโครงการฯ เช่น ๑๒ เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๔๒ ถึงเดือน กันยายน ๒๕๔๓

๒.๔ หลักการและเหตุผล : กล่าวถึงความเป็นมาและความจำเป็นที่ทำให้เกิดโครงการ ซึ่งทำให้เห็นถึงความสำคัญของโครงการฯ ว่า จำเป็นต้องมีโครงการฯ เพราะเหตุใด เพื่อเป็นการชักจูงผู้อ่านให้เกิดความเห็นคล้อยตามความจำเป็นของโครงการ ซึ่งอาจมีการอ้างอิงโดยอาศัยข้อความจากแผน นโยบาย ข้ออ้างอิงทางทฤษฎี ผลการศึกษาวิจัย สถิติ ข้อมูล หรือความคิดเห็นของบุคคลที่น่าเชื่อถือเป็นเครื่องสนับสนุน

๒.๕ วัตถุประสงค์ของโครงการ : เป็นข้อความที่จะเน้นให้ผู้อ่านทราบว่า จะเกิดอะไรขึ้น ภายหลังจากสิ้นสุดโครงการฯ ดังนั้นจะต้องเขียนครอบคลุมวัตถุประสงค์ทั่วไปอย่างชัดเจน เฉพาะเจาะจงว่า ต้องการทำอะไร และต้องเน้นสิ่งที่สามารถวัดได้

๒.๖ เป้าหมายและผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ : จะระบุประเภทและปริมาณของผลงานที่ได้จากโครงการ หรือผลกระทบที่สืบเนื่องหลังจากที่โครงการบรรลุวัตถุประสงค์แล้ว ดังนั้นในการเขียนจะต้องเขียนให้เห็นสิ่งที่เป็นผลอย่างรูปธรรม ของการปฏิบัติงานและรองรับแต่ละวัตถุประสงค์

๒.๗ ขอบเขตของโครงการ : เป็นข้อความที่กำหนดขอบเขตของโครงการเพื่อทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าโครงการฯดังกล่าวครอบคลุมหรือไม่ครอบคลุมเรื่องใดบ้าง เพื่อทำให้เข้าใจโครงการได้ชัดเจนขึ้น และทำให้วิเคราะห์ในเรื่องความเป็นไปได้ของโครงการได้เหมาะสมขึ้น

๒.๘ กระบวนการ / วิธีการดำเนินงาน : เป็นข้อความที่แสดงถึงรายละเอียดของวิธีการดำเนินงานหรือการใช้ความพยายามใด ๆ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้กำหนดไว้แล้ว ซึ่งประกอบด้วย

๑) วิธีการ : เขียนให้เห็นขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเป็นลำดับและระบุแนวทาง และวิธีการโดยละเอียด ที่สำคัญคือ ต้องให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่เขียนไว้ด้วย

๒) ระยะเวลา : ระบุระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน

๓) สถานที่

๔) ผู้เข้าร่วมโครงการ

ทั้งนี้ในส่วนของวิธีการ และระยะเวลาในดำเนินโครงการ ควรเขียนเป็นแผนภูมิ หรือตารางดำเนินกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนและระยะเวลาที่ดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะทำความเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนมากขึ้น ดัง เช่น

กิจกรรม	พค.	มีย.	กค.	สค.	กย.
๑. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	→				
๒. นำเสนอโครงการ		→			
๓. การออกแบบวิธีการดำเนินการ		→			
๔. ดำเนินการ			→		
๕. การเก็บข้อมูล				→	
๖. การวิเคราะห์ข้อมูล				→	
๗. การสรุปผล					→
๘. การจัดทำรายงานผล					→

๒.๙ งบประมาณ : ระบุจำนวนงบประมาณที่ใช้ทั้งหมด พร้อมทั้งแหล่งงบประมาณอย่างชัดเจนและจำแนกเป็นหมวดต่าง ๆ ตามรายละเอียดค่าใช้จ่าย เช่น หมวดค่าตอบแทน หมวดค่าใช้สอย หมวดค่าวัสดุ หมวดค่าจ้าง ฯลฯ

๒.๑๐ การประเมินโครงการฯ หรือการติดตามและประเมินผล : เขียนวิธีการประเมินผลโครงการฯตามขั้นตอนการดำเนินงานอย่างเหมาะสม เป็นการแสดงว่า เจ้าของโครงการมีการประเมินในลักษณะใดบ้าง ครอบคลุมหรือไม่เพียงใด

๒.๑๑ ผลที่คาดว่าจะได้รับ : ควรเขียนให้ชัดเจนว่า หลังจากเสร็จสิ้นโครงการฯแล้วจะเกิดประโยชน์อะไรบ้าง ทั้งในส่วนที่เกิดจากวัตถุประสงค์ของโครงการ และส่วนที่เกิดเป็นผลข้างเคียง หรือผลกระทบ

๒.๑๒ ทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ : เครื่องมือ เครื่องจักร สถานที่ บุคลากร หรือทรัพยากรอื่น ซึ่งการระบุจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์โครงการ เห็นความเป็นไปได้ของโครงการ รายละเอียดอื่น ๆ (ถ้ามี) : เช่น ความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับโครงการอื่น

๓. การวิเคราะห์โครงการ

ในการพิจารณาโครงการ หรือวิเคราะห์โครงการทางสังคม รวมทั้งโครงการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ผู้วิเคราะห์โครงการจะอาศัยเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- ๓.๑ ความจำเป็นเร่งด่วน
- ๓.๒ การประสานสัมพันธ์กับโครงการพัฒนาอื่น ๆ
- ๓.๓ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบขององค์กรท้องถิ่น / ประชาชน
- ๓.๔ ความยั่งยืนต่อเนื่องของโครงการ
- ๓.๕ การระดมการใช้ทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ
- ๓.๖ ความคุ้มค่าของโครงการ
- ๓.๗ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ
- ๓.๘ การกำหนดทางเลือกวิธีการอย่างเหมาะสม
- ๓.๙ ความสมเหตุสมผลของโครงการ

ตัวอย่างแบบรายงานการวิเคราะห์โครงการฯ

โครงการ _____

ก.การวิเคราะห์ส่วนประกอบของโครงการ

ส่วนประกอบของโครงการ	ไม่มี	มี		หมายเหตุ
		ชัดเจน	ไม่ชัดเจน	
๑. ชื่อโครงการ.				
๒. หน่วยงานผู้รับผิดชอบ				
๓. ช่วงระยะเวลาของโครงการ				
๔. หลักการและเหตุผลของโครงการ				
๕. วัตถุประสงค์ของโครงการ				
๖. เป้าหมายของการปฏิบัติงาน				
๗. สถานที่ดำเนินการ				
๘. วิธีการดำเนินการ				
๙. งบประมาณ				
๑๐. การติดตามและประเมินผลโครงการ				
๑๑. ผลที่คาดว่าจะได้รับ				

ข.วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบของโครงการฯ

ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบของโครงการ	สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง	ตรวจสอบไม่ได้	หมายเหตุ
๑. โครงการกับแผนงาน				
๒. ชื่อโครงการกับหลักการและเหตุผล				
๓. หลักการและเหตุผลกับวัตถุประสงค์				
๔. วัตถุประสงค์กับเป้าหมาย				
๕. เป้าหมายกับวิธีการดำเนินการ				
๖. วิธีดำเนินการกับงบประมาณ				
๗. วิธีการดำเนินการกับการติดตามและการประเมินโครงการ				

ค.สรุปผลการวิเคราะห์โครงการฯ

ผู้วิเคราะห์.....

วัน/เดือน/ปี.....

แบบสรุปสาระสำคัญของงาน / โครงการ

๑. ชื่อ () งาน ()
 โครงการ _____
 ภายใต้อ. ๑. ๑. แผน :

 ๑.๒ แผนงานหลัก :

 ๑.๓ แผนงานรอง :

๒. ประเภท / โครงการ

() ๒.๑ งาน / โครงการเดิม () ๑) งานเดิมไม่ขยายกิจกรรม () ๒) งานเดิมแต่ขยายกิจกรรม () ๓) โครงการต่อเนื่อง ระยะเวลาดำเนินการปี เริ่มต้น.....สิ้นสุด.....	() ๒.๒ งาน / โครงการใหม่ () ๑) โครงการใหม่ปกติ () ๒) โครงการใหม่พิเศษ ระยะเวลาดำเนินงานปี เริ่มต้น.....สิ้นสุด.....
--	--

๓. ลักษณะงาน / โครงการ

() ๑. อำนวยการ(ประจำ) () ๓.อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
 () ๒. พัฒนา

๔. หลักการและเหตุผล

.....

๕.๑ วัตถุประสงค์

๕.๑.....

๖. เป้าหมาย

๖.๑.....

๗. ระยะเวลาดำเนินการ

๘. พื้นที่ดำเนินการ

๙. วิธีการดำเนินการ

๙.๑.....

๙.๒.....

๑๐. งบประมาณ

๑๑. หน่วยงานรับผิดชอบ

๑๒. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เครื่องมือที่ ๑๓

แผนกิจกรรมที่ ๙ การขยายข่ายความดี (สัปดาห์ที่ ๑๒)

แนวคิด

การพัฒนาตนตามหลักพุทธธรรม นอกจากการปฏิบัติตนจนสามารถนำหลักศาสนธรรมใช้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ยังสามารถขยายผลด้วยการให้ความรู้เพื่อชักชวนให้ผู้อื่นทำความดี ปฏิบัติตามหลักธรรม และเมื่อมีกลุ่มจำนวนผู้ปฏิบัติความดีเพิ่มขึ้น ย่อมก่อเกิดเป็นเครือข่ายความดีที่จะเป็นพลังร่วมในการสร้างสังคมแห่งความสุข

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการสื่อสารเรื่องการปฏิบัติตนตามหลักศาสนธรรมสู่กลุ่มเพื่อน
๒. เพื่อให้นักเรียนเกิดจิตอาสาในการชักชวนให้ผู้อื่นร่วมทำความดี
๓. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมในชีวิตประจำวัน
๔. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมจากการทำกิจกรรมกลุ่ม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๓ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้

๑. สีเมจิก
๒. กระดาษปรีฟ

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. สวดมนต์ไหว้พระและทำสมาธิ (๑๐ นาที)
๒. สุ่มตัวแทนนักเรียนจำนวน ๒ คน บอกเล่าลักษณะโครงการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรักและผลบั้นที่วิถีพัฒนาตนเอง : ด้วยใจใฝ่ฝันถึงวันหน้า (๒๐ นาที)
๓. แบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็น ๕ กลุ่มตามกิจกรรมเดิม เพื่อทบทวนกิจกรรมการทำงานเพื่อสังคม และการสร้างข่ายความดี พร้อมทั้งนำเสนอความก้าวหน้าการดำเนินงาน (๔๐ นาที)
๔. แบ่งนักเรียนออกเป็น ๕ กลุ่มตามกลุ่มกิจกรรมเดิม และให้นักเรียนคนแรกยืนต้นแถวห่างจากเพื่อน ๓ เมตร คนอื่น ๆ ยืนเป็นแถวตอนห่างกันคนละ ๑ เมตร (๕ นาที)
๕. มอบหมายให้คนที่ ๒ มากระซิบนับคนที่ ๑ ว่า “ใคร(โดยไม่บอกชื่อคน) ” คนที่ ๒ มากระซิบนับต่อว่า “ทำอะไร(ให้บอกถึงการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง)” คนที่ ๓ กระซิบนับต่อว่า “ที่ไหน(ให้บอกสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง)” คนที่ ๔ มากระซิบนับต่อว่า “เมื่อไหร่(บอกเวลาใดเวลาหนึ่ง) ” คนที่ ๕ มากระซิบนับต่อว่า “ผลเป็นอย่างไร(ให้บอกผลที่เกิดขึ้น)” (๒๐ นาที)
๖. เมื่อครบทุกคนแล้วให้คนที่ ๑ เรียบเรียงประโยคที่เพื่อนบอกให้ถูกต้อง โดยให้รายงานครั้งละแถว (๑๐ นาที)

๗. สรุปแนวคิดจากกิจกรรมในประเด็นของความสำเร็จของการสื่อสาร การจับใจความและการเรียบเรียงข้อความ รวมทั้งมองย้อนการสื่อสารสร้างเครือข่ายความดี (๓๐ นาที)
๘. การบรรยายเทคนิคการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่ายความดี (๕๐ นาที)
๙. การเน้นย้ำบทบาทการสร้างเครือข่ายความดี (๕ นาที)

การวัดประเมินผล

พฤติกรรมมีส่วนร่วมในการกิจกรรมที่มอบหมาย ความก้าวหน้าการดำเนินโครงการ

เครื่องมือที่ ๑๔
แผนกิจกรรมที่ ๑๐ เพราะวันนั้นคือฉันวันนี้(สัปดาห์ที่ ๑๘)

แนวคิด

การชื่นชมความดี ย่อมทำให้คนผู้ที่ได้รับการบอกความดีย่อมรู้สึกภาคภูมิใจและเป็นสุขใจ ทั้งยังเป็นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มสังคม

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้นักเรียนได้สะท้อนความคิดด้านการพัฒนาตนเองตามหลักธรรม
๒. เพื่อให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจจากการพัฒนาตนเองและการทำงานเพื่อสังคม
๓. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรมจากการทำกิจกรรมกลุ่ม

ระยะเวลาดำเนินกิจกรรม ๓ ชั่วโมง

วัสดุที่ใช้ (ไม่มี)

ขั้นตอนกิจกรรม

๑. ไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิ (๑๐ นาที)
๒. เลือกตัวแทนนักเรียน ๑ คน แล้วให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งชมความดีของนักเรียนคนนั้น และห้ามชมในแง่ลบ จากนั้นให้นักเรียนที่ถูกชมแสดงความชื่นชมต่อเพื่อนนักเรียนคนอื่นๆ ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนครบทุกคน (๓๐ นาที)
๓. ร่วมสรุปข้อคิดจากกิจกรรมในประเด็น การค้นหาความดีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคนผู้ที่ได้รับการบอกความดีย่อมรู้สึกภาคภูมิใจและเป็นสุขใจ ทั้งยังเป็นสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มสังคม (๒๐ นาที)
๔. แบ่งผู้เรียนออกเป็น ๕ กลุ่มเดิม และให้นำเสนอผลการดำเนินงานโครงการทำงานเพื่อสังคมและการสร้างเครือข่ายความดี (๓๐ นาที)
๕. ให้ผู้เรียนแต่ละคนสะท้อนความคิดการพัฒนาตนเองจากการเข้าร่วมกิจกรรม และความคาดหวังการพัฒนาตนเองในอนาคต (๖๐ นาที)
๖. การสรุปสิ่งที่เรียนรู้จากการทำกิจกรรมตลอดระยะเวลา ๑๘ สัปดาห์ (๓๐ นาที)

การวัดประเมินผล

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่มอบหมาย ความก้าวหน้าการดำเนินโครงการ

ภาคผนวก จ. ภาพประกอบกิจกรรมวิจัย

ภาพที่ ๑ วิจัยสามัคคีธรรม : นักเรียนนักศึกษา ร่วมจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน

ภาพที่ ๒ วิจัยสามัคคีธรรม : เรียนรู้เพื่อสังคม

ภาพที่ ๓ วิจัยสามัคคีธรรม :ร่วมเรียนรู้ชุมชน

ภาพที่ ๔ วิจัยสารเสพติด : กิจกรรมสนทนากลุ่ม

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 610650041

ชื่อโครงการ การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม

หัวหน้าโครงการ นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐๕๓ - ๒๗๕๑๔๙ มือถือ. ๐๘-๑๐๓๓-๒๓๘๙

ความเป็นมาและความสำคัญ

หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญและเหมาะสมต่อการนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของบุคคลและการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมคือ หลักสามัคคีธรรมหรือหลักสาราณียธรรม ๖ ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความไว้พระถึงถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรักเคารพ เมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว และสร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว สำหรับในกลุ่มนักเรียน / นักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนจำนวนมากและกำลังอยู่ในช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ ซึมซับและแสวงหาสิ่งต่าง ๆ ที่จะสร้างสมดุลระหว่างสติปัญญากับสภาวะแวดล้อม เพื่อการสร้างความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน จึงนับเป็นช่วงเวลาสำคัญของชีวิตเพราะครอบคลุมตั้งแต่การเป็นวัยรุ่นเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งอิทธิพลและประสบการณ์รอบด้านจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในด้านต่างๆ ฉะนั้นหากได้รับการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม โดยการเรียนรู้ผ่านเทคนิควิถีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ย่อมจะเกิดการพัฒนาด้านทั้งทางกาย ทางศีล ทางจิตและทางปัญญา ทั้งนี้เทคนิควิถีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันมีความเชื่อว่า การกระตุ้นให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการกล้าแสดงออกถึงความต้องการในการพัฒนาตนเอง จะทำให้เกิดพลังและกำลังใจในการพัฒนา และศรัทธาในการเรียนรู้ ซึ่งองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่ดีต้องมีการวิเคราะห์อดีตเชื่อมโยงปัจจุบัน ทำความเข้าใจอนาคต และสร้างจินตนาการที่พึงประสงค์โดยร่วมคิด ร่วมสร้างแผนงานและนำสู่การปฏิบัติร่วมกัน ดังนั้น การวิจัยเรื่องพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยหลักสามัคคีธรรม จึงเป็นความพยายามในการบูรณาการหลักการพัฒนาคอนทางพระพุทธศาสนาและแนวคิดการพัฒนาคนแบบสากล

วัตถุประสงค์โครงการ

เพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผ่านเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ที่สื่อผ่านเทคนิควิถีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านสามัคคีธรรมหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม ดังนี้

ด้านความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งพบว่า ภายหลังจากร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิค

กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความรับผิดชอบ ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๑ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความยุติธรรม ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความยุติธรรมในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๖๔ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความสามัคคี ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความสามัคคีในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๕๕ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ด้านความเมตตา ซึ่งพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความเมตตาในระดับมากที่สุด โดยมีระดับค่าเฉลี่ยที่ ๔.๔๓ ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

นอกจากนี้ยังพบว่า ภายหลังร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อตนเองและสังคม โดยมีการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบชัดเจน ครอบคลุมประเด็นคำถาม มีการแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ อ้างอิงหลักการ และมีมุมมองเชิงสร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคม ทั้งนี้เป็นลักษณะการพัฒนาโดยลำดับนับจากการเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังปรากฏว่า นักเรียนได้มีการขยายขยายความดีชักชวนเพื่อน ในสถานศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน จำนวน ๕ โครงการ ได้แก่ โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี โครงการรักษาสีงแวดล้อม โครงการอาสาเกษตร โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต ป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพื้นที่สูง และโครงการชวนเพื่อนเข้าวัด

โดยสรุป การใช้หลักสามัคคีธรรมที่เรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด และการกระทำ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยครั้งนี้ สถาบันการศึกษาต่างๆ ในระดับมัธยมศึกษาและวิทยาลัยอาชีวะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมนักเรียนนักศึกษา และกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน มีการวัดประเมินผลคือ การบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณชน

การประชาสัมพันธ์

๑. การประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางสื่ออินเทอร์เน็ต
๒. การนำเสนอผลการวิจัยในการประชุมวิชาการวิจัยการศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ
๓. การนำเสนอผลงานวิจัยวิจัยในการประชุมวิชาการอาชีวศึกษาแห่งชาติ ปีการศึกษา ๒๕๕๕ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาอาชีวศึกษา
๔. นำเสนอผลงานวิจัยแห่งชาติ โดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีการศึกษา ๒๕๕๕
๖. นำเสนอบทความภาษาอังกฤษในวารสาร กลุ่มส่งเสริมและสนับสนุนและเผยแพร่งานวิจัยสำนักงานประสานและส่งเสริมกิจการอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ซึ่งกำลังจัดพิมพ์

ประวัติผู้วิจัย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

หัวหน้าโครงการวิจัย

ประวัติการศึกษา

ศษ.บ , ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ)

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ โทร. ๐๕๓ – ๒๗๕๑๔๙

ประสบการณ์การวิจัย

๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนวิชา
ภาษาอังกฤษในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง” ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๘
๒. รายงานวิจัยเรื่อง “สถานการณ์ในการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในชุมชน” สนับสนุน
งบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๗
๓. รายงานวิจัยเรื่อง “การรับรู้สถานการณ์โรคเอดส์ของประชาชน” สนับสนุนงบประมาณ
จากกระทรวงสาธารณสุข ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๗
๔. รายงานวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังเรื่องอาชีพของนักศึกษาโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตร
เพื่อชีวิต” ทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๒
๕. รายงานวิจัยเรื่อง “ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องโรคเอดส์” สนับสนุน
งบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕ และได้รับคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพ
จากกรมอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๖
๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างทักษะชีวิตด้านสารสนเทศสำหรับ
นักศึกษาอาชีวเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากกรมวิชาการ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๔ และได้รับคัดเลือก
เป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพ จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๖
๗. รายงานวิจัยเรื่อง “ความตระหนักและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวศึกษา
เกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่
พิมพ์ ๒๕๔๕
๘. รายงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของโปรแกรมทักษะชีวิตเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษา
อาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕
๙. รายงานวิจัยเรื่อง “ความสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวศึกษา
เกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ
๒๕๔๖ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๗
๑๐. รายงานวิจัยเรื่อง “การรับรู้และความต้องการของสถานประกอบการในการจัด
การศึกษาระบบทวิภาค” สนับสนุนงบประมาณจากสถาบันอาชีวศึกษาภาคเหนือ ประจำปีงบประมาณ
๒๕๔๖ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๗
๑๑. รายงานวิจัยเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อ
ทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาอาชีวศึกษา ประจำปี ๒๕๔๘

๑๓. รายงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่” สนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาสังคมและการศึกษา จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ประจำปี ๒๕๔๘

๑๔. รายงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการขัดเกลาจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน” ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาการศึกษาและสังคม จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ประจำปี ๒๕๔๘

๑๕. รายงานวิจัยเรื่อง “การใช้กระบวนการทักษะชีวิตเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่น” ทุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๔

๑๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวเกษตร” ทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

๑๗. รายงานวิจัยเรื่อง “การปรับประยุกต์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของสังคมพัฒนา” ทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘ และอยู่ในระหว่างดำเนินการ

นายบรรชร กล้าหาญ ผู้ร่วมโครงการวิจัย
 ประวัติการศึกษา ทยช .บ. (เทคโนโลยี), ศษ.บ., ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ)
 ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่
 ประสบการณ์การวิจัย

๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กลุ่มพาณิชย์การ” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกำแพงเพชร ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๘

๒. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้ของเกษตรกรในการจัดการเกษตรแบบผสมผสาน” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๐ และได้รับนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการงานวิจัยที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๓. รายงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษาในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๑ และได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ร่วมนำเสนอในการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๔. รายงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสถานการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาระบาดโรคเอดส์ในชุมชน” สนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๖ และผลงานวิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาระบาดโรคเอดส์ในจังหวัดเชียงใหม่

๕. รายงานวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังเกี่ยวกับงานอาชีพของนักศึกษาในโครงการเกษตรเพื่อชีวิต” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๒

๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการทางวัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาชนบท” สนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๖

๗. รายงานวิจัยเรื่อง “ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๔

๘. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อทักษะชีวิตด้านสารเสพติดสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา ๘ กรมวิชาการ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๔ และได้รับเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ จากกรมวิชาการ

๙. รายงานวิจัยเรื่อง “ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕ และได้รับคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของกรมอาชีวศึกษา

๑๐. รายงานวิจัยเรื่อง “ความตระหนักและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๑๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของโปรแกรมทักษะชีวิตเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากชุดโครงการวิจัยในชั้นเรียน กรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๑๒. รายงานวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีของกรมอาชีวศึกษา” สนับสนุนงบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๑๓. รายงานวิจัยเรื่อง “ความสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๖ และพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๘

๑๔. รายงานวิจัยเรื่อง “การรับรู้และความต้องการของสถานประกอบการในการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี” สนับสนุนงบประมาณจากสถาบันอาชีวศึกษาภาคเหนือ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๘

๑๕. รายงานวิจัยเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาอาชีวศึกษา ปี ๒๕๔๘

๑๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการกิจกรรมบัตรคุณธรรมและระบบคู่สัญญาในการจัดการเรียนการสอน” สนับสนุนงบประมาณจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาการศึกษาและสังคม ปี ๒๕๔๘

๑๗. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้ของเยาวชนผ่านกิจกรรมค่ายคุณธรรม” สนับสนุนการวิจัยจากสถาบันอาชีวศึกษา ปี ๒๕๔๘ และพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๘

๑๘. รายงานวิจัยเรื่อง “การปรับประยุกต์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของสังฆะพัฒนา” สนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

๑๙. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘